

Susanna Tuhkala

Lasten laulunopetuksen ominaispiirteet

7–12-vuotiaiden lasten lauluohjelmiston valinta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikki, ylempi AMK

Musiikin tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

09.09.2016

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Susanna Tuhkala Lasten laulunopetuksen ominaispiirteet – 7–12-vuotiaiden lasten lauluohjelmiston valinta 86 sivua + 2 liitettä 09.09.2016
Tutkinto	Musiikki, ylempi AMK
Koulutusohjelma	Musiikin tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Musiikkipedagogi (ylempi AMK)
Ohjaajat	MuT, Annu Tuovila MuM, Sirkku Wahlroos-Kaitila
<p>Työn tavoitteena oli tutkia lasten lauluharrastuksissa esiintyvää lauluohjelmistoa sekä sen valintaan liittyviä asioita. Työssä tarkastellaan tekstisisällön merkitystä lasten laulunopetuksessa sekä kerätään tietoa lasten laulunopetuksen ja lastenmusiikin ominaispiirteistä. Työssä pohditaan myös sitä kuinka lauluharrastuksen kautta voidaan tukea lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Lisäksi haastattelukysymysten kautta pyrittiin saamaan tietoa siitä, mitä lauluteknisiä ja musiikillisia asioita lapsille ensisijaisesti opetetaan.</p> <p>Työn aineisto muodostui observoinneista, asiantuntijahaastatteluista ja kokeilevasta laulustudio-kurssista. Observoinnit toteutettiin Tampereella, Espoossa ja Jyväskylässä. Tutkimuksessa haastateltiin viittä lasten laulunopetuksen parissa työskentelevää asiantuntijaa sekä kahta lastenmusiikin säveltäjää. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Laulustudio-kurssi koostui kahdesta ryhmästä, joiden osallistujat olivat 7–12-vuotiaita laulun harrastajia. Kurssi toteutettiin Äänekosken kansalaisopistossa tammi–helmikuussa 2016.</p> <p>Tutkimustulosten perusteella lapset laulavat hyvin monipuolista ja erilaista ohjelmistoa, jonka valintaan vaikuttavat useat yksityiskohdat. Tutkimuksessa kävi ilmi, että tekstisisältö on hyvin merkityksellinen sekä lasten laulunopettajien että lastenmusiikin säveltäjien näkökulmasta. Molemmat korostivat tarinan, tunteiden sekä lastenmaailman merkitystä tekstisisällöissä. Laulunopettajat rajoittavat lasten laulamaa lauluohjelmistoa laulutunneilla tekstisisällön sekä vaadittavan äänenkäyttöylin perusteella. Lasten laulujen sävellysprosessissa sekä lasten laulunopetuksessa korostettiin sopivan ambituksen sekä sävellajin merkitystä huomioiden ryhmä- ja yksityisopetuksen erityistarpeet. Lasten laulunopetuksen parissa työskentelevät asiantuntijat nostivat yksimielisesti esille sen, että opettajan vastuu ja velvollisuus on laajentaa oppilaan musiikillista ohjelmistotuntemusta. Haastattelemani asiantuntijat pitivät leikkiä tärkeänä ja tehokkaana laulamaan oppimisen ja opettamisen menetelmänä. Lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukemisessa merkittäväksi nähtiin opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus. Lasten laulunopetuksen sisällöistä nousi esille kehontuntemuksen ja positiivisen musiikkisuhteen merkitys.</p>	
Avainsanat	Kouluikä, lasten laulunopetus, tekstisisältö, lauluharrastus, lastenmusiikki, lauluohjelma, kokonaisvaltaisen kehitys, leikki, leikki-ikä, musiikkisuhte, vuorovaikutus, lyriikka

Author Title Number of Pages Date	Susanna Tuhkala Characteristic Teaching Methods in Children's Singing – Choosing Singing Repertoire for Children Aged 7 to 12. 86 pages + 2 appendices 9 September 2016
Degree	Master of Music
Degree Programme	Music
Specialisation Option	Music Pedagogy
Supervisors	Annu Tuovila, DMus Sirrku Wahlroos-Kaitila Sirrku, MMus
<p>This study surveys the existing repertoire in children's singing lessons and the reasons behind repertoire choices. The work discusses the significance of lyrics in children's singing tuition and collects information on the characteristics of children's singing tuition and children's music. It also ponders on how to support children's comprehensive development through singing identifies the primary technical and musical matters that children are taught.</p> <p>The data consist of observations, interviews with professionals and an experimental singing studio course. Observations were made in Tampere, Espoo and Jyväskylä. I interviewed five professionals who work with children's singing tuition and two children's music composers. Interviews were conducted as theme interviews. The singing studio course consisted of two groups whose participants were aged 7 to 12. The courses were given at the Äänekoski Education Center in January and February 2016.</p> <p>The study shows that children sing varied repertoire and there are many factors that affect song choices. The study reveals that singing teachers and composers regard the meaning of the lyrics as highly important. They emphasize the meaning of the story, feelings and children's world in lyrics. Singing teachers are restrict children's singing repertoire because of the content of the lyrics and the style of vocal production. Children's singing teachers and children's music composers underline the role of a suitable register and key considering the special requirements of individual or group tuition. All professionals were unanimous in that it is the teacher's responsibility and obligation to extend the student's musical repertoire knowledge. They also highlighted the importance and effectiveness of play in learning to sing and as a teaching method. Interaction between the teacher and the students had a significant effect on children's comprehensive development. According to the findings, some of the most important goals in children's singing tuition were body awareness and positive relationship to music.</p>	
Keywords	School age, children's singing tuition, lyrics, singing as a hobby, children's music, singing repertoire, comprehensive development, play, preschooler, relationship to music, interaction

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Laulunopettajat muutoksen myrskyssä	3
2.1	Lasten musiikkikulttuuri	5
2.2	Minun matkani lasten laulunopettajaksi	7
2.3	Leikki on lapsen tärkein harrastus	11
3	Mitä lasten laulamisesta ja laulunopetuksesta jo tiedetään?	14
3.1	Laulu lapsen harrastuksena	18
3.2	Musiikilliset herkkyykskaudet	21
3.3	Kouluikäisistä ja laulunopetuksesta	22
3.3.1	"Mä oon mikä oon!"	25
3.3.2	Lapsen sisäinen maailma	29
3.3.3	Lapsen ja nuoren seksuaalisuus	32
4	Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen toteutus	33
4.1	Observoinnin avulla tietoa alan toimijoista	34
4.2	Asiantuntijahaastattelut	35
4.3	Oma opetuskokeilu	37
4.4	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	38
5	Lasten lauluohjelmisto	39
5.1	Mitä lapset laulavat laulutunneilla?	40
5.2	Mitä lauluohjelmiston kautta opetetaan lauluinstrumentista ja musiikista?	45
5.3	Rokkikukko, hevisaurus ja satakieli	48
5.4	Tekstisisällön merkitys lasten laulunopetuksessa	52
5.4.1	Tekstin työkalut ja sanan rytmi	54
5.4.2	Lapset aikuisten maailmassa	57
5.4.3	Olipa kerran laulu	59
6	Lasten laulunopetuksen ominaispiirteitä	61
6.1	Leikki on lapsen työtä	63
6.2	Lapsen kokonaisvaltaisen kasvun tukeminen lauluharrastuksen avulla	64
7	Oman opetuskokeilun tuloksia	67
7.1	Leikki ja liike kokonaisvaltaisen laulunopetuksen tukena	69

7.2	Lasten omat ohjelmistovalinnat	72
8	Pohdinta	75
	Lähteet	81
	Liitteet	
	Liite 1. Teemahaastattelu laulamisen asiantuntijoille	
	Liite 2. Säveltäjän teemahaastattelu	

1 Johdanto

Lasten laulaminen ja laulunopetus ovat kiinnostaneet minua aina. Katselin ja kuuntelin lapsuudessani *Tenavatähdet* ja *Lapset laulavat lapsille* tyylisiä ohjelmia. Taaksepäin katsottuna on ollut etuoikeutettua saada seurata vertaisryhmän laulamista, myös mediasta. Vuonna 1962 Pirkko Mannola lauloi:

Ensin on bassoa bombabombabom
Sitten on pianoa ramaramadingdang
Sitten on rumpua bamtsibamtsibam
Kaunista laulua ribbidibbidi.

Kesti kauan aikaa ennen, kuin hitin tekstisisällöstä tuli koulujen musiikinopetuksen arkipäivää. Ala-astevuosieni musiikinopetus painottui laulamiseen. Nykyisin peruskoulun musiikinopetuksessa huomioidaan myös eri instrumenttien soittamiseen liittyvät vaatimukset ja musiikkitunnit sisältävät paljon myös instrumentteihin tutustumista ja soitonopetusta. Monipuolisen musiikinopetuksen ansiosta laulajat ovat saaneet taustalleen perinteisen pianosäestyksen lisäksi myös muita bändisoittimia. Jotta voidaan saada uutta, täytyy luopua vanhasta. Jääkö laulaminen soittamisen jalkoihin? Vai pitäisikö kenties miettiä jäävätkö musisointi, laulaminen ja luovat aineet nyky-yhteiskunnassa vallitsevan tehokkuusajattelun jalkoihin? Anna-Mari Lindeberg (2009, 233) toteaa, että soittaminen ja uudet työtavat ovat rikastuttaneet koulun musiikinopetusta, vaikka hän pitää laulamista edelleen suomalaisen musiikkikasvatuksen ytimenä etenkin varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja alakouluissa.

Oma lapsuuteni vaikuttaa luonnollisesti tapaani katsella ja käsitellä omien oppilaideni ja lasteni lapsuutta näin aikuisen näkökulmasta. Koen eläneeni pitkän lapsuuden, jossa sai olla luvalla lapsellinen ja käyttäytyä sen mukaan. Tässä lienee syy haluuni vaalia lapsuutta myös laulunopettajana. Florence Schmittin (2002, 319) mielestä nyky-yhteiskunnassa vanhemmat antavat lastensa itsenäistyä liian varhain. Hän kirjoittaa:

8–12v eivät ole varhaisnuoria, he ovat lapsia. [...] Miksi on niin kiire syöksyä nuoruuteen, kun sen halutaan kuitenkin kestävän 40-vuotiaaksi? [...] Miksi vanhempi ei voi sanoa, että lapsen pitää odottaa, koska hän on vielä liian nuori? [...] Tuloksena on 20-vuotiaita nuoria, jotka ovat jo kokeneet kaiken ja joiden mieli on ikään kuin kulunut ennen kuin se on kunnolla kehittynyt.

Kyseinen lainaus tiivistää ne ajatukset, joita olen pohtinut laulunopetuksen saralla ja lähinnä ohjelmistovalinnan suhteen. Lapsuuden vaaliminen on mielestäni kyseisen elämänvaiheen ainutlaatuisuuden ymmärtämistä, suojelemista ja rajojen asettamista.

Kyseinen kommentti herättää myös kysymyksen: miksi nuoruuden halutaan kestävän 40-vuotiaaksi? Riistämmekö näin lasten ja nuorten oikeuden nuoruuteen? Itse olen asettanut rajoja omille lauluoppilailleni lähinnä ohjelmistoa valittaessa. En tiedä onko tämä intuitiolla tehty rajanveto missään määrin perusteltua.

Lapsen kokonaisvaltainen kehitys on ollut keskeinen asia opiskellessani varhaisiän musiikinopettajaksi. Tunteja suunnitellessa täytyi olla tieto ikätason mukaisista kyvyistä. Lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukeminen on ollut myös mukana konkreettisesti arjessa viimeiset vuodet ollessani päätoiminen äiti ja sivutoiminen opettaja-laulaja. Toimiessani aktiivisesti lasten laulunopetuksen parissa työurani alkuvaiheessa vuosina 2007–2010 koin, ettei minulla ollut tarpeeksi tietotaitoa kouluikäisten lasten kokonaisvaltaisesta laulunopettamisesta. Tietoa lasten laulunopetukseen liittyvistä fysiologisista faktoista oli saatavilla ja ohjelmistoa oli runsaasti kun vain käytti aikaa laulukirjoihin tutustumiseen ja valinnan tekemiseen. Mutta mistään ei oikein löytynyt tietoa siitä, mitä lapsille laulutunneilla tulisi opettaa ja mitä asioita heillä on valmiuksia oppia. Minkälaisia asioita opettajan tulisi tietää ja huomioida, jotta harrastustoiminta olisi kokonaisvaltaisesti lapsen ja nuoren kasvua tukevaa toimintaa? Näihin kysymyksiin en saanut vastausta varhaisiän musiikinopettajakoulutuksessani, koska toiminta on pääasiassa suunnattu alle kouluikäisille. Näihin kysymyksiin en myöskään saanut vastausta opiskellessani laulunopettajaksi, koska laulunopettajat perinteisesti työskentelevät yli 15-vuotiaiden kanssa. Tämä onkin yksi niistä teemoista joita haluan työni avulla pohtia. Mitä lauluohjelmiston kautta voi, on tavoitteena tai pitäisi opettaa ja oppia?

Opetuskokemusten innoittamana halusin selvittää lasten lauluohjelmiston valintaa syvällisemmin sekä pohtia, olisiko lasten laulamaa ohjelmistoa syytä rajoittaa tekstisisällön vuoksi. Voiko jokin teksti olla vahingollinen lapsen kokonaisvaltaista kasvua ajatellen, esimerkiksi tekstit, jotka käsittelevät kuolemaa, parisuhdeongelmia, itsetuhoa tai seksiä? Mielestäni aikuisten maailmaa käsittelevät tekstisisällöt eivät kuulu lapsille laulettavaksi. Kuinka aikuisen maailma oikeastaan määritellään? Missä on aikuisten maailman ja lasten maailman rajapinta? Löytääkseni vastauksia edellä oleviin kysymyksiin minun täytyi mielestäni perehtyä lasten kehityshaasteisiin, kuten siihen, kuinka lapsen ajattelu kehittyä.

Perehdyn työssäni 7–12-vuotiaiden tavallisimpiin kehityshaasteisiin ja -tarpeisiin laulunopetuksen näkökulmasta. Tarkoituksena on syvällisemmin ymmärtää ikäkauden ominaisia kehitystarpeita ja hyödyntää tietoa oman asiantuntijuuteni kehittämisessä.

Tavoitteena on selvittää millaista ohjelmistoa lapset laulavat laulutunneilla ja miten ohjelmisto valitaan. Millaisia asioita olisi hyvä huomioida lasten lauluohjelmiston valinnassa? Millaista ohjelmistoa lapset itse haluaisivat laulaa? Tämän lisäksi työni sisältää säveltäjien näkökulmia lastenlaulujen säveltämisestä.

Sirkku Wahloos-Kaitila (2011–2012, 17) toteaa, että lauluinnostus on kasvanut kaikissa ikäkausissa lapsista senioreihin, ja se luo hänen mielestään myös haasteita tämän päivän laulopedagogiikan koulutukseen. Rytmimusiikin puolella laulunopetus aloitetaan usein jo paljon ennen 15 vuoden ikää. Aija Puurtisen mielestä se ei ole ongelma vaan mahdollisuus, haaste kehittää yksilöllistä laulunopetusta eri-ikäisille laulajille. Puurtinen mainitsee myös, että perinteisen kuorossa laulamisen sijaan on alettu käydä yksityistunneilla ja että laulukilpailut ilmiönä saattavat houkutella pitkäjänteisen instrumentin kehittämisen sijasta mediahuomion hakemiseen. (Puurtinen 2016.) Itse tulkitseen edelliset huomiot siten, että lauluopettajan työnkuva ja rooli ovat murroksessa, koska asiakaskunta on laajentumassa eri ikäkausiin. Mitä asioita lasten laulunopetuksessa tulisi huomioida lapsuuden näkökulmasta, mikä on leikin merkitys lapsen elämässä ja miten sitä voisi hyödyntää harrastustoiminnassa?

Työni käsittelee lasten laulunopetusta laulunopettajan näkökulmasta sekä tarkastelee laulutunnilla tapahtuvan vuorovaikutuksen merkitystä. Työni on suunnattu pääasiassa laulopedagogeille sekä kaikille lasten laulamisen kanssa työskenteleville ja lasten musiikkikulttuurista kiinnostuneille.

2 Laulunopettajat muutoksen myrskyssä

Perinteisesti laulunopetus on aloitettu noin 15-vuotiaana, jolloin lauluinstrumentti on saanut rauhassa kehittyä ja äänenmurros on yleensä ohitettu. Äänenmurros alkaa 12–13-vuotiaana, jolloin on kuultavissa selkeästi korkeiden äänten häviäminen. Tällöin tapahtuu huomattavia muutoksia myös kilpirustossa, kurkunkannessa ja äänihuulissa. Äänenmurros on ohi 14–15-vuotiaana, jolloin äänihuulet ja kurkunpää ovat kasvaneet täyteen mittaansa ja sen seurauksena ääniala laajenee ja saavuttaa matalimman sävelensä. (Pihkanen 1995, 23; Alakoskela, Leppälä & Veikkola 2009, 36.)

15-vuotiaana, jolloin laulunopiskelu perinteisesti aloitetaan, eletään kuuluisaa kultaista nuoruutta. Nuoruus on siirtymävaihe lapsuudesta aikuisuuteen, jolloin yksilön itsenäi-

syyden tarve ja vastuunottokyky kasvavat. Fyysisen kehon muuttuessa myös henkisel-
lä puolella tapahtuu kypsymistä ja kasvua. Sinkkosen (2010, 73) mukaan ”nuoruusiän
psykkisen kehityksen keskeisin tavoite on ottaa vastaan ja hyväksyä uusi, nopeasti
muuttunut seksuaalinen ruumis”. Laulunopettajat ovat perinteisesti työskennelleet yksi-
tyistunneilla pääasiassa aikuisten ja aikuisuuden kynnyksellä olevien oppilaiden kans-
sa. Wahlroos-Kaitila (2011–2012, 17) kiteyttää mielestäni hienosti lasten laulunopetuk-
sen ytimen:

Kasvuvaiheessa olevan lapsen ja hänen jatkuvasti muuttuvassa tilassa olevan
lauuinstrumenttinsa ymmärtäminen edellyttää laulupedagogilta herkkää audio-
kinesteettistä havainnointikykyä.

Wahlroos-Kaitila ymmärtää sen myllerryksen, jota lapsi ja nuori käy läpi omassa inst-
rumentissaan sen kasvuvaiheen aikana. Jokaisen oppilaan fyysinen ja psyykinen ke-
hitys on yksilöllistä. Näin ollen on mahdotonta tietää tarkasti missä vaiheessa esimer-
kiksi oppilaan äänenmurros on menossa. Tämän vuoksi opettajan audiokinsteettisen
kyvyn merkitys korostuu lasten kanssa työskennellessä. Audiokinsteettinen kyky tar-
koittaa kykyä tuntea omassa kehossaan sen mitä kuulee toisen tekevän. Se on erittäin
tärkeä työkalu laulunopettajalle. McKinney (Valtasaari 2012, 7; Orpana 2015, 35) kut-
suu audiokinsteettistä kykyä motoriseksi matkimiseksi ja kertoo sen olevan nopein ja
tehokkain tapa arvioida ääntä. Hän tiivistää audiokinsteettisen kyvyn kolmeen perus-
kysymykseen: Mikä kuulemassani soinnissa on vikana? Mistä se johtuu? Miten se kor-
jataan? Ensiksi tunnistetaan oire ja tehdään diagnoosi, tämän jälkeen mietitään mistä
oireilu johtuu, lopuksi suunnitellaan ja määritellään hoito. Orpana (2015, 35) on käyttä-
nyt McKinneyn kaavaa havainnoissaan kuorolaisten laulutaidon kehittymistä ja kehit-
tämistä.

Tämän lisäksi on mielestäni tärkeää tuntea myös ikäkauden ominaisimmat kehitys-
haasteet. Tämä tietotaito mahdollistaa sen, että lauluharrastus on yksi niistä osasista,
joilla rakennetaan yksilön persoonallista identiteettiä ja tuetaan lapsen kokonaisvaltais-
ta kehitystä. Laulunopettajan täytyy mielestäni ymmärtää etenkin varhaislapsuuden,
keskilapsuuden ja nuoruuden ikävaiheisiin kuuluvat kriisit ja niiden vaikutus instrument-
tiin, koska laulaja on itsessään instrumentti ja muusikko. Nämä kaksi ominaisuutta kul-
kevat käsi kädessä läpi elämän – eivät kuitenkaan aina samaan tahtiin eivätkä sulassa
sovussa. Astuttuani untuvikkona laulunopettajana työelämään ja ajauduttuani lasten
laulunopetukseni piiriin pohdin usein, mitä ohjelmistoa lasten kanssa tulisi laulaa ja
millainen on opettajan rooli lasten laulunopetuksessa. Muun muassa näitä asioita käsit-
telen opinnäytetyössäni.

2.1 Lasten musiikkikulttuuri

Koska tämän päivän työelämässä laulunopettajien työnkuva on laajentunut lasten laulunopetuksen piiriin, haluan käsitellä hieman myös lasten musiikki- ja laulukulttuuria yleisellä tasolla. Kuuluisin ja erityislaatuisin lasten musiikkikulttuuria käsittelevä tutkimus on John Blackingin eteläafrikkalaisten vendojen tutkimus *Venda Children's Song: A Study in Ethnomusicological Analysis* vuodelta 1967. Se tutki lasten musiikkikulttuuria omaehtoisena kulttuurina eikä aikuisten näkökulmasta käsin kuten aikaisemmin oli totuttu. Blacking inspiroitui tutkimaan venda-kulttuurin lastenmusiikkia, koska se kuulosti hänen kokemuksensa mukaan erilaiselta kuin samassa kulttuurissa esiintyvä aikuisille suunnattu musiikki. (Leppänen 2013, 338.)

Lasten musiikkikulttuurin tutkimus on tärkeää, koska lapsen arjessa ja lapsuuden ympäristöissä (koti, koulu, kaverit, harrastukset, media) musiikki on läsnä jatkuvasti ja vaikuttaa lapsen musiikilliseen kehitykseen kauaskantoisesti. Musiikin kautta lapsi oppii asioita itsestään ja ympäröivästä maailmasta. (Tammilehto-Juntunen 2008, 43; Leppänen 2013, 338–340.) Mitä me lasten ympärillä elävät aikuiset haluamme lasten oppivan itsestään ja ympäristöstään sen musiikin kautta, jota he kuulevat, laulavat ja soittavat?

Lapset kuulevat sellaista musiikkia, mitä ympäristö tarjoaa, ja lasten musiikkimakuun vaikuttaa vanhempien ja ympäristön malli. Musiikin kautta välittyvät ajan ilmiöt ja arvot. Jos aikuiset arvostaisivat ja kuuntelisivat lapsille suunnattua ja sävellettyä musiikkia, lapsetkin osaisivat sitä arvostaa. (Jarasto & Sinervo 1998, 210–212.) Lapset eivät voi tarttua sellaiseen, mitä heille ei tarjota, paitsi luomalla itse.

Leppäsen (2013, 338) mukaan etnomusikologisia tutkimuksia yhdistää näkökulma, jossa lapsuutta ja siinä esiintyvää musiikkia tarkastellaan itsellisesti arvokkaana elämänvaiheena eikä vain aikuisuuden odotushuoneena. Hän toteaa, että niin kauan kuin lapsi itsessään ei ole tutkimuksen kohde, hän ei ole kulttuurin täysivaltainen jäsen. Sarasto ja Sinervo (1998, 212) kirjoittavat, että lapsuus välittyy lapsille lapsellisena ja tylsänä. Tenavatähdessä lapset lauloivat aikanaan iskelmiä, lastenlauluja ja kansanlauluja. Tämän päivän lastenlaulukilpailujen tutkiminen antaisi vastauksia siihen, kuinka lasten musiikkikulttuuri on muuttunut (Tammilehto-Juntunen 2008, 87, 90).

Mari Koppinen kirjoitti Helsingin Sanomissa (2016) 2.5.2016 että lasten musiikkikulttuuri elää murroskautta ja nykyajan lapset kuuntelevat lauluja "hutsuista" ja "madafakin

darrasta". Hän pohtii, onko se vaarallista. Jussi Lehmusvesi puolestaan ottaa tuhtu-
neena kantaa Helsingin Sanomissa 16.8.2016 siihen, että laulajatähti Sannin uusim-
malla musiikkivideolla lapset laulavat seksistä. Kyseessä on Sannin uusin hittibiisi Va-
hinko. Lehmusvesi toteaa:

Videota katsellessa aikuiselle tulee epämiellyttävä olo. Testattavaksi tarjoutumi-
nen ei pitäisi kuulua pikkutyttöjen ajatusmaailmaan ja tulkintani mukaan video
flirttailee pedofilian kanssa.

Laulujen tekstisisällöt ovat siis herättäneet myös median keskustelemaan aiheesta
yhteiskunnallisesti. Pitäisikö lasten laulamaa ja kuuntelemaa ohjelmistoa jotenkin rajoit-
taa?

Rajat eivät rajoita lapsen ja nuoren itsenäistymistä vaan helpottavat egon kehittymistä
tarjoamalla tarvittavia tukirakenteita. Tutkimusten mukaan kasvatuksellinen rajojen
asettaminen lisää lapsen itsetuntoa ja kyvykkyyttä selviytyä odottamattomista tilanteista
lisäämällä hallinnantunnetta, josta lapsi saa mielihyvää. Usein rajat asetetaan kielloin ja
käskyin, mutta rajojen asettamista ovat myös lapseen kohdistuvat positiiviset toiveet ja
odotukset. Onkin tärkeää asettaa rajat niin, että lapsi kokee itsellään olevan vaikutus-
mahdollisuuksia. (Keltikangas-Järvinen 2000,146–149.)

Jo 1800-luvun loppupuolella, jolloin laulunopetus keskittyi oppivelvollisuuden piirin,
keskusteltiin siitä, mitä lauluja kouluissa tulisi opettaa. Todettiin, että koulun ulkopuolel-
la lapset oppivat myös "siveettömiä lauluja". Tämän vuoksi pidettiin tärkeänä, että kou-
luissa opeteltaisiin myös kansanlauluja, jotta lapset hylkäisivät "rivot laulut". (Rautiai-
nen 2009, 53–54.)

Monica Rödström (1992, 81) kirjoittaa, että se mikä ennen kaikkea tuntuu askarruttavan
esipuberteettilapsia on aikuismaailma; se mihin he pian kuuluvat oikeasti. Hän jatkaa,
että asiaa voisi verrata siihen, että nuoret "siirtyvät hiippalemaan ja vakoilemaan ai-
kuisten maailmaa, osin yrittämällä tirkistellä kauhunsekaisella ihastuksella kaikkein
kiellettyintä aluetta, osin ottamalla osaa toisten lasten enemmän tai vähemmän liioitel-
tuihin selontekoihin". Professori Urie Bronfenbrennerin on tutkinut lasten ja nuorten
mediamaailmaa. Tutkimusten mukaan ongelma on se, mitä aikuisten mediamaailma
pitää sisällään. Minkälaisen käsityksen lapset ja nuoret saavat aikuisuudesta ja aikuis-
ten elämästä median kautta? (Tamminen 2001, 93.) Tämän saman kysymyksen voi
mielestäni esittää myös siten, että minkälaisen käsityksen aikuisuudesta ja maailmasta

ylipäänsä me opettajat haluamme lasten ja nuorten muodostavan niiden laulujen kautta, joita he laulavat, ja sen musiikin kautta, jota he kuuntelevat.

2.2 Minun matkani lasten laulunopettajaksi

Puran tässä luvussa auki omia toimintatapojani tavoitteenani havainnoida, tiedostaa ja jäsenellä asioita. Kyseinen toimintatapa ei ole mikään malliesimerkki vaan lähinnä omia näkemyksiäni aiheesta. Taustojen valottamisen oletan auttavan lukijaa ymmärtämään, miten olen lähestynyt aihetta työssäni.

Astuessani ensimmäisen kerran työelämään laulunopettajan roolissa sain tuntee nahoissani sen, että laulunopettajan työ eli ja elää edelleen murrosvaihetta. Koin myös, ettei koulutukseni ollut valmistanut minua työelämän haasteisiin. Ensimmäinen työpaikkani oli Oulun Balettiopisto, joka oli yksityinen tanssin- ja musiikinopetusta järjestävä koulu. Tanssinopetus oli suunnattu lapsille ja nuorille, joten myös musiikinopetus suuntautui luontevasti saman ikäisiin. Ajattelin, että lapset ja nuoret laulavat joka tapauksessa. Minkä vuoksi laulamista ei voisi harrastaa asiantuntevan opettajan ohjauksessa?

Lähdin rohkeasti pedagogiselle tutkimusmatkalle luottaen omaan korvaan ja intuitioon, vaikka laulunopettajakoulutuksessani ei ollut nimeksikään käsitelty lasten laulunopettamista. Varhaisiän musiikinopettajaopintojeni aikana opin sen, että lastenlaulujen tulee olla sanoituksiltaan lasten maailmaan soveltuvia. Paljon painotettiin myös sitä, että laulujen ambitukset ovat ikäkaudelle soveltuvia ja sopivasta sävellajista. Koen, että ilman varhaisiän musiikinopettajan koulutustaustaa minulla ei olisi ollut työkaluja työkennellä lasten laulunopetuksen parissa.

Varhaisiän musiikinopettajan työkokemuksen vuoksi minulla oli kosketuspintaa ja yleiskäsitys alle kouluikäisten lasten opetuksen ominaispiirteistä ja opetusmetodeista. Käytännön kokemusta kouluikäisistä puolestaan oli vähän. Varhaisiän musiikinopettajan työn kautta olin luonut käsityksen, että lapset ovat herkkiä, kehollisia, liikkuvaisia, helposti innostuvia ja impulsiivisia oppijoita sekä aitoja ja rehellisiä niin palautteessaan kuin vuorovaikutuksessaankin. Tämän lisäksi tiedostin, että lapset ovat myös hyvin yksilöllisiä persoonia, joihin eivät päde mitkään yleistyksset. Osittain näiden ominaisuuksien sekä kehittymättömän itsesäätelykyvyn vuoksi lasten keskittymiskyky on kokemukseni mukaan lyhytjänteisempi kuin aikuisilla. Tämä asetti haasteita pedagogiselle matkalleni.

Työtapani on se, että ensimmäinen tunti käytetään kiinnostavan ohjelmiston valintaan. Pedagoginen periaatteeni on, että oppilaat saavat olla aktiivisesti mukana vaikuttamassa ohjelmiston valintaan, koska sen kautta selviää, minkälaisesta musiikista oppilas pitää ja millainen ohjelmisto on ennestään tuttua. Esittelen yleensä useita kappaleita hyräilemällä ja laulelemalla niitä oppilaille. Ehdotan kappaleita ennakkoluulottomasti, koska koen tärkeäksi laajentaa oppilaiden ohjelmistotuntemusta ja koska käsitykseni oppilaan osaamisesta ja kyvyistä on opetuksen alkuvaiheessa hyvin rajallinen. Ohjelmiston etsimisen ja esittelemisen aikana tapahtuva vuorovaikutus antaa mielestäni myös monenlaista muuta tietoa esimerkiksi oppilaan luonteesta ja temperamentista sekä auttaa luottamuksellisen ja mukavan opettaja-oppilassuhteen luomisessa.

Haluan luoda oppilaalle instrumentin, jolla hän voi laulaa mitä itse haluaa. Olen havainnut, että monilla oppilailla on luontaisesti rytmimusiikkiin tai klassiseen ohjelmistoon soveltuva äänenkäyttötapa. Tätä pyrin kunnioittamaan. En esimerkiksi ala muuttaa persoonallista äänenväriä klassisen ääni-ihanteen suuntaan, vaan pyrin muokkaamaan jo olemassa olevaa instrumenttia ja annan lapsen laulaa sen puitteissa mahdollisimman monipuolista ohjelmistoa. Äänen muokkaamisella tarkoitan lähinnä sitä, että pyrin helpottamaan ääni-instrumentin käyttöä. Ihanteeni on laaja, monipuolinen instrumentti, jonka käyttö kuulostaa vaivattomalta ja terveeltä. Tämä ihanne on mielestäni mahdollista saavuttaa genrestä riippumatta.

Usein kappaleiden sävellajit hieman vaihtelevat aloittelevan lapsioppilaan kanssa. Varhaisiän musiikinopettajana lapselle sopivan sävellajin löytymisessä auttoi usein se, että antoi lapsen aloittaa laulun itsenäisesti ilman säestystä tai annettua aloitusääntä. Näin ollen sai hieman suuntaa siitä, mistä sävellajista lapsi itse koki luontevaksi laulaa. Tätä hyödynsin myös itse aika ajoin laulutunneilla, kun laulettavien kappaleiden melodia oli jo tuttu ja mietimme, mikä sävellaji istuisi parhaiten. Jos laulun ääriäänissä oli haasteita, valitsin kuitenkin kappaleelle parhaiten soivan lepoalueen ja ajattelin, että äänen ääripääät eli korkeimmat ja matalimmat sävelet saavutetaan ajan kanssa.

Vaikka oppilaat saavat olla aktiivisesti valitsemassa heille mieluisaa ohjelmistoa, vaa-din kuitenkin, että jokainen oppilas laulaa ohjelmistoonsa muutaman kansanlaulun tai perinteisen lastenlaulun. Tämä pedagoginen periaate on minulle arvo, jota haluan vaa-lia, koska pidän tärkeänä ylläpitää laulullista kansanperinnettä sekä jatkaa jo klassi-koiksi muodostuneiden lastenlaulujen kulttuuriperintöä. Mielestäni kyseiset kappaleet

ovat myös instrumentin rakentamisen kannalta oleellista ohjelmistoa. Kokemukseni mukaan niihin muodostuu myös oppilaalle tunneside, koska laulut ovat yleensä vanhemmillekin tuttuja. Mielestäni Suomessa sävelletään ja esitetään paljon laadukasta ja monipuolista lastenmusiikkia. Varhaisiän musiikinopettajan koulutuksen ja työkokemuksen vuoksi minulla on laaja ohjelmistotuntemus lastenmusiikin osalta. Tätä hyödynsin valitessani ohjelmistoa nuorimmille oppilaille.

Opetustyylini on hyvin paljon tekstiin eli sanoituksiin painottuva. Tämä tarkoittaa ensisijaisesti sitä, että tekstisisältö tulee mielestäni ymmärtää riippumatta laulettavasta kielestä. Sisällön ymmärtämiseksi on käytävä teksti läpi sanasta sanaan, miettiä kuka laulaa ja kenelle sekä mistä laulu kertoo. On myös ymmärrettävä tekstisisällön symboliset eli vertauskuvalliset merkitykset, joita laululyriikoissa esiintyy paljon. Työskennellessäni aktiivisesti lasten laulunopetuksen parissa koin haasteelliseksi löytää sopivaa ohjelmistoa yli 10-vuotiaille oppilaille. Halusin löytää ohjelmistoa, joka olisi miellyttänyt nuorta laulajanalkua sekä tyydyttänyt oman pedagogisen käsitykseni siitä, mikä on sen ikäiselle lapselle soveltuvaa ja soveliaista laulettavaa.

Yli 10-vuotiaat oppilaat eivät tuntuneet innostuvan lastenlauluista ja olisivat aika ajoin halunneet laulaa mielestäni tekstiltään ”aikuisten lauluja” eli lauluja, jotka soivat paljon radiossa tai olivat muuten ajankohtaisia. Henkilökohtaisesti minun oli hankala kuulla lasten laulavan lauluja, joiden teksti oli aikuisten elämästä ja joiden sisältöä lapsella ei ollut mielestäni valmiuksia ymmärtää eikä tulkita. Mihin asti laulunopettajan vastuu ja valta ulottuu? Riittääkö, että lasten laulunopetuksessa vaalitaan instrumenttia vain fyysisesti?

Minulle 10-vuotias oppilas on vielä lapsi. Joskus luovuimme jo valituista kappaleista, kun oli aika käydä tekstisisältö tarkemmin läpi. Näin kävi esimerkiksi Krokotiilirock-kappaleen kanssa, jonka hylkäsin ”Pavea mä sekstaan” -fraasin vuoksi. En edes kysynyt mitä lapsi ajatteli sanan sekstata tarkoittavan. Todennäköisesti hän ei olisi ymmärtänyt sanan merkitystä, tai sitten se olisi tarkoittanut hänelle jotain muuta kuin minulle. Oma mielikuvani sekstata-sanankäytöstä liittyy seksuaaliseen kanssakäymiseen.

Miksi en kysynyt lapselta, mitä teksti tarkoittaa? Oliko se minusta liian noloa? Ehkä halusin vain välttää tilanteen, jonka lopputulos olisi ollut keskustelu ”kukista ja mehiläisistä”. Oliko ongelma enemmän siinä mielikuvassa, jonka sana sekstata minussa herätti? Miksi en koe luontevaksi jutella ”sekstaamisesta” 10-vuotiaan oppilaani kanssa?

Olisiko minulla ollut valtuudet käydä laulutunnilla keskustelua seksuaalisesta kanssakäymisestä 10-vuotiaan oppilaan kanssa?

Tokihan tekstin olisi voinut muuttaa esimerkiksi näin: ”Pavelle mä tekstaan”. Oletettavasti yleisön kuulokuva sekä mielikuva tunnetun kappaleen tekstisisällöstä olisi varmasti ollut sanoituksen alkuperäisen version mukainen. Urbanisanakirjan nettisivuston (2016) mukaan sana sekstata tarkoittaa Helsingin slangissa suutelua, ja landepaukkujen väärinkäsitysten myötä se on saanut myös merkityksiä, jotka liittyvät sukupuolilyhteyteen. Olisiko minun kuitenkin pitänyt ensin selvittää, mitä tietoa googlehaku sanasta antaa, ja luottaa sitten siihen, että Pohjois-Pohjanmaalla ymmärretään Helsingin slangia? Miksi lapsi ei voisi laulaa tekstiä, jossa kerrotaan suutelemisesta?

Minulla oli myös miellelyhtymä ”Pavesta”, jonka mukaan tämä olisi aikuinen, todennäköisesti jopa iäkäs mies. Mielikuva 10-vuotiaasta lapsesta ”suutelemassa” Pavea on minulle vastenmielinen. Laulussa ei kerrota Paven ikää mutta annetaan ymmärtää, että hänellä oli ajokortti, koska laulun päähenkilöt istuivat ”Letukassa” eli Chevrolet-merkkisessä autossa. Ajattelinko liian konkreettisesti? Olisinko voinut ajatella, että lapsi laulunsanojen kautta leikkii aikuista tai vanhempaa kuin oikeasti onkaan, kuten leikkiessään koti- ja koululeikkejä tai muita roolileikkejä, joiden kautta lapsi jäsentää ympäröivää todellisuutta? Väärinkäsitysten välttämiseksi koin kuitenkin paremmaksi valita sopivamman kappaleen. En myöskään ollut mitenkään vakuuttunut, että kappale olisi ollut oppilaalle jotenkin erityisen mieluisa.

Haluan kuitenkin täsmentää, että mielestäni rakkaus ja seksi ovat oikeassa kontekstissa oikein positiivisia ja kauniita asioita. Laulunopettajan roolissa koin kuitenkin hämmentäväksi seksuaalisuuden lasten laulunopetuksen kontekstissa, koska en ollut perehtynyt sen osa-alueen kehitysvaiheisiin ollenkaan. Laulunopettajana seksuaalisuuden törmää esimerkiksi silloin, kun käydään läpi tekstisisältöä, mutta myös artistiesikuvien kehonkielen kautta, jota lapset luontaisesti matkivat.

Kiinnitän paljon huomiota siihen, että laulettaessa pyritään noudattamaan sanarytmiä eli sanan luonnollista puhuttua rytmiä. Sanapaino on sanan oikealla tavulla, eikä vokaaleita tarpeettomasti pidennetä tai sanoja tavuteta. Tätä yritän soveltaa niin klassista kuin rytmimusiikkia opettaessani. Pop/jazz-laulutunneilla olin oppinut, että rytmimusiikissa nuottikuva on vain pelkistetty musiikillinen runko, ei niin sanottu musiikillinen tietosanakirja, kuten klassisessa laulussa, jossa pyritään merkitsemään nuottiin musiikilli-

set asiat (mm. rytmi, melodia, tempo) hyvin tarkkaan ja noudattamaan niitä. Minua kuitenkin viehättää se, että perinteisissä lastenlauluissa nuottikuva on kirjoitettu tekstin sanarytmin mukaan.

Lasten opettamisessa ja oppimisen ohjaamisessa on tärkeää motivoida lapsi haluttuun tehtävään sekä rakentaa oppimista kuin palapeliä, prosessinomaisesti. Opettajan tulisi-kin yksinkertaistaa opittavat asiat ja luoda lapselle mahdollisuus oppimisprosessiin, joka koostuu eri osatekijöistä. (Peippo 2016, 11; Penttilä 2004, 124.) Varhaisiän musiikkikasvattajana olen joutunut sukeltamaan musiikinopetuksen alkujuurille ja työstämään juurikin kyseistä oppimisprosessia sekä pohtimaan, mistä palasista opittavat asiat rakentuvat ja mitkä palaset kulkevat vierekkäin. Olen hyödyntänyt samaa palape-lijatusta myös laulunopetuksessani.

2.3 Leikki on lapsen tärkein harrastus

Kun lapsi leikkii, hän saa olla lapsi (Jokela & Pruuki 2010, 165). Christel Airas ja Kaarina Brummer (2003, 165) kirjoittavat, että "leikki on ikkuna lapsen sisäiseen maailmaan" ja "leikin avulla lapsi voi saada elämyksiään, kokemuksiaan ja tunteitaan hallintaansa, kasvunsa ja kehityksensä palvelukseen". Leikin kautta lapsi kertoo omasta sisäisestä maailmastaan. (Airas & Brummer 2003, 165.) Nuorimmat lapset liittyvät leikin kaikkiin arkisiin toimintoihin kuten pukemiseen, hampaiden pesuun, syömiseen ja peseytymiseen. Mielestäni se on suurin ero aikuisten ja lasten välillä. Vanhempana koen välillä haasteelliseksi lasten leikillisyyden, jonka tulkitsen usein temppuiluksi ja kurittomuudeksi: olisi miellyttävämpää jos esimerkiksi arkiasiat tehtäisiin vain siististi ja nopeasti pois alta ja siirryttäisiin seuraavaan. Tarkemmin asiaa pohtien leikki on todennäköisesti lasten keino pitää arkiset asiat kiinnostavina ja mukavina. Leikin avulla myös opetukselliset asiat voi pitää helpommin mielenkiintoisina ja mielekkäinä. Kuinka leikki ilmenee kouluiässä?

Vauvan ja lapsen kanssa leikkimisessä on samankaltaisia vuorovaikutuksellisia ominaisuuksia kuin yhteismusisoinnissa, koska molemmissa prosesseissa keskeistä on ajalla leikkiminen (Sinkkonen 1997, 165, 43, 45; Tuovila 2003, 42). Näin ollen voitaneen todeta, että laulun opettaminen leikin avulla edesauttaa myös yhteismusisointitaitojen kehittymistä.

Annu Tuovila käsittelee väitöskirjassaan "*Mä soitan ihan omasta ilosta!*", *Pitkittäinen tutkimus 7–13-vuotiaiden musiikin harjoittamisesta ja musiikkiopisto-opiskelusta* leikin merkitystä lasten elämässä ja lapsille ominaisessa vuorovaikutuksessa. Vauvan puhumaan opettelu ja äänellinen pyrkimys vuorovaikutukseen sekä lauleskelu ja loruttelu ovat esiasteista kielen ja musiikin oppimista. Tuovila toteaa työssään että "missä ikinä lapset kokoontuvat, he rakentavat varioivia leikkejä, joihin kutuvat mukaan musiikin". (Tuovila 2003, 42.)

Useissa lasten laulamiseen liittyvissä julkaisuissa ja aineistossa on painotettu leikin merkitystä. Varhaisiän musiikinopettajana toimiminen on vaikuttanut oleellisesti tapaan työskennellä lasten kanssa, myös laulunopettajan roolista käsin. Varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapoja sovelletaan aina leikin kautta, ja uusia asioita opitaan pienimpien lasten kanssa leikinomaisesti, ikään kuin tiedostamatta. Tällöin oppiminen tapahtuu hauskesti, luovasti ja kokonaisvaltaisesti. Musiikillisia peruskäsitteitä työstettäessä ja harjoitettaessa voidaan käyttää apuna mielikuvia ja tarinoita, esimerkiksi harjoiteltaessa hidas–nopea-vastakohtaparia voidaan kuvitella nopeasti liikkuva pupu ja hitaasti kulkeva kilpikonna. Kokemukseni mukaan lapset motivoituvat mielikuvia ja tarinallisuutta hyödynnettäessä aivan eri tavalla verrattuna siihen, että lasta vain vaadittaisiin tekemään kyseiset asiat.

Mielestäni on kohtuutonta olettaa 6-vuotiaan oppilaan jaksavan keskittyä laulamiseen 30 minuuttia siten, että hän istuu tai seisoo paikallaan ja toimii opettajan ohjeiden mukaan. 6-vuotias on siirtymässä leikki-ikästä kouluikään, ja tämä tulisi huomioida mielestäni myös musiikinopetuksessa. Siirtymää leikki-ikästä kouluikään ei tulisi tehdä liian radikaalisti. 6-vuotiaiden oppilaiden kanssa eivät mielestäni toimi samat opetusmenetelmät ja vuorovaikutustapa kuin aikuisoppilaiden kanssa. Leikki-ikäisten lasten arjessa leikki on mukana jatkuvasti, leikillisuus on sisäänrakennettu ominaisuus.

Opetusurani alkuaikoina opetin laulua 6-vuotiaille ja sitä vanhemmille kouluikäisille. Opetus tapahtui pääasiassa henkilökohtaisten laulutuntien kautta. Leikki oli mukana tunneilla mielikuvien muodossa esimerkiksi työstettäessä ääniharjoitusten avulla korkeita ja matalia ääniä, jolloin etsimme ja tutustuimme oppilaan lauluäänen ääripäihin. Käytin apuna mielikuvia naukuvasta kissasta, haukkuvasta koirasta, lentävistä lentokoneista tai kiihdyttävistä ajoneuvoista. Esimerkiksi "naukuva kissa" herättää luontaisesti kilpiruston oikeanlaiseen liikkeeseen ja edesauttaa pää-äänien löytämistä. Lapsen eläy-

tyessä mielikuviin ja niiden kautta luomiinsa tarinoihin monet laulutekniset asiat tapahtuivat huomaamatta intuitiivisesti oikein.

Olen tottunut työstämään leikkiä ryhmäopetuksessa, joten yksityislaulutunneilla leikin maksimaalinen hyödyntäminen oli mielestäni haastavaa. Joskus jotkut kaverukset kyysivät, voivatko käydä tunnilla yhdessä. Koin tilanteen jotenkin haasteelliseksi, koska olin hyvin jumiutunut perinteisiin laulunopetuksen kaavoihin. Koin myös epämukavaksi sosiaalisen kontekstin kahdesta oppilaasta yhtä aikaa, koska se haastoi minua pedagogina mielestäni vuorovaikutuksen ja palautteen antamisen osalta. Aristelin palautteen antamista, koska tiedostin, että lapset vertailevat toisiaan. Toimimme niin, että paritunnilla olevat lapset osallistuivat yhtäaikaaisesti ääniharjoitusten tekemiseen, minkä jälkeen työstimme vuorotellen kunkin oppilaan omaa kappaletta toisen kuunnellessa. Huomasin tämän motivoivan lapsia. Pienryhmäopetus on myös opetusjärjestelyjen vuoksi hyödyllistä. Yleensä kaikki eivät ole yhtä aikaa sairauden tai muun esteen vuoksi poissa ja kyseinen opetusjärjestely on taloudellisesti oppilaalle ja opetusta järjestävälle taholle järkevää. Minulta opettajana se vaati hieman ajatusten uudelleen ohjelmoimista ja viitseliäisyyttä muuttaa totuttuja toimintatapoja. Leikki on mukana ohjelmistoa valittaessa. Pysin valitsemaan ohjelmistoon myös säkeistölauluja, jotka sisältävät tarinan. Leikin kautta työstimme myös laulujen tekstiä.

Mielestäni laulun sanat ja niiden luomat tarinat ovat verrattavissa satuihin. Varhaisiän musiikinopettajaksi opiskellessani satujen ja tarinoiden merkitys lapsen elämässä konkretisoitui ja opin, että satujen ja tarinoiden kautta lapset oppivat samaistumaan, asettumaan eri rooleihin, käsittelemään vaikeitakin asioita turvallisella tavalla sekä laajentamaan sanavarastoaan. Satujen kautta voi tutkia tunteita ja opetella niiden nimeämistä ja käsittelemistä.

Ryhmäopetuksen merkitys on suuri, koska se ruokkii lasten luontaista leikkimielisyyttä ja lapset toimivat toinen toisilleen inspiraation lähteenä. Usein aikuiset saattavat kokea tämän ominaisuuden negatiivisena ja rasittavana, mutta mielestäni leikillisyyden valjastaminen pedagogiikan palvelijaksi edesauttaa opettajan ammatillista kasvua ja lasten oppimista. Itse yritän lähteä leikkiin mukaan – löytää sen aarteen, joka leikin kautta ilmaantuu opittavaksi ja unohtaa hetkeksi ne omat päänsisäiset tavoitteet.

Jotta opettaja ei turhaudu tällaiseen leikkilähtöiseen opetusmetodiin ja jotta opetustapahtuma jäsentyy pedagogisesti, opettajalla täytyy olla kyky sanoittaa ja havainnoida

opittavat asiat. Lapsen "pianonpimputus" saattaa kuulostaa aikuisen korvaan rasittavalta, mutta sen kautta lapsi oppii esimerkiksi kosketuksen voimakkuuden suhteesta äänen voimakkuuteen, silmän ja käden koordinaatiota, äänenkorkeuden hahmottamista, hienomotoriikkaa, sormien eriyttämistä, äänenkestoon liittyviä asioita ja luovuutta. Leikkiin heittäytyminen edellyttää opettajalta hyviä ryhmänhallintataitoja sekä psykologista silmää ja herkkyyttä reagoida tapahtumiin.

Olen itse pyrkinyt lasten laulunopetuksessani siihen, että lapset esiintyvät mahdollisimman paljon. Tärkein pedagoginen perusteeni tähän on se, että haluan luoda lapsille mahdollisuuden kuulla oman vertaisryhmänsä laulua. Pidän erittäin tärkeänä, että lapset kuulevat saman ikäisten laulua ja lauluääntä. Lapsilla on suuri riski luoda vääristynyt kuva laulamisesta ja lauluäänestä, ennen kaikkea lasten lauluäänestä, koska vallitseva äänimalli on yleensä aikuisen lauluääni, jota on usein myös jollakin tapaa käsitelty (tallenteet). Pidän tärkeänä, että lapset kuulevat mahdollisimman paljon käsittelemättöä ja akustista lauluääntä. Siihen on nyky-yhteiskunnassa mahdollisuuksia valittavan harvoin. Esimerkiksi Yle Radio on lopettanut ohjelman, jossa soitettiin lasten toive-lauluja.

3 Mitä lasten laulamisesta ja laulunopetuksesta jo tiedetään?

Laulu on ihmiselle yksi herkimmistä ja monipuolisimmista ilmaisuvälineistä ja ensimmäinen melodinen instrumentti, jonka kehittymiselle tulisi antaa tarpeeksi aikaa ja huomiota (Kivelä-Taskinen & Setälä 2006, 10). Laulaminen virkistää, rentouttaa, luo tunnelmaa ja yhdistää ihmisiä. Laulamisen tulisi olla ilmaisukanava ja voimavara eikä tätä luontaista halua pitäisi lannistaa laulutaitoa varomattomasti arvostelevilla kommentteilla. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1998, 106.)

Linnankivi, Tenkku ja Urho (1988, 122) korostavat lapsen herkkää kasvuvaihetta ja toteavat: "Laulamisessa on aina mukana koko persoonallisuus, siksi laulunopetus ei saa koskaan perustua velvollisuuteen eikä pakotteisiin vaan rohkaisemiseen ja innostamiseen" (Pihkanen 2011, 40). Edellä mainitut kommentit liittyvät mielestäni lasten laulunopetukselle ominaiseen vuorovaikutukseen ja kokonaisvaltaisuuteen, joka on yksi kantava teema työssäni. Miten lasten kokonaisvaltainen kehitys tulisi huomioida lasten lauluohjelmistoa valittaessa ja lasten laulunopetuksen käytännön työssä?

Alakoskela, Leppälä ja Veikkola ovat kirjoittaneet opinnäytetyönsä aiheesta *Laulun opetussuunnitelman kehittäminen lapsille ja nuorille*. He toteavat työssään seuraavaa (2009, 20):

Kokonaisvaltaisen kehittymisen kartoittaminen lapsuudesta nuoruuteen on oleellisen tärkeää, kun ryhdytään kehittämään opetussuunnitelmaa lapsille ja nuorille, jotta osaisimme huomioida eri-ikäisten yksilöiden laulamisen valmiuksia, mahdollisuuksia ja kehitystasojen asettamia rajoituksia.

Lasten laulaminen on ollut kiinnostuksen kohteena pitkään, ja lapsen musiikillinen kehitys pääpiirteittäin tunnetaan jo aika hyvin vaikkakaan tutkimuskenttä ei ole ollut yhtenäinen (Peltomaa 2010, 180). Lapsen laulaminen ja laulamisen eri osa-alueet ovat kokonaisvaltainen tapahtuma, jonka omaksumiseen vaaditaan monia kognitiivisia toimintoja.

Laulun oppimisessa melodian liike ja rytmiikka ovat ominaisuuksia, joilla puhe erotetaan laulusta. Lapsi oppii ensin sanat ja rytmin, sen jälkeen melodialinjan ja prosessin lopuksi intervallit. Mechthildin (1996) mukaan vauvat oppivat ensiksi kontrolloimaan hengitystä ja ääniteitä, tämän asian omaksuttuaan äänenkorkeuksia ja vokalisaatiota. On todettu, että lapsen varhaiset laulut sisältävät erilliset sävelkorkeudet, toistuvia rytmisiä kuvioita ja "melodian kaaroksia". Lauluissa ei ole selkeää sävellajia, melodian kaarrokset ovat osittain epätäydellisiä ja pulssi on epävaka. Lapsi alkaa hahmottaa sävellajin 5–6 vuoden iässä, jolloin laulun sävellajivaeltelu vähenee. (Peltomaa 2010, 179–189.) Kokeellisten tutkimusten mukaan lapsen kyky ylläpitää säännöllistä pulssia kehittyy huomattavasti ikävuosina 5–7 ja rytmin toistamiskyky kehittyy voimakkaasti ikävuosina 5–11 (Paananen 2003, 42, 45).

Timo Pihkasen lisensiaattityössä *Lapset laulavat - Tutkimus lasten tavoitteellisesta laulunopetuksesta ja opas opetuksen tueksi* käsitellään lasten lauluääntä sekä esitelmää ja tutkitaan lasten laulunopetusta. Tutkimustuloksessa tuli ilmi, että lasten laulunopetuksessa korostetaan herkempää lähestymistapaa äänielimistön fyysisestä ja äänten tuoton psyykkisestä näkökulmasta käsin. Pihkasen tutkimustuloksena laulunopetuksen erityispiirteet ja osa-alueet voidaan jakaa seitsemään suurempaan kokonaisuuteen, joita ovat lasten laulunopetus ryhmäopetuksena, lasten laulunopetuksen oppimisympäristö, lasten ja aikuisten laulunopetuksen erot, lauluohjelmiston valinta lapsille, äänenavaus, äänenmuodostus ja äänenmurros. (Pihkanen 2011, 1–51.)

Pihkanen toteaa tutkimuksensa pohdintaosuudessa, että lasten laulunopetuksessa on pula opetusmateriaaleista sekä ohjelmistosta ja kokee tarpeelliseksi lisätutkimukset

esimerkiksi sosiaalisen vuorovaikutuksen ja vertaisoppimisen näkökulmasta. Hän huomauttaa myös, että lasten kanssa työskentelevät pedagogit ovat aina esimerkkejä ja ennen kaikkea laaja-alaisia kasvattajia musiikkipedagogin roolin lisäksi. (Pihkanen 2011, 74.)

Pihkasen tutkimuksessa todetaan, että lasten lauluohjelmiston valinta on yksi tärkeimmistä tekijöistä lasten laulunopetuksessa. Valintaan vaikuttavat pedagogiset näkökulmat, äänellisen ja musiikillisen kehityksen tukeminen, tekstisisältö, opiskelijan motivaation kasvattaminen ja taiteellinen näkökulma. Tutkimuksessa korostetaan lapsioppilaiden yksilöllisyyden ja sukupuolierojen huomioon ottamista. Lasten laulutaidon kehittymiseen vaikuttavista tekijöistä (lauluäänimalli, kokemus, psykososiaaliset tekijät ja fyysiset ominaisuudet) on myös paljon olemassa olevaa tietoa. Lasten laulutaidon kehityksen riskeinä nähdään terveen äänimallin kuulemisen vähäisyys, lapsen oman lauluäänen vähäinen käyttö sekä lasten laulunopetuksen tason laskeminen. (Pihkanen 2011, 54–68.) Laulunopettaja voi vaikuttaa kaikkiin edellä mainittuihin laulutaidon osaluoksiin sekä myös edellä mainittuihin riskeihin. Näin ollen voidaan todeta Terhi Orpanan (2015, 37) sanoin: "Olemme paljon vartijoita".

Yleisesti laulunopettajien keskuudessa ollaan huolissaan siitä, että laulunopetuksen määrä ja laatu esimerkiksi opettajien ja varhaiskasvattajien koulutuksessa on vähenevässä radikaalisti. Kyseiset ammattiryhmät ovat niitä, joilla on mahdollisuus vaikuttaa lasten laulamisen määrään ja laatuun päivittäin. Laulunopettajilla on tällainen mahdollisuus yleensä kerran viikossa, mikä sekin tulee hyödyntää.

Susanna Tenkanen-Lindeman perehtyy tutkimuksessaan *Lasten kanssa laulaen – Laulopedagogin kokemuksia lasten laulunopetuksesta* muun muassa lasten laulunopetuksen historiaan, lapsen instrumentin rakentamiseen ja laulopedagogin työnkuvaan liittyviin asioihin. Hän käsittelee työssään laatimaansa opetussuunnitelmaa ja sitä miten äänifysiologiset asiat eroavat lapsilla suhteessa aikuisiin. Työssään hän havaitsi, että yhdeksänvuotiailla lapsilla luonnollinen syvähengitys on kadonnut mutta löydettävissä takaisin suhteellisen helposti. Tenkanen-Lindeman pitää yhtenä laulutaidon tärkeimmistä osa-alueista artikulaatiota, koska sillä on merkitystä kehon aktiivisuuteen ja tekstisisällön ymmärrettävyyteen sekä ilmaisuun. Hän toteaa työssään, että liike vapauttaa kehoa ja sitä kautta hengitys syvenee. Lisäksi hän huomasi, että motoriset taidot ja kyky hahmottaa omaa kehoa ovat oppilailla hyvin yksilöllisiä. Työssään Tenkanen-Lindeman ottaa esille myös pienryhmäopetuksen haasteet palautteen antamisen osal-

ta. Kuinka paljon henkilökohtaista palautetta ryhmätunnilla voi ja tulisi antaa? Tenkanen-Lindeman pitää tärkeänä, että laulun ryhmäopetuksen ryhmäkoko on pieni ja ryhmä koostuu samanikäisistä lapsista. Hän korostaa kodin ja harrastustoiminnan yhteistyön merkitystä. Hän pitää tärkeänä sitä, että lapsille opetetaan laulutunneilla ennen kaikkea kehonlihasten tunnistamista ja niiden toimintojen seurauksia. Tenkanen-Lindeman haluaa työllään kannustaa kollegoita tarttumaan lasten laulunopetuksen haasteisiin ja korostaa sitä, että ammattitaitoinen opettaja valitsee lapsille sopivaa, hauskaa ja mielenkiintoista lauluohjelmistoa. (Tenkanen-Lindeman 2015, 1–50.) Tenkanen-Lindemanin työ onkin oiva tietopaketti lasten laulunopetusta aloittavalle pedagogille.

Terhi Orpanan työ *Lapsen laulu – Ääntä päästä varpaisiin* keskittyy kuoromuotoiseen lasten laulunopetukseen sekä kehollisiin harjoituksiin laulutaidon opetusmetodeina. Sen tarkoituksena on ollut tuottaa materiaalia lasten laulunopetuksen parissa työskenteleville tahoille. Hän on tehnyt työssään taustatutkimusta lasten laulutaidon osa-alueista ja on luonut liikunnallisia harjoitteita, joilla aktivoidaan laulamiseksi tarvittavaa lihaksistoa. Orpana tuo työssään esille sen, että motoriset taidot kulkevat käsi kädessä kognitiivisen kehityksen kanssa ja kinesteettiset, liikettä apuna käyttävät harjoitukset ovat suorassa yhteydessä kuoron sointiin. (Jaakkola 2002, 54; Orpana 2015, 8; Bayley 2007). Orpana on huomannut työssään, että lapset liikkuvat lakkaamatta, jopa silloin kun ovat näennäisesti paikallaan. Hän pitää liikettä motivaatiotekijänä lasten laulunopetuksessa. Olen samaa mieltä. Vierastan ajatusta, että leikki-ikästä kouluikään siirryttäessä lapset istutettaisiin tuolille oppimaan. Orpanan työn rikkaus ovat mielestäni pienet yksityiskohtaiset kuvaukset opetustilanteista, joiden kautta lukija sukeltaa lasten maailmaan ja opetustilanteessa vallitsevaan ilmapiiriin. Orpana (2015, 37) toteaa työssään seuraavaa:

Lasten opettamisessa intuitio, tilanteiden lukeminen ja vaistoaminen on mielestäni suuri apu ja mahdollisuus. Se edellyttää perusteltua, tutkittua tietoa johon sitä voidaan peilata.

Orpana (2015, 37) korostaa myös sitä, että lapset ovat mestareita lukemaan sanattomia viestejä, joten opettajan on hänen mielestään tärkeä olla uskollinen omalle ominaislaadulleen. Tällä hän tarkoittanee sitä, että lasten kanssa työskentelevien pedagogien tulee löytää oma tapansa työskennellä lasten kanssa.

Annu Tuovila tutki väitöskirjassaan (2003) lasten musiikin harrastamista. Tutkimuksen mukaan lapsen omaehtoinen kappalevalinta oli lapselle itselleen merkityksellinen ja

sen kautta lapsi kertoi jotain arvokasta itsestään. On tärkeää, että opettajat arvostavat lapsen omaehtoisuutta ja tämän tekemää valintaa. Erityisiä luottamuksen osoituksia ja lahjoja ovat lasten itse tekemät ja salassa harjoittelemat kappaleet. Tutkimuksessa ilmeni myös, että kaikkein parhaiten toimivat sellaiset ryhmät, jotka olivat lasten oma-toimisesti perustamia ja joiden jäsenet olivat kavereita keskenään. Tuovilan mukaan musiikkiopistoissa kannattaisikin luoda aikaa ja tilaa tutustumiselle sekä ryhmäytymiselle. (Tuovila 2003, 248.)

3.1 Laulu lapsen harrastuksena

Useissa edellä mainituissa aineistoissa viitattiin siihen, että lasten laulunopetuksessa täytyisi huomioida lasten äänielimistön herkkyys. Mitä se käytännössä tarkoittaa, ja mikä on harrastuksen merkittävyys lasten elämässä? Harrastus eli vapaa-ajan toiminta ja tekeminen rentouttaa, tuottaa iloa ja opettaa mahdollisesti hyödyllisiä taitoja. Harrastaminen on yleisesti ottaen tavoiteltavaa; se tukee lapsen itsetuntoa, minäkuvaa, itsenäisyyttä ja sosiaalisuutta, kehittää lapsen tietoja ja taitoja sekä luo vastapainoa koulutyölle. Harrastuksen kautta lapsen elämässä vaikuttava aikuinen voi olla myönteinen esikuva ja turva, jonka kanssa voidaan oppia sietämään pettymyksiä. (Jokela & Pruuki 2010, 163–164.)

Tuoreen pohjoismaisen tutkimuksen mukaan harrastukset ovat alkaneet osittain korvata esimerkiksi pihaleikkejä ja muita leikkejä. Kaikkien lasten harrastustoiminnan tulisi pohjautua leikkiin, koska näin ilmapiiri pysyy iloisena ja vaatimuksista vapaana. Leikin luoman yhteistoiminnan ja hyväksyvän toverillisuuden myötä voidaan tarpeen mukaan edetä kilpailun maailmaan. (Jokela & Pruuki 2010, 165.)

Tuloksekkaan harrastamisen edellytys on hyvä opettaja-oppilassuhde. Sen saavuttamiseksi lapsi on vastaanottavaisimmillaan latenssi-iän alussa (6–8-vuotiaana), jolloin hän on irtautunut riittävästi vanhemmistaan ja kodin välittömästä vaikutuspiiristä. Näin ollen lapsen on jo mahdollista luoda "riippuvuussuhde" kodin ulkopuoliseen, turvalliseen ja ihannoitavaan aikuiseen. Opettajan tulee vaalia lapsen luovaa suhdetta musiikkiin, joka on vielä varreltaan hento ja valmistella potentiaalinen tila, jossa asuvat lupa, leikki ja luovuus. (Sinkkonen 2003, 122.)

Alakoskela, Leppälä ja Veikkola (2009, 1–85) tekivät kehittämishankkeen *Laulun opetussuunnitelman kehittäminen lapsille ja nuorille*. He toteuttivat hankkeessaan laulopedagogeille ja foniatreille suunnatun laadullisen kyselytutkimuksen, joka koski lasten laulunopetusta. Siinä selvitettiin lasten lauluharrastuksen sopivaa aloitusikää, äänielimestön kehitysvaiheita sekä lasten laulunopetuksen sisältöjä. Kehittämishankkeen tuloksena todetaan, että lasten laulunopetuksen varhaisesta aloittamisesta ja äänenmurroksen aikaan tapahtuvasta laulunopetuksesta ei ole haittaa, mikäli opetuksessa edetään varovaisesti huomioiden lapsen ja nuoren yksilöllinen kehitys sekä sopivat opetusmenetelmät ja opetusilmapiiri. Eräs kyselyyn vastanneista foniatreista huomautti, että (laulu)tekniikkaa saattaa joutua tarkastelemaan uudelleen kasvun ja äänenmurroksen päätyttyä. (Alakoskela ym. 2009, 1–83.)

Alakoskela ja muut pitävät merkittävänä lapsen omien tuntemusten huomioimista ja kunnioittamista sekä opettajan ammattitaitoa ja innostavaa asennetta. Kyselyyn vastanneiden foniatrien mielestä lapsena aloitettu lauluharrastus saattaa jopa ehkäistä ääniongelmia, jos lauluharrastamisen kautta saavutetaan parempi äänenhallinta. Yksi foniatreista painotti, että mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä pienempi on lapsen kurkunpää ja sitä korkeampi äänentaajuus. Lapselle ominainen korkea äänentaajuus sekä spontaani äänenkäyttötapa aiheuttavat sen, että äänihuulin kohdistuva mekaaninen "värähtelykuorma" on suuri, minä vuoksi "kovaa ja paineella" laulaminen kuormittaa lapsen äänielimestöä enemmän kuin jo äänenmurroksen ohittaneen äänielimestöä. Foniatrit kehottivat lasten laulunopetuksessa huomiomaan äänen laadullisen rasittavuuden lisäksi myös äänen määrällisen rasittamisen. Tärkeää on myös hyväksyä lapsen äänen luonnollinen tila, johon voi sisältyä myös hallitsemattomia ääniteitä (esim. s- tai r-"vika"). Foniatrit pitivät myös oleellisena sitä, että lapsi tottuu käyttämään äänen eri rekisterialueita ja niiden ylimenoalueita. Kaikki kyselytutkimukseen vastanneet asiantuntijat pitivät leikin merkitystä lasten laulunopetusmenetelmänä merkittävänä. (Alakoskela ym. 2009, 1–85.)

On todettu, että lasten laulunopetusmenetelmät ja -menetelmät kaipaavat vielä tutkimusta ja kehittelyä, kuten myös laulunopettajien koulutus rakenne. Lasten laulunopetuksen merkittävyyttä on perusteltu myös sillä, että laulamiseen ja laulajaksi kasvamiseen liittyy äänenkäytön ja -hallinnan lisäksi muitakin osa-alueita, joiden oppimisella ei ole suoraa yhteyttä äänielimestön kasvuun. Kyseiset osa-alueet luokitellaan kuuluvaksi instrumentin hallintaan, musiikillisiin ja esiintymistaitoihin sekä ilmaisukykyyn. Niiden opiskelu ja opettaminen voidaan aloittaa jo keskeneräisellä instrumentilla (ennen äänenmur-

rosta). (Alakoskela ym. 2009, 1–85.) Tuovila toteaa väitöskirjassaan (2003, 246), että lasten lähtökohtien tunteminen, aloitteiden kuunteleminen ja toiveiden huomioiminen tekee opiskelusta ja opetustyöstä sujuvampaa. Sillä on myös kauaskantoiset vaikutukset pitkän tähtäimen tavoitteisiin, motivaatioon ja sitoutumiseen (Tuovila 2003, 246.) Näin ollen lapsilähtöinen lähestymistapa lasten laulunopetukseen vaikuttaisi tutkimusten mukaan olevan suositelluin.

Tammilehto-Juntunen (2008, 90) toteaa, että olisi tärkeää tutkia lasten laulamista ja laulamisen tunnemerkitystä lapsen näkökulmasta, koska tutkimus näiltä osin on vähäistä. Hän pitää mielenkiintoisena myös sitä, että tutkittaisiin lasten laulukilpailujen ohjelmistoja. Näin saataisiin käsitys siitä, kuinka lasten musiikkikulttuuri on muuttunut niin sanotuista tenavatähtivuosista. Lisäksi hän huomauttaa, että lasten suhdetta kilpailmiseen ja julkisuuteen on tutkittu "yllättävän vähän". (Tammilehto-Juntunen 2008, 90, 91.)

Niina Keitel teki Sibelius-Akatemian lopputyönsä aiheesta *Laulaa vai vaieta: tapaustutkimus oopperalaulajien kokemuksista äänenmurroksesta*. Tapaustutkimuksessa haastateltiin viittä miespuolista oopperalaulajaa ja tutkimustulokset vahvistivat, että laulutunnit voi aloittaa jo lapsena. Laulua voi harrastaa myös äänenmurroksen aikana tietysin edellytyksin asiantuntevassa ohjauksessa. Keitelin haastateltavilla oli pääasiassa positiivisia kokemuksia lapsena aloitetuista laulutunneista. Haastateltavat eivät olleet kokeneet ongelmalliseksi sitä, että ääni-instrumentti ei ollut vielä kasvanut täyteen mittaansa. Yllättävää oli kuinka pitkällä aikavälillä äänenmurros tapahtui. Keitel toteaa pohdinnassaan, että lapselta ei saa vaatia liikaa ja laulamista tulee opetella leikin kautta. Keitelin haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että on ensiarvoisen tärkeää aloittaa lapsen musiikillinen oppiminen jo nuorena. Keitel viittaa työssään Robert Edwinin termiin *vocal parentin*. Sen mukaan laulun opettaminen on myös hoivaamista ja kasvatusta, ja opetuksen tulisikin lähteä laulajan henkisestä kasvatuksesta, koska tunteet ja asenteet vaikuttavat laulajan fyysiseen käyttäytymiseen. Robert Edwinin metodissa roolileikkiä ja tarinaa käytetään metodina lasten laulunopetuksessa, jossa esimerkiksi ryhtiä opetellaan roolileikin avulla. Keitel perustelee lasten laulunopetuksen merkittävyyttä klassisen laulajan koulutuksessa myös sillä, että laulukilpailujen yläikäraja on usein 30 vuotta. (Keitel 2005, 5-50.)

Leikin avulla lapsen kehittämiskohteet ikään kuin ulkoistetaan lapsesta itsestään. Tällöin välttyään siltä, että lapsi muodostaisi pysyvän käsityksen ominaisuuksistaan ja

kokisi, että hänessä on jokin vika. Uskon, että varhaisiän musiikkikasvatuksen työta-voilla (mm. loruilu, liike, taideintegraatio, kuunteleminen, kehorytmit) on paljon annettavaa lasten laulunopetukseen.

3.2 Musiikilliset herkkyysskaudet

Kun pohditaan lasten laulunopetuksen menetelmiä ja sisältöjä, on mielestäni tärkeää tietää ikäkaudelle ominaiset herkkyysskaudet sekä ymmärtää, mistä asioista laulaminen ja lauluääni rakentuvat. Laulaminen on musisointia, ja musiikki rakentuu musiikillisista perusaineksista. Niitä ovat voima eli dynamiikka (hiljainen–voimakas, hiljentyvä–voimistuva jne.), rytmi (tasajakoinen–kolmijakoinen), tempo (hidas–nopea) sointiväri (tumma–kirkas jne), kesto (ääni–hiljaisuus), taso, joka muodostuu muun muassa melodiasta (korkea–matala, nouseva–laskeva, intervallit jne.), harmonia (duuri–molli, tonaalinen–atonaalinen) ja muoto (ABC-muoto jne). (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1998, 23.)

Lasten laulunopetuksessa tulee mielestäni työskennellä ennen muuta kaikkien edellä mainittujen elementtien kanssa, koska silloin ollaan rakentamassa instrumentin lisäksi myös instrumentalistin ja musiikin käsittelyn ja ymmärryksen peruspilareita. Laulu on siinä mielessä poikkeuksellinen instrumentti, että laulaja on itsessään instrumentti ja sen soittaja.

Laulaminen on kokonaisvaltainen tapahtuma. Siihen osallistuvat hengitys-, äänentuotto- ja artikulaatioelimistö, jotka muodostavat soittimen fyysiset ominaisuudet. Tämän lisäksi laulajan mieli ja sisäinen maailma muodostavat instrumentin syvimmän olemuksen. Laulaminen ei muodostu pelkästään äänihuulista ja keuhkoista, vaan se vaatii koko kehon ja mielen yhteistyötä. Kun pohditaan lasten laulunopetuksen sisältöä, on mielestäni tärkeää huomioida lauluinstrumentin ainutlaatuisuus sekä instrumentin keskeneräisyys. Musiikillisia peruselementtejä voi ja pitää mielestäni työstää lasten laulunopetuksessa terveen äänentuoton kautta.

Laulamisessa on monia eri osatekijöitä ja laulutaito voidaan jakaa erilaisiin osa-alueisiin. Orpana (2005, 10) on jakanut laulutaidon kahdeksaan osa-alueeseen: ilmaisuus, kehonhallinta, hengitys, puhtaus, sointi, artikulaatio, ääniala ja kuuluvuus. Mielestäni kaikki kyseiset osa-alueet liittyvät instrumentin eli lauluäänen hallintaan. Mitä laulutaito itse asiassa on ja miten se määritellään?

Alakoskela, Leppälä ja Veikkola (2009, 15, 16) käsittelevät laulutaidon osa-alueita ja sitä, että laulajan on syytä tiedostaa myös musiikillisia asioita: esimerkiksi nuottikuvasta löytyvää informaatiota muun muassa nuotin kestosta, korkeudesta ja voimakkuudesta. Kuten kaikessa musiikin opiskelussa, myös kuuntelemisella ja kuulemisella on merkittävä rooli laulutaidon osa-alueena. Kuuloaistin avulla laulaja voi kontrolloida äänen korkeutta ja laatua (Koistinen 2008, 17). Ovatko musiikilliset asiat osa laulutaitoa?

Musiikin peruselementit ovat läsnä kaikessa instrumenttiopetuksessa. Tonaliteetin kehittyminen sekä kyky muistaa ja toteuttaa vaikeutuvia rytmejä kehittyvät 9-vuotiaaksi saakka. Rytmiiän kehittämisessä on kaksi herkkyyskautta. Ensimmäisen herkkyyskauden (4,5v–7 vuotta) aikana opitaan hahmottamaan perussyke ja erilaisia tahdin osa-alueita, kuten muuntuvat tahtilajit ja painottomat ja painolliset iskut. (Kivelä-Taskinen & Setälä 2006, 16.) Varhaisiän musiikinopettajan kokemuksen perusteella sanoisin, että perussykkeen hahmottaminen voi tapahtua jo nuorempanakin mutta sen tasalaatuinen toteuttaminen voi olla vielä haastavaa.

Toisen herkkyyskauden (9–11 vuotta) aikana lapsi oppii eriyttämään sykkeitä eri kehonosiin (Kivelä-Taskinen & Setälä 2006, 16). Tämä liittyy karkea- ja hienomotoriikan kehitykseen. Olen toteuttanut myös rytmien eriyttämistä musiikkileikkikouluissa alle 9-vuotiaille, mutta se vaatii mielestäni pelkistetyn rytmiiän ja prosessimaisen lähestymistavan asian rakentamiseksi. Itse olen hyödyntänyt kyseisiä herkkyyskausia laulunopetuksessa niin, että on pyritty laulamaan ja liikkumaan yhtä aikaa, jolloin perussyke on jaloissa ja laulun rytmiiikka rakennetaan sen päälle. Myös kaanoneiden laulaminen harjoittaa tätä kykyä, koska silloin täytyy pysyä omassa stemmassa mutta yhteisessä sykkeessä muiden laulajien kanssa.

3.3 Kouluikäisistä ja laulunopetuksesta

Rajasin työni ikäjakaumaksi ikävuodet 7–12. Jotta kykenen laulopedagogina opettamaan 7–12-vuotiaita lauluoppilaita ikätason mukaan sekä valitsemaan ikätasolle parhaiten soveltuvaa ohjelmistoa esimerkiksi tekstisisällön osalta, koen, että on oleellista perehtyä kyseiselle ikäkaudelle ominaisiin kehittymistarpeisiin ja -tehtäviin. Tämän oltan auttavan oman pedagogisen ajatteluni kehittymistä. Kyseisen tiedon avulla opin millaisia asioita kussakin kehitysvaiheessa olevilla oppilailla on valmiuksia ymmärtää ja

käsitellä. Ikävuodet 7–12 ovat lapsen kokonaisvaltaisen kasvun näkökulmasta laaja ikäjakauma.

Millaisilla adjektiiveilla 7–12-vuotiaita lapsia kuvaillaan? Millaisista asioista heidän elämänsä koostuu? Millaisia asioita keskilapsuuteen ja varhaiseen kouluikään pidetään kuuluvana?

Koulunsa aloittava lapsi ja murrosikää lähestyvä varhaisnuori eroavat persoonallisuudeltaan toisistaan suuresti, ja murrosikään siirtyminen alkaa yhä varhemmin. Varhainen kouluikä on aktiivisuuden kulta-aikaa; lapset ovat uteliaita ja innokkaita oppimaan monenlaisia asioita. Arkielämän onnistumiset kasvattavat lapsen itsetuntoa: toiveikkuus, tahto ja itsenäinen aloitekyky kasvavat. Murrosikä on lapsen ja nuoren identiteetin kehittymiselle intensiivistä aikaa, ja siihen liittyy voimakkaita ääripäiden tunnekokemuksia. (Kallioniemi 2010, 130–132.)

7–12-vuotiaista käytetään termejä latenssi- ja esipuberteettilapsi. Tässä iässä halutaan ottaa etäisyyttä aikuisiin ja vertaisryhmän merkitys kasvaa. Kasvaminen ja siihen liittyvän itsenäisyyden lisääntyminen aiheuttavat lapsessa ristiriitaisia tunteita, asenteita ja käyttäytymistä, mikä korostuu etenkin esipuberteettilasten elämässä. Käyttäytyminen voi ilmetä osittain voimakkaana hoivaamisen ja läheisyyden kaipuuna ja toisinaan torjuvana tai vihamielisenä käytöksenä. Esipuberteettilapsi ei ole lapsi eikä nuori. Hänellä on tapana pyrkiä yhdistämään lapsuuden hyvät puolet ja aikuisuuden edut. Voidaankin todeta esipuberteettilapsen ajautuneen niin sanottuun välitilaan, jossa toinen jalka on lapsuudessa ja toinen jalka nuoruudessa. (Rödstam 1992, 31–84.)

Latenssi- ja esipuberteettilapset ovat uteliaita ja esittävät suoria kysymyksiä asioista, jotka aikuiset kokevat usein haastaviksi ja kiusallisiksi. Kysymysten edessä aikuiset saattavat jäädä sanattomiksi ja neuvottomiksi ja pyrkivät välttelemään vastausten antamista. Lapset kuitenkin näkevät tämän käyttäytymisen läpi ja ovat sinnikkäitä, minkä vuoksi olisi järkevää, että aikuinen yrittäisi vastata lasten kysymyksiin niin yksinkertaisesti ja vilpittömästi kuin mahdollista. Esipuberteettilapset pelkäävät ja inhoavat sitä, kun heitä muistutetaan lapsuudesta tai lapsellisesta käyttäytymisestä. Heidän on usein hankala sietää "moraalitätejä", koska heidän omat käsityksensä harvoin käyvät yksiin vanhempien käsitysten kanssa. Huolimatta näistä edellä mainituista piirteistä ja ennen kaikkea niiden vuoksi lapset tarvitsevat aikuisten huolenpitoa, tukea ja ohjausta. Aikuisien asettamia normeja tarvitaan myös tasapainottamaan toverimaailman normeja.

(Rödström 1992, 82–84.) Aikuisen velvollisuus on suojella lapsia, ja toimia jarruna heidän arvostelukyvyyttömyyttään ja impulsiivisuuttaan vastaan, koska keskushermoston keskeneräisyyden takia lapsilla ei ole tarvittavia valmiuksia harkita tarpeeksi tekojensa seurauksia (Rödström 1992, 85; Sinkkonen 2010, 44). Aikuisen, tässä tapauksessa opettajan vallankäytön tulee kohdistua rajojen pitämiseen, turvallisuudesta huolehtimiseen ja riittävien rutiinien luomiseen. On myös tärkeää irrottaa vallankäyttö ja oppiminen toisistaan. (Turkka 2003, 272.)

Kouluikäisen lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia rakennetaan pedagogisessa vuorovaikutuksessa (Kallioniemi 2010, 142). Opettajan täytyy ymmärtää jotain ryhmän kehittymisen vaiheista, ryhmän merkityksestä yksittäiselle lapselle sekä ryhmän struktuureista ja roolijaoista. Kasvattajana opettaja on lapsiryhmässä aina johtaja, joka ottaa vastuun turvallisen oppimisympäristön luomisesta. Ryhmässä toimiminen ja kasvaminen on lapsen etu. (Marjanen 2009, 387.)

Leikki-ikästä kouluikään siirryttäessä lapsen itsenäisyys kasvaa koulun alkamisen ja muun harrastustoiminnan myötä. Reviirin kasvaessa lapsen musiikillinen ympäristö laajenee ja lapsi siirtyy sellaisen musiikillisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen piiriin, mihin aikuisella ei ole kulkulupaa. (Tuovila 2003, 43.) Napanuoran pidentyessä vanhempien ja perheen läsnäolo lapsen elämässä vähenee, kun taas vertaisryhmän läsnäolo ja merkitys kasvavat ja korostuvat.

Vertaisryhmän taholta tulevan kritiikin merkitys kasvaa samaa tahtia kuin riippuvuus aikuisista vähenee. Lasten omatunto ja minäihanne kehittyvät, kun lapset oppivat hallitsemaan tunneimpulssejaan. Myös itsekritiikki lisääntyy seurauksena siitä, että heidän minäihanteensa merkitys lisääntyy suhteessa heidän omatuntoonsa yliminän jatkuvasti kehittyessä. (Rödström 1992, 27.) Tuovilan (2003, 248) tutkimuksessa ilmeni, että opiskelijoiden omaehtoinen musiikin harjoittaminen ja toverisuhteiden toimivuus ovat merkittävässä asemassa musiikin harjoittamisessa.

Ammattitaitoinen musiikinopettaja tiedostaa että tunteet, ruumis ja järki ovat fysiologisesti erottamattomia. Tämän vuoksi hän yhdistää oppimistapahtumassa emotionaaliset ja kognitiiviset toiminnot sekä liikkeen, jotka kohtaavat limbisessä järjestelmässä, "mielen ja kehon risteysasemalla". (Marjanen, 2009, 387.) Laulutunti on oppimisympäristö, jonka aikana tapahtuu monitahoista oppimista. Oppilas oppii muun muassa itsestään, instrumentistaan, musiikista ja opettajastaan. Opettaja oppii vastavuoroisesti asioita

oppilaastaan, omasta opettajuudestaan ja näin ollen itsestään opettajana, sekä monista muista asioista.

Marjanen (2009, 387) toteaa, että etenkin pienten lasten kanssa toimiessa opettaja tarvitsee erityistä herkkyyttä, taidon asettua lapsen asemaan sekä "taikuruutta" lumota lapset. Tämän lisäksi on tärkeää olla tietämystä ja ymmärrystä lapsen musiikillisesta ja kokonaisvaltaisesta kehityksestä. Mikäli harrastusryhmässä, jossa on hierarkkinen ryhmärakenne, keskitytään liian suuressa määrässä suorituksiin, toverisuhteet voivat kärsiä. (Rödström 2002, 90.)

Arto Kallioniemen mukaan keskeinen osa kouluikäisten pedagogiikkaa on oppilaan aktivoiminen ja toiminnallisuus. Lapset ovat hyvin kokonaisvaltaisia. He ovat tottuneet usein elämään aktiivisessa toimintaympäristössä ja odottavat toiminnalta kokemuksia ja elämyksiä. Tärkeää on tarjota kouluikäisille toimintaa, johon he voivat sitoutua ja jonka he kokevat omakseen. Vapaaehtoisuuteen perustuva oppiminen tukee elämäntaitojen opetteluun. Sosiokulttuurinen ja kokemuksellinen oppiminen nähdään koko persoonaa koskevana kasvuna. (Kallioniemi 2010, 132–133.)

3.3.1 "Mä oon mikä oon!"

Ben Furmanin ja R.J. Havighurstin (Himberg ym. 2000, 25) mukaan leikki-iän (2–6 vuotta) ja varhaisen kouluikäisen (6–12 vuotta) yksi merkittävimmistä kehityshaasteista on minäkäsityksen kehittyminen ja itsearvostuksen eli itsetunnon kehittyminen. Harrastus on osa identiteetin hahmottamista ja vaikuttaa minäkuvan kehittymiseen (Jarasto & Sinervo 1998, 188). Musiikillinen minäkuva ja identiteetti ovat osa yleistä minäkuvaa ja identiteettiä. Näitä kaikkia kehitystehtäviä voi mielestäni työstää laulutunneilla opetuksen liittyvän vuorovaikutuksen, ohjelmistovalintojen sekä laulujen tekstisisältöjen kautta.

Minäkäsitys kehittyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ympäröivien ihmisten kanssa ja pitää sisällään kaikki ne havainnot, tiedot, taidot ja uskomukset, jotka yksilö yhdistää itseensä. Tähän kuuluvat käsitykset omista luonteenpiirteistä ja kyvyistä sekä käsitykset itsestä suhteessa muihin ja ympäristöön. (Koppinen ym. 1999, 115–117.)

Mikä on kehitystehtävien tarkoitus? Kehitystehtävien saavuttamisen oletetaan lisäävän elämänlaatua ja onnellisuutta. Furmanin luokittelemien kehitystehtävien laaja ikäkauma (0–12 vuotta) johtuu ymmärtääkseni siitä, että kehitystavoitteiden saavuttaminen on yksilöllistä ja monivaiheista. Mielestäni sosiaalisella kontekstilla, tässä tapauksessa laulutunnilla tapahtuvalla vuorovaikutuksella, on suuri merkitys kehitystehtävien omaksumisessa ja saavuttamisessa. Keskilapsuuteen liittyy mielestäni oleellisesti laulunopettajan roolista katsottuna kolme asiaa: ajattelun kehittyminen sekä minäkuvan ja identiteetin rakentuminen. Näistä kaksi viimeistä korostavat onnistuneen vuorovaikutuksen merkitystä lasten laulunopetuksessa.

Minäkuva ja ihmisen käsitys itsestään oppijana muovaavat myös hänen minäpystyvyytään eli itseluottamustaan. Se käsittää yksilön uskomuksen omista taidoistaan. Kun oppija uskoaa omiin kykyihinsä, hän ei pelkää vaikeitakaan tehtäviä. Opetuksellisen vuorovaikutuksen kautta kehitty sekä opettajan että oppilaan itseluottamus, joka ei ole taitojen mittari. (Lämsä 2012, 9.)

Laulajalle kehitty laulunharrastamisen myötä myös vokaalinen minäkuva, joka on osa musiikillista ja yleistä minäkuvaa. Vokaalinen minäkuva vastaa kysymykseen *millaisena laulajana ihminen itseään pitää omien kokemustensa, toiveidensa, tunteidensa ja tavoitteidensa valossa*. (Lindeberg 2009, 234–235.) Vokaalinen minäkuva on osa musiikillista minäkuvaa. Musiikillisella minäkuvalla on kolme pääulottuvuutta: tiedostettu musiikillinen minäkuva (millaiseksi yksilö kokee itsensä), musiikillinen ihannekäsitys (millainen yksilö haluaisi olla) ja musiikillinen toveriminäkäsitys (millaisena yksilö kokee muiden hänet näkevän). (Anttila & Juvonen 2002, 57–58; Alakoskela ym. 2009, 21).

Mielestäni opettajan on tärkeä tiedostaa kyseiset minäkuvakäsitykset, koska se voi auttaa ymmärtämään syitä, joiden vuoksi lapsioppilaan käyttäytyminen esimerkiksi ryhmäopetustilanteessa muuttuu. Mielestäni lapsilla ja nuorilla musiikillinen ihannekäsitys ja musiikillinen toverikäsitys liittyvät oleellisesti toisiinsa. Usein musiikillinen toverikäsitys on hyvin merkittävässä osassa. Siihen vaikuttaa se, millainen yksilön ihannekäsitys itsestään on eli millaisena yksilö haluaa tovereiden silmissä näyttää ja millaisena hän itsensä tovereiden silmin todellisuudessa näkee ja kokee. Musiikillisen toverikäsityksen muodostumiseen vaikuttaa mielestäni oleellisesti ryhmädynamiikka, jonka rakentajana ja kannattelijana näen opettajan roolissaan olevan. Laulunharrastaja työstää tunteilla sekä vokaalista että musiikillista minäkuvaa, minäpystyvyyttä ja itsetuntoa.

Kuinka voin laulunopettajana tukea näiden ominaisuuksien kehittymistä ja kehityshaasteiden saavuttamista?

Cacciatore, Korteniemi-Poikela ja Huovinen (2008, 43) kirjoittavat, että "ensimmäiset vuodet ovat peruspersoonallisuuden rakennusvuosia". He luovat mielikuvan lapsesta, joka on puu ja jonka itsetunto on puun runko. Mikäli puun kasvuolosuhteet ovat hyvät, sen rungosta kehittyy vahva ja oksista tukevat. Taimi, tuo herkkä elämänalku, on altis häiriötekijöille ja juurtuu paikalleen ajan kanssa. Läheiset vaikuttavat taimen kasvuun ja kehittymiseen valaisemalla ja kastelemalla sitä sopivasti.

Cacciatore ja muut (2008, 264–265) ovat koonneet kymmenen teesiä, joiden avulla aikuiset voivat tukea lapsen itsetunnon kehittymistä. Teesit ovat: "usko lapseen", "ole läsnä", "kohtaa oikeasti", "tue tarvittaessa", "iloiitse arjesta", "ole esimerkkinä", "huomioi yksilöllisyys", "pysy aikuisena", "pidä huolta myös omasta jaksamisesta" ja "toimi nyt".

Kaikki teesit liittyvät mielestäni opetustilanteessa tapahtuvaan vuorovaikutukseen ja niiden avulla opettajan on mahdollista tukea kouluikäistä lasta kehittymishaasteiden tavoittamisessa. Opettajan on ensimmäisen teesin mukaan tärkeä *uskoa lapsen kykyihin* sekä uskoa lapsen omaan kokemukseen asioista. Lapsen osaamisen ja onnistumisen huomioiminen on hedelmällisempää kuin vikojen ja virheiden osoittaminen. Kielteisen kritiikin käsittelykyvyn kehittämisessä oli erityisesti aiemmat onnistumisen kokemukset sekä ympäristön lapselle antama palaute. Kehityskriisin onnistuminen luo pohjaa terveen itsetunnon kehittymiselle. (Himber ym. 2000.) Tämän vuoksi palautteen antamisen taito, joka korostuu opettajan työssä, on merkittävä.

Kun mietin taaksepäin omaa musiikkihistoriaani, muistan tutkinnoissa ja näytteissä annetusta palautteesta hyvin puutteet ja virheet. Tästä syystä olen itse opettajana pyrkinyt vahvistamaan positiivisen palautteen merkitystä esimerkiksi kertaamalla annetun palautteen myönteiset asiat.

Opettajan on mielestäni tärkeä ymmärtää, että laulunopetus ja instrumentin rakentaminen on prosessi ja oppilaan ei tarvitse osata kaikkea heti ja samanaikaisesti. Opettajan usko ja luotto lapsen kykyihin ja onnistuneiden haasteiden saavuttaminen lisäävät myös lapsen itseluottamusta. Uskon myös, että itsetunnon ja minäpystyvyyden tukemiseksi ei ole tarpeen määritellä lapselle, mitä kaikkea hän ei vielä osaa vaan tärkeämpää on huomioida ja oppia tiedostamaan, mitkä osa-alueet ovat jo hallinnassa.

Toinen teesi on *ole läsnä*. Tänä päivänä tämä paljon puhuttu läsnäolo ei ole helppoa toteuttaa. Nyky-yhteiskunnassa eletään useissa maailmoissa samanaikaisesti, yksilön sisäinen maailma (ajatukset), ulkoinen maailma (fyysinen oleminen) ja nykyajan ilmiö eli somemaailma, jossa eletään rinnakkaistodellisuutta. Opetustilanteessa lienee tärkeintä olla läsnä opetushetkessä, samassa paikassa yhtäaikaisesti oppilaan kanssa. Lapset ovat mestareita lukemaan sanattomia viestejä. He tulkitsevat sanoja, eleitä ja ilmeitä yhtäaikaisesti ja muodostavat niistä terävänäköisiä päätelmiä. Aito kohtaaminen vaatii mielestäni vahvaa, aitoa läsnäoloa ja vuorovaikutusta. Tätä asiaa ei mikään voi korvata.

Mitä tarkoittaa *tue tarvittaessa*? Millainen tuki on tarpeellista ja millainen tuki tarpeetonta? Tämän asian ymmärtäminen liittyy oleellisesti vuorovaikutustaitoihin ja ammattimaisuuteen. Laulutunnilla olen kokenut, että oppilas tarvitsee tukea erityisesti itseluottamuksen rakentamisessa ja vahvistamisessa. Itseluottamuksen eli minäpystyvyyden hahmottamista ovat hetket, jolloin oppilas ei itse usko pystyvänsä johonkin mihin opettaja tietää ja näkee hänen kykenevän. Tukeminen on mielestäni ennen kaikkea rohkaisua haasteiden edellä ja myötäelämistä niitä kohdattaessa. Tukeminen tarvittaessa kulkee mielestäni yhdessä teesin "usko lapseen" kanssa. Tuetaan siis tarpeen vaatiessa mutta ei kaiken varan vuoksi. Mikäli lapsi saa tarpeetonta tukea, se on mielestäni turhaa suojelua, joka ei kasvata lapsen itseluottamusta. Jotta osaa tukea tarpeen vaatiessa täytyy asettaa haasteet lapselle sopivaksi hänen ikätasonsa ja yksilöllisyytensä mukaan.

Myötäeläminen ja oppilaan saavutuksista iloitseminen ovat mielestäni opetustyön parhaimpia hetkiä ja palkitsevia myös opettajan näkökulmasta. Aito vuorovaikutus ja todellinen iloitseminen tarkoittavat myös kehollista tunneilmaisua opettajalta onnistumisen kokemuksen sanallistamisen lisäksi. Kun oppilaalla ja opettajalla on yhteinen päämäärä, se edesauttaa aidon ilontunteen kokemisessa. Iloitseminen tarkoittaa myös vuorovaikutuksesta ja läsnäolosta iloittamista.

Ole esimerkkinä teesi pitää sisällään useita näkökulmia. Lasten laulunopetuksessa esimerkillä voidaan tarkoittaa ääniesimerkkiä ja kaikenlaista mallia opetustilanteissa, kuten sitä kuinka opettaja suhtautuu virheisiin, haasteisiin tai omaan ja oppilaan ääneen. Laulunopettajan roolista käsin minua mietityttää erityisesti ääniesimerkin merki-

tys, koska lapsen ääni-instrumentti on erilainen kuin aikuisen. Kuinka lapsi itse osaa tiedostaa asian ja opettaja tuoda sen esille?

Yksilöllinen huomioiminen vaatii mielestäni opettajalta herkkyyttä ja edellyttää pidempi-aikaista vuorovaikutusta jonka myötä syntyy laajempi kuva oppilaan ominaispiirteistä ja osaamisesta. Vanhempana olen huomannut, että ikä ja lapsen fyysinen koko eivät todellakaan kulje käsi kädessä. Usein lapsi määrittellään kokonsa puolesta tietyn ikäiseksi ilman, että tehdään havaintoja lapsen henkisestä tilasta.

Kun oppilas-opettajasuhde on riittävän turvallinen, voi olla, että oppilas uskaltautuu haastamaan opettajaa. Opettajan on pyrittävä pysymään opetustilanteessa aikuisena, vaikka oppilaan käytös herättäisi opettajassa asuvan pikkulapsen. Aikuisella tulisi olla tarvittavat itsesäätelykeinot selvitä tilanteesta kypsästi. Nykyään puhutaan paljon lapsilähtöisyydestä, joka on mielestäni hyvä ja tavoiteltava asia. Opettajan täytyy kuitenkin havaita, mikäli toiminta muuttuu lapsilähtöisestä lapsijohtoiseksi toiminnaksi.

3.3.2 Lapsen sisäinen maailma

Pohtiessani lapsille soveltuvan ohjelmiston tekstisisältöjä minua turhautti se, ettei minulla ollut tietoperustaa lasten ajattelun kehittymisestä. Ajattelun kehittyminen vaikuttaa oleellisesti siihen, kuinka lapsi oppii ylipäänsä asioita esimerkiksi laulutunnilla, ja siihen, miten hän käsittelee ja ymmärtää tekstisisältöjä. Lapsilla on oma tapansa hahmottaa asioita ja ymmärtää esimerkiksi sanoja ja niiden merkityksiä. Tähän tapaan perustuu muuan muassa "lasten suusta kuultua" -sanontojen hauskuus ja suosio. Seuraavassa on lainaus kirjasta *Miten lapsi ajattelee* (Donaldson 1983, 16):

"Mitä nyt, Lol? Eikö koulussa ollutkaan hauskaa?"

"Ei ne antaneet niitä lahjoja!"

"Lahjojako? Mitä lahjoja?"

"Ne sanoivat, että mä saisin lahjoja."

"No kuulehan, eivät ne varmaan niin sanoneet."

"Sanoivatpa! Ne sanoivat: `Sinähän olet Laurie Lee, eikö niin? No saadaanpa nähdä millaiset lahjat sinulla on!` Mä istuin siellä koko päivän, mutta en mitään saanut. Mä en mene enää takaisin sinne!"

Tämä pieni esimerkki osoittaa sen, millaisia tiedostamattomia väärinkäsityksiä syntyy kun aikuisten ajatusmaailma ja lasten ajatusmaailma kohtaavat. Lapset ajattelevat sanojen kautta tapahtuvaa vuorovaikutusta hyvin konkreettisesti.

Kouluiän alkuun ajoittuu aivotoimintojen merkittävä kehitys (Himberg ym. 2000, 78). Alussa lapsi yhdistää käsityksensä, ajatuksensa ja kielensä ainoastaan aistien ja kehon avulla kokemiinsa konkreettisiin asioihin. Lapsi elää nykyhetkessä, tässä ja nyt, mutta kykenee vähitellen käyttämään hyväkseen yhä abstraktimpaa ajattelua. Tämän abstraktin ajattelun kehittymispohja on luotu konkreettisten elämysten ja kokemusten avulla. Abstraktin ajattelun myötä avautuu portti periaatteiden, logiikan ja teorioiden maailmaan. Voidaan todeta, että vaikka latenssi- ja esipuberteettilapset ajattelevat suurin piirtein samanlaisia asioita kuin teini-ikäiset ja aikuiset, he ajattelevat ne omalla, erilaisella tavallaan. (Rödström 1992, 17–37.) Abstraktiin ajatteluun liittyy oleellisesti käsitteellisten sanojen kuten esimerkiksi vahvuus, toivo ja rakkaus ymmärtäminen. Milloin lapsi ymmärtää että mustasukkaisuudesta puhuttaessa ei ole kyse mustista sukista. Missä vaiheessa lapsi alkaa ymmärtää sanoja, joilla on aikuisten maailmassa usein kaksoismerkityksiä esimerkiksi kumi, luontoelokuva, lelu, vahinko tms.

Kun lapsi pyytää aikuista lukemaan sadun, hän itse asiassa pyytää tätä kertomaan jotakin lapsesta itsestään (Mäki & Kinnunen 2005, 28). "Samalla kun satu tuottaa lapselle iloa, se kertoo hänelle paljon hänestä itsestään ja edistää hänen persoonallisuutensa kehitystä" - Bruno Bettelheim (Mäki & Kinnunen 2005, 26). Sanat ja tarinat ovat hoitavia elementtejä lapsen elämässä silloin kun ne ovat lapsen ymmärrettävästi kuvitteellisia. Tarinat ja sadut antavat lapselle mahdollisuuden luoda oman mielikuvitusmaailman. Siellä seikkailevat hahmot ovat lapsen mielenterveydelle tärkeitä, koska niiden avulla lapsi oppii jäsentämään todellisuutta. (Mäki & Kinnunen 2005, 26–27.) Laululyyrikat sisältävät myös tarinoita. Ovatko ne verrattavissa satuihin?

Ajattelu ja kieli kehittyvät yhdessä. Kouluiän loppupuolella käsitteellinen ajattelu alkaa jo avautua, jonka seurauksena nuori ymmärtää vertauskuvia, sananlaskuja ja abstrakteja sanoja kuten hyvyys tai oikeudenmukaisuus. Tämä kehitys mahdollistaa myös symboliikan, kielikuvien ja ironian ymmärtämisen. Koululainen oivaltaa, että vaikka sanotaan jotakin, tarkoitetaan aivan muuta. (Vilkkö-Riihelä, Laine 2012, 97.)

Laulutekstit sisältävät usein edellä mainittuja elementtejä. Mielestäni laulujen tarinat ovat verrattavissa satuihin ja tarinoihin. Kun lapsi kuuntelee laulettua musiikkia, hän ymmärtää asioita itselleen turvallisella tavalla. Satua kuunnellessa lapsen oma mielikuvitus muokkaa kuullun tarinan lapselle sopivaan muotoon. Kun lapselle aletaan sanoittaa tai kuvittaa tapahtumia aikuisen näkökulmasta käsin, voidaan olla vaarallisilla vesillä. Voiko lapsen antaa laulutunnilla laulaa aikuisten maailmasta kertovaa laulua omasta

näkökulmastaan ja ymmärryksestään käsin, osittain puutteellisilla tiedoilla avaamalla tekstisisällön todellista merkitystä?

Lapsi kokee ennustettavuuden ja samankaltaisuuden turvallisenä. Tämä lienee yksi syy siihen, miksi lorut ja riimit viehättävät lapsia, sillä niissä ilmenee asioiden toistuvuus ja elämän primitiivinen rytmi. Lapsen kanssa on myös hyvä runoilla ja lorutella, koska riimit ovat lyhyitä ja ytimekkäitä sekä helposti toistettavia, muistettavia ja varioitavia. (Mäki & Kinnunen 2005, 32.) Satujen ja tarinoiden sanotaan rikastuttavan mielikuvitusta. Tekstisisältöjen tarinat ja hahmot toimivat samoin.

Muistin kehittyminen liittyy ajattelun kehittymiseen ja on yksi kouluikään liittyvistä uusista kyvyistä. Muistamisen eri osa-alueet liittyvät oleellisesti musiikinopiskeluun ja kaiken uuden oppimiseen. Usein alle kouluikäisellä lapsella ei ole valmiuksia muistaa omatoimisesti edellisenä päivänä sopimaansa asiaa, saati edellisellä viikolla sovittua. Esikoululaiselta ei voi esimerkiksi odottaa, että hän muistaa pakkata seuraavana päivänä esikouluun lähtiessään mukaan laulutunnilla tarvittavat nuotit. Kouluikäisellä lapsella sen sijaan on valmiuksia ennakoida asia laittamalla nuottikansio jo valmiiksi eteiseen tai keksiä jokin muistisääntö, kuten muistilappu. Alle kouluikäiset oppilaat unohtavat asioita, esimerkiksi harjoitella soitto- tai laululäksyjään, ja se on selitettävissä metakognitioiden kehittymättömyydellä. (Himberg ym. 2000, 78.) Metakognitiolla tarkoitetaan "tietoisuutta omista (tai myös muiden ihmisten) kognitiivisista toiminnoista, ajattelusta, oppimisesta tai tietämisestä". Metakognitiiviset taidot ovat puolestaan kykyä käyttää tätä monipuolista metakognitiivista tietoa oman opiskelun ja oppimisen säätelyssä. (Tynjälä 1999,11; <http://users.utu.fi/marimur/Metakognitio.htm>.) Unohtelu ei siis välttämättä ole huolimattomuutta tai hajamielisyyttä vaan osa yksilön kehitystä.

Lasten kehitysvaiheet ovat mielestäni yksi syy siihen, että sille vanhempien vastuu ja merkitys harrastuksen taustatoimijoina on suuri. Opettajan onkin mielestäni syytä harrastuksen alkuvaiheessa kertoa mitä ja minkälaista tukea kaipaa vanhemmilta kaipaa. Monet soiton- ja laulunopettajat huomioivat oppilaiden muistitoimintojen kehittymättömyyden opetuksessaan esimerkiksi pitämällä päiväkirjaa tai vihkoa, johon kirjataan muistiin läksyt ja harjoitukset. Tämä *harrastusten reppuvihko* toimii viestin välittäjänä myös vanhempien ja opettajan välillä. Lapsella on parhaat mahdolliset edellytykset oppia, kun opettaja ymmärtää hänen kehitykseensä liittyvät tarpeet ja ominaispiirteet.

Eriksonin mukaan varhaisessa kouluiässä on psykososiaalisen kehityksen kriisi, jonka aikana ”muodostuu ihmisen perusasenne työhön” (Himberg ym. 2000, 22). Tämä ikäkausi on näin ollen hyvin otollinen erilaisten harjoitusmetodien ja muiden opetus- ja oppimiskäytänteiden luomiselle. Ensimmäisellä soiton- tai laulunopettajalla on mielestäni pedagoginen mahdollisuus ja jopa velvoite opettaa alkeisoppilaalle instrumenttiharastuksen työtavat sekä kulttuuri.

3.3.3 Lapsen ja nuoren seksuaalisuus

Koska laulunopettajan työssäni olen kokenut haastaviksi muun muassa sellaiset tekstisisällöt, jotka käsittelevät seksiä ja seksuaalisuutta, halusin perehtyä lapsen seksuaalisuuteen ja siihen liittyvään kirjallisuuteen, jotta osaisin paremmin suhtautua asiaan ja kohdata tilanteet niin pedagogina kuin vanhempana.

Mikään, mikä vivahtaa seksuaalisuuteen, ei ole mutkikasta vaan äärettömän mutkikasta. Seksuaalisuuteen liittyy aina hämmentäviä ja vaikeitakin kysymyksiä (...) Vaikka seksiä pursuu joka tuutista ja häpeän ja nolouden sijaan on tullut riivous ja häpeämättömyys, ei heräävän ja syntymässä olevan seksuaalisuuden kulku siitä muutu entistä kummemmaksi. Jokainen nuori joutuu käymään läpi omat prosessinsa. Loppujen lopuksi on kysymys siitä, miten ottaa haltuun ja omakseen uuden seksuaalisen ruumiinsa ja pystyy liittämään siihen sen persoonan, joka on muodostunut puberteettia edeltävien vuosien aikana. Lopputuloksen olisi kelvattava ensin nuorelle itselleen mutta jonkin ajan kuluttua myös seurustelukumppanille. (Sinkkonen 2010, 109.)

Seksuaalisuuden kehittymiseen liittyy mielestäni oleellisesti itsetuntemus sekä kehontuntemus ja -arvostus, jotka välillisesti liittyvät laulunopetukseen, itseilmaisuuksiin sekä laulettavaan ohjelmistoon. Nykyajan kulttuurissa, etenkin musiikkikulttuurissa, seksuaalisuus on mielestäni merkittävässä, kenties jopa liian suuressa roolissa. Sari Näre kirjoittaa *Kulttuuri lapsen kasvattajana* -kirjan artikkelissa: ”Miten lapset voivat kasvaa rauhassa aikuiseen seksuaalisuuteen kulttuurissa, joka suoltaa seksuaalitoimintoja jäljittelevien kantanäkyjen kaltaista aineistoa jo vauvaikäisten lasten nähtäväksi?” Hän toteaa, että näin tunkeudutaan lasten mielen yksityisimmälle alueelle, joka on altis haavoittumaan. (Lahikainen, Punamäki & Tamminen 2008, 41.) Seksuaalisuus on koko elämän läpi mukana kulkeva ominaisuus, joka voi olla voimavara tai taakka elämän matkalla.

Jääskeläinen (2007, 8) toteaa teoksessaan *Seksuaalikasvatus*, että lasten seksuaalisuus on tabu, vaikkakin aiheen käsittely on vapautunut. Mikäli seksuaalisuuteen liittyy

vistä tunteista, tosiasioista ja kokemuksista puhutaan lasten ikätasolle sopivalla tavalla, se viestii lapselle, että seksuaalisuus ei ole rumaa, väärää eikä hävettävää. Jääskeläinen huomauttaa, että "aikuisten tekemät päätökset säästää lapsi liian aikaiselta heräämiseltä kostautuu yleensä ennemmin tai myöhemmin terävinä kysymyksinä, joihin on vastattava tavalla tai toisella joka tapauksessa". Laulunopettajana olen vältellyt usein "kukkia ja mehiläisiä" käsitteleviä laulutekstejä, koska en ole ollut varma, minkä verran ja millä tavalla, näistä asioista tulisi puhua?

Lapsen seksuaalisuutta koskeviin kysymyksiin olisi hyvä vastata asiallisesti, koska sanaton viestintä kertoo lapsille salailusta, häpeästä tai jostain, mikä saa aikuiset hämilleen. Lapset ovat taitavia lukemaan sanattomia viestejä (ilmeitä, eleitä, reagointia), koska sanaton viestintä on ensimmäinen kommunikaation väline, jota he ymmärtävät ja ovat oppineet tulkitsemaan. (Jääskeläinen 2007, 8–9.) On todettu, että mikäli sanallinen ja kehollinen viestintä ovat ristiriidassa, lapset ja nuoret luottavat paremmin keholliseen viestintään. Seksuaalisuus on ainutlaatuinen elämän osa-alue, jota lapset ja nuoret eivät jaa vanhempiensa kanssa. He saavat kotoa eväitä hellyyteen ja vastavuoroisuuteen, mutta seksi on aina hyppy tuntemattomaan. (Sinkkonen 2010, 102.)

4 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen toteutus

Toteutin toimintatutkimukseni lukuvuonna 2015–2016. Tutkimukseni kohteena oli viisi lasten laulunopetuksen piirissä toimivaa tai toiminutta laulun asiantuntijaa, kaksi lasten musiikin säveltäjää sekä 7–12-vuotiaita laulun harrastajia Äänekosken kansalaisopistosta.

Toimintatutkimukselle olennaista on tuottaa uutta tietoa sekä edistää ja parantaa tutkittavaa asiaa. Toimintatutkimusprosessissa määritellään olevan seuraavat piirteet: tutkittavan osallistuminen tutkimusprosessiin, muutokseen pyrkiminen ja painottuminen käytäntöön. (Kuula 1999, 10.)

Keräsin aineistoa observoinnilla, asiantuntijahaastatteluilla sekä oman opetuskokeilun kautta. Halusin perehtyä muiden alojen olemassa olevaan tietoon lapsen ja nuoren kehityksestä, koska koin tarpeelliseksi tietää ja ymmärtää lapsen ja nuoren kokonaisvaltaista kehittymistä myös teoreettisesti. Koin myös tärkeäksi löytää jotain teoria- ja tietopohjaa omille intuitiivisille päätöksilleni rajoittaa lasten laulamaa ohjelmistoa tekstisisällön vuoksi lapsen ja nuoren kokonaisvaltaiseen kasvuun vedoten.

Observoinnin lisäksi haastattelin kokeneita pedagogeja. Halusin selvittää asiantuntijoiden näkemyksiä ja kokemuksia lasten laulunopetukseen liittyvistä erityispiirteistä sekä opetuksessa käytettävästä lauluohjelmistosta. Tätä tietoa peilaan omaan ammatilliseen osaamiseen ja näkemykseen. Hakkarainen ym. (2001, 145–146) kirjoittavat, että asiantuntijuuden jakamisen aikana tapahtuva vuorovaikutus luo oppimistilanteen. Asiantuntijoiden kanssa syntyvän dialogin seurauksena erilaiset näkökulmat, taitotaso ja osaaminen voivat toimia uusien ajatusten testaamisen välineenä ja täydentää omaa osaamistamme.

4.1 Observoinnin avulla tietoa alan toimijoista

Kävin observoimassa Jyväskylän ammattiopistossa, Tampereen konservatoriossa ja Cantores Minores poikakuoron koulutusryhmien ensimmäisen vuoden oppilaiden harjoituksissa. Opetan Jyväskylän ammattikorkeakoulussa klassista laulua, joten Jyväskylän ammattiopiston laulustudio oli sijainnin vuoksi looginen observointikohde. Havainnointikertoja siellä oli kolme. Ryhmän opettajana toimii Tuija Kiviranta. Ryhmä on rajattu ikäryhmän mukaan ja kokoontuu kerran viikossa 45 minuuttia.

Koska olin perehtynyt Susanna Tenkanen-Lindemanin opinnäytetyöhön sekä YAMKkehittämishankkeeseen, halusin käydä seuraamassa opetusta Tampereen Musiikkiakatemiassa, joka pitää sisällään Tampereen konservatorion ja ammattikorkeakoulun. Tampereen Musiikkiakatemiaan hyväksytään opiskelemaan pienet laulajanalut 9-vuotiaasta ylöspäin. Ennen observointia pyysin luvan myös Tampereen konservatorion rehtorilta Sampsa Konttiselta. Kävin observoimassa Tampereella kahtena päivänä yksityisopetusta ja yhtenä päivänä ryhmäopetusta

Tutustuttuani Terhi Orpanan YAMK-työhön olin yhteydessä häneen ja sovimme observointipäivän Cantores Minores poikakuoron koulutusryhmien harjoituksiin Espooseen. Orpana työskentelee poikakuoron koulutusryhmien kanssa. Hän toimii myös varhaisiän musiikinopettajana, joten ajattelin että samankaltaisen taustan vuoksi hän olisi mielenkiintoinen observoitava.

Olin yhteyksissä lisäksi Helsingin konservatorion opettajaan Hanna-Leena Haapamäkeen, mutta en päässyt sinne observoimaan aikatauluongelmien vuoksi. Tiedustelin myös Päivi Kukkamäeltä mahdollisuutta observoida Suzukikoulun opetusta, mutta se ei valitettavasti ollut mahdollista.

Olen hyvin kiitollinen observointimahdollisuudesta kollegoilleni Susanna Tenkanen-Lindemanille, Tuija Kivirannalle ja Terhi Orpanalle. Observointikertojen lomassa sain vaihtaa ajatuksia ja kokemuksia asiantuntijoiden kanssa, mikä oli hyvin hedelmällistä. Observointi herätti myös uusia kysymyksiä ja ajatuksia aiheen tiimoilta kuten esimerkiksi: Mikä on hyvä ryhmätunnin rakenne? Mikä on ihanteellinen ryhmätunnin opiskelijamäärä? Mikä on vertaisryhmän merkitys? Millainen merkitys luovuudella on ryhmäopetuksessa? Näitä asioita päätin työstää oman lasten laulunopetuskurssini aikana.

En pura observoimiani asioita tarkemmin auki, koska tarkoituksena ei ollut vertailla eri toimijoita vaan observoinnin tavoitteena oli lähinnä toimia innoittajana ja antaa inspiraatiota lasten laulunopetukseen sekä oman laulukurssini sisältöön. Observoinnin tavoitteena oli myös saada käsitys siitä, millaista ohjelmistoa lapset laulavat.

4.2 Asiantuntijahaastattelut

Seidmanin sanoin: "Haastattelen ihmisiä, koska olen kiinnostunut toisten ihmisten tarinoista" (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 34). Haastattelua käytetään paljon tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä, vaikka haastattelun ongelmallisuutta tiedonkeruutapana ei usein tiedosteta. Haastattelun etuina nähdään joustava tiedonkeruu ja vuorovaikutus, haasteina puolestaan aineiston analysointi, tulkinta, sekä tutkijan kouluttamattomuus. Puolistrukturoitu haastattelumenetelmä eli teemahaastattelu on kohdennettu haastattelu, jossa haastattelija on tutustunut tutkittavaan ilmiöön ja siihen liittyvään kokonaisuuteen ja valmistellut analyysinsa perusteella haastattelurungon. Teemahaastattelun kysymykset osoitetaan henkilölle, jolla tiedetään olevan kokemusta kyseisestä ilmiöstä. Yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu kohdentuu tiettyihin ennalta mietittyihin teemoihin, joiden varassa keskustelu etenee. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–38.)

Laulun asiantuntijahaastatteluiden aineisto on kerätty haastatteluiden kautta, jotka tein Espoossa, Tampereella ja Helsingissä tammi–maaliskuun aikana 2016. Käytin haastattelupohjana kysymysrunkoa (liite 1). Olin jakanut kysymykset kolmen eri teeman sisälle: minä lasten laulunopettajana, lasten laulunopetuksen ominaispiirteet ja teksti lauluissa. Pyrin muotoilemaan kysymykset niin, etten johdattelisi asiantuntijaa. Minä laulunopettajana -teeman oli tarkoitus kartoittaa asiantuntijan kokemusta, näkemystä ja koulutusta lasten laulunopetuksesta. Lasten lauluohjelmisto -teeman tavoitteena oli kartoittaa lasten lauluohjelmiston valintaan liittyviä näkökulmia sekä lasten laulaman ohjelmiston ominaisuuksia. Teksti lauluissa -teeman tavoitteena oli selvittää asiantuntijoi-

den suhdetta tekstin merkitykseen ja selvittää, kuinka tekstiä voi työstää opetustilanteessa ja miten teksti vaikuttaa itse laulutapahtumaan.

Näistä pääteemoista olin miettinyt useita eri kysymyksiä. Haastattelut etenivät hyvin vapaamuotoisesti keskustellen ja esitin kysymyksiä aina sitä mukaan kun ne nousivat esille asiantuntijan vastauksissa. Nauhoitin haastattelut Zoom-nauhurilla, minä jälkeen litteroin ne vapaamuotoisesti tekstimuotoon. Vapaamuotoista tekstiä muokkasinkin sitten materiaaliksi työhöni.

Valitsin haastateltavikseni Tuija Kivirannan, Susanna Tenkanen-Lindemanin, Terhi Orpanan, Aija Puurtisen ja Sirkku Wahlroos-Kaitilan, joilla kaikilla tiesin olevan tietotaitoa aiheen tiimoilta. Susanna Tenkanen-Lindeman on tehnyt lasten laulunopetuksen pioneerityötä Tampereen Musiikkiakatemiassa vuodesta 2012, jolloin hän sai työnantajalta mahdollisuuden perehtyä lasten lauluopetukseen. Tenkanen-Lindeman on kirjoittanut myös oman YAMK työnsä lasten laulunopetuksesta.

Sirkku Wahlroos-Kaitila toimii Metropolissa laulun lehtorina ja on tehnyt pitkälinjaista työtä lasten laulunopetuksen ja siihen liittyvän laulopedagogiikan saralla. Terhi Orpana työskentelee Cantores Minores -poikakuoron koulutusryhmien kanssa, ja hänellä on pitkä käytännön kokemus lasten laulunopetuksesta. Orpana on koulutukseltaan musiikkipedagogi YAMK ja lastentarjanopettaja, ja hänellä on pitkä käytännön kokemus lasten laulunopettajana ja lastentarhanopettajana. Hänen vuonna 2015 valmistunut YAMK-työnsä käsittelee myös lasten laulamista.

Aija Puurtinen ja Tuija Kiviranta työskentelevät pääasiassa rytmimusiikin parissa. Valitsin heidät asiantuntijoiksi, koska heillä on pitkä työkokemus ja ammattitaito rytmimusiikista ja halusin saada näkemystä myös klassisen laulumusiikin ulkopuolelta. Tuija Kiviranta toimii lauluopettajana Jyväskylän ammattiopistossa ja on opettanut lapsia jo opetusuransa alkua ajoista saakka.

Aija Puurtinen toimii Sibelius-Akatemiassa pop/jazz-laulun lehtorina. Hän on tehnyt vuonna 2010 kaksivuotisen post doc -tutkimuksen, jonka tavoitteena oli testata opetusmetodeja ja luoda suuntaa Sibelius-Akatemiaan rakennetulle pedagogiselle linjalle. Sibelius-Akatemian opetusharjoittelussa perehdytään myös kouluikäisten lasten ja nuorten opettamiseen. Aija Puurtinen on toiminut viimeiset viisi vuotta artisti Robinin

henkilökohtaisena laulunopettajana ja ohjannut häntä äänenkäytöllisissä asioissa muun muassa äänenmurroksen aikana.

Laulun asiantuntijahaastatteluiden lisäksi halusin tutustua lastenmusiikin säveltäjien ajatuksiin sävellysprosessista. Haastattelin muutamaa säveltäjää luodakseni vuoropuhelua saman kontekstin sisällä olevien erilaisten toimijoiden eli säveltäjien ja laulupedagogien välille. Näin päädyin haastattelemaan Jussi Rasinkangasta ja Petter Ohlsia. Aineisto täydentyi vielä Sanna Hollströmiltä saadulta materiaalilla. Tapasin hänet Tampereella vuonna 2016 pidetyillä Laulupedagogit ry:n koulutuspäivillä, joiden pääpaino oli lasten laulunopetuksessa. Sanna Hollströmin tytär on kiertänyt lukuisia lastenlaulukilpailuja Suomessa ja ulkomailla. Pyysin Hollströmiltä ohjelmistoon liittyviä vinkkejä, koska hänellä on monen vuoden kokemus lastenlaulukilpailujen ohjelmistoista. Hänen ohjelmistovinkkinsä on koottu omaan taulukkoon.

Katselen maailmaa oman eletyn elämäni silmälasien läpi. Muistan lapsuudesta ja nuoruudesta sen, että koin aikuisten pitävän minua pienempänä kuin olinkaan. Omasta mielestäni tiesin paljon asioita, ja aikuisten suhtautuminen minuun aiheutti joskus turhautumista ja ärsyntymistä. Jälkeenpäin katsottuna tiesin kovin vähän, ja elämäkokemuksen kartuttua viisaus on lisääntynyt. Lastenmusiikkikulttuurin tutkimisessa tutkimuksen eettiset kysymykset ovat tärkeämpiä kuin aikuisia koskevissa tutkimuksissa, koska lapset ovat vallattomia (Moisala & Seye 2013, 340).

4.3 Oma opetuskokeilu

Ainostaan aikuisten mielipiteet ja näkemykset olisivat mielestäni antaneet tutkimukseen liian rajallista tietoa. Jotta sain työssäni kuuluviin myös lasten omia ajatuksia ja mielipiteitä, päätin pitää oman laulukurssin kohderyhmälle. Halusin selvittää millaisia lauluja lapset haluavat laulaa ja millaiset aihepiirit ovat heidän mielestään mielenkiintoisia. Pidin *lasten laulustudio* -kurssin Äänekosken kansalaisopistossa tammi–helmikuun vaihteessa vuonna 2016. Kurssi oli ensimmäinen opetuskokemukseni ryhmämuotoisesta lasten lauluopetuksesta.

Aluksi ajattelin pitää koko kevään kestävästä kurssista, jotta olisin nähnyt oppilaiden kasvuprosessin, mutta aikaresurssin vuoksi se ei ollut tarpeellista eikä mielekästä. Päätin toteuttaa kurssin kahtena viikonloppuna tammi–helmikuun vaihteessa 2016. Äänekos-

ken kansalaisopisto markkinoi kurssin puolestani sekä järjesti opetustilat ja -tarvikkeet. Kurssi oli palkaton opetusharjoittelu. Opiskelijat maksoivat siitä nimellisen kurssimaksun, jolla katettiin lähinnä kopiointi ja muut toimistokulut. Jaoin kohderyhmän kahteen ryhmään: 7–9-vuotiaat ja 10–12-vuotiaat.

4.4 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Halusin tehdä kehittämishankkeeni lasten laulamiseen ja laulunopetukseen liittyen. Varhaisiän musiikinopettajan työssäni olen tottunut työskentelemään pääasiassa alle kouluikäisten parissa. Laulunopettajana taas olen työskennellyt kaiken ikäisten kanssa, vaikkakin perinteisesti laulunopettajat työskentelevät nuorten ja aikuisten kanssa. Halusin yhdistää kaksi osaamisaluetta eli varhaisiän musiikinopettajan ja laulunopettajan erikoisalut.

Ikävuodet 7–15 jäävät niin sanotulle harmaalle alueelle varhaisiän musiikinopettajan ja laulunopettajan perinteisessä työnkuvassa. Niin laajaan ikäjakaumaan perehtyminen työssäni olisi kuitenkin jäänyt mielestäni pintapuoliseksi hankkeen toteuttamisaikataulun puitteissa minkä vuoksi rajasin työni ikäryhmän 7–12-vuotiaisiin. Halusin jatkaa siitä, mihin olin varhaisiän musiikinopettajan koulutuksessa jäänyt. Kyseisen ikäryhmän lapset ovat alakoululaisia. Koin yli 12-vuotiaat haastavaksi ikäkaudeksi siihen liittyvien fyysisten ja psyykkisten kehityshaasteiden vuoksi mutta ennen kaikkea kehittämishankkeen toteutukseen liittyvän aikaraamin takia. Murrosikä on yksi ihmiselämän suurimmista kriiseistä. Koin loogiseksi jatkaa asiantuntijuuttani ikäjanan alkupäästä eteenpäin eli musiikkileikkikouluikäisistä ylöspäin. Tämän lisäksi rajaukseni vaikuttivat oma käsitykseni ja mieltymykseni nuorimpien lasten opettamisesta. Sen ikäisistä minulla on myös kokemusta eniten.

Oikean näkökulman valitseminen kehittämistyöhöni oli aluksi haastavaa. Halusin, että työni avaisi uuden ja ennen tutkimattoman näkökulman aiheesta ja tuottaisi tietoa, jota ei ole vielä saatavilla. Työni aiheen innoituksena on ollut oma opetuskokemukseni vuosina 2007–2010. Työelämässä koin, että ajoittain oli haastavaa löytää ohjelmistoa laulettavaksi jo vähän vanhemmille lapsille ja nuorille. Tästä syystä syntyi tarve perehtyä työssäni lasten lauluohjelmistoon. Koska sanat ja niiden luoma tarina ovat melodian lisäksi yksi elementti laulamiseksi, halusin pohtia, millaiset sanoitukset ja tekstisisällöt ovat lapsille ja nuorille sopivia. Halusin selvittää millaista ohjelmistoa lapset laulavat ja

millaisia ajatuksia, kysymyksiä ja havaintoja muilla alan toimijoilla on lasten laulunopetuksesta. Toivoin saavani lasten laulamista ohjelmistoista konkreettisia vinkkejä, joihin muutkin alalla toimivat pedagogit voisivat tarttua. Ohjelmistoluetteloita olenkin koonnut useisiin eri taulukoihin erilaisten aihepiirien alle.

Sopivan ohjelmiston lisäksi koin haasteelliseksi lasten laulunopetuksen opetusmenetelmät, koska en ollut saanut niihin laulunopettajakoulutuksessani mitään työkaluja. Oman kokemuksen mukaan lapset ovat hyvin eläviä, liikkuvia ja leikkiväisiä oppijoita. Tästä syystä halusin tarkastella kehittämishankkeessani leikin ja toiminnallisen oppimisen merkitystä. Työn tarkoituksena on tutustua alan toimijoihin ja lasten laulunopetuksen ominaispiirteisiin, peilata näkemiäni, kokemiäni ja oppimieni asioita omaan asiantuntijuuteeni ja jakaa tietoa muille alan toimijoille.

Teemahaastattelun kautta halusin ensisijaisesti selvittää millaista ohjelmistoa lapset laulutunneilla laulavat. Tähän kysymykseen liittyy monia eri näkökulmia: Mitkä asiat vaikuttavat lauluohjelmiston valintaan? Kuka valitsee ohjelmiston? Mitä sen kautta halutaan opettaa ja oppia? Tämän lisäksi olin kiinnostunut niistä havainnoista, kokemuksista ja näkemyksistä, joita kokeneilla kollegoilla ja alan toimijoilla on lasten laulunopetuksen ominaispiirteistä?

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaista ohjelmistoa lapset laulavat laulutunneilla ja mitä musiikillisia ja instrumentin rakentamiseen liittyviä asioita niiden kautta opitaan?
2. Mikä on testisisällön merkitys lasten laulunopetuksessa ja miten se vaikuttaa ohjelmistovalintoihin?
3. Mikä on leikin merkitys lapsen elämässä ja miten sitä voisi hyödyntää harrastustoiminnassa?
4. Miten lauluharrastus voi tukea lapsen kokonaisvaltaista kehitystä?

5 Lasten lauluohjelmisto

Tähän lukuun olen koonnut asiantuntijahaastatteluiden kautta ilmi tulleita asiakokonaisuuksia ja teemoja, jotka liittyvät lasten laulunopetukseen ja siinä käytettävään ohjelmistoon. Luvut sisältävät lainauksia käymistäni keskusteluista asiantuntijoiden kanssa. Olen jäsennellyt vastaukset asiakokonaisuuksien alle, vaikka ne eivät ole aina keskusteluissa tulleet esille juuri kyseisen kysymyksen kohdalla. Haastattelin viittä kokenutta

lasten laulunopetuksen parissa työskentelevää pedagogia. Jaoin haastattelukysymykset neljään teemaan: minä lasten laulunopettajana, lasten lauluohjelmisto, teksti lauluissa ja lasten laulunopetuksen ominaispiirteet. Tavoitteenani on nostaa esiin ja kirjata ylös asiaan liittyviä aihepiirejä mahdollisimman laajasti. Aihe on laaja ja haastattelu-aika oli lyhyt. Jokaisen asiantuntijahaastattelun aikana nousi esille erilaisia teemoja ja sellaisia yksityiskohtia, joista toisten haastateltavien kanssa ei välttämättä edes keskusteltu. Otan tämän esille sen vuoksi, ettei lukijalle ei jäisi mielikuvaa, että asiantuntijat olisivat olleet asioista eri mieltä tai etteivät he olisi pitäneet toisten esiin nostamia asioita tärkeinä.

5.1 Mitä lapset laulavat laulutunneilla?

Tässä luvussa käsittelemme erilaisia haastatteluiden kautta esille tulleita asioita lasten laulunohjelmiston valinnasta. Haastattelujen tuloksena mieleeni heräsi kysymys siitä, kuinka lastenlaulu määritellään. Onko lastenlaulu sellainen laulu, jota vain lapset laulavat? Onko tarvetta erotella lasten ja aikuisten lauluja? Jälkiviisaana olisi ollut mielenkiintoista, että yksi haastattelukysymyksistä olisi ollut se, että lastenlaulun määrittäminen olisi ollut yksi haastattelukysymyksistä.

Seuraavassa on lauluohjelmistoon liittyviä katkelmia teemahaastatteluista. Niissä käsitellään sitä, mitä asiantuntijoiden lapsioppilaat laulavat ja minkälaiset laulut ovat heille mieluisia.

Cantores Minores -poikakuoron koulutusryhmissä laulamme paljon niin sanottuja koululauluja, kansanlauluja, kirkollista musiikkia ja myös lastenlauluja. Ohjelmisto johdattelee klassiseen musiikkiin. Klassikoiksi muodostuneisiin lauluihin lapset eivät koskaan kyllästy, ja on ihan käsittämätöntä kuinka innolla lapset niitä laulavat. Klassikoissa on jokin syy, minkä vuoksi ne ovat jääneet elämään, ja ne puhuttelevat usein runosta ja musiikinsoinnista johtuen eri aikakausien ihmisiä. Esimerkiksi *Jaakko-kulta*, on kaikessa yksinkertaisuudessaan monipuolinen treenilaulu. Se innostaa käsittämättömästi syystä poikia, ja sitä voi laulaa monella kielellä ja kaanonissa. Kaanonit ovatkin oivallinen ja hauska keino johdattella moniäänisyyden maailmaan. Mielestäni lasten laulunopettajien tulisi tarjota vaihtoehtoisia malleja sille, mitä kuulee esimerkiksi mediasta. (Orpana)

Mielestäni lapset laulavat mitä vain! Eläinaiheisia lauluja on paljon. Lasten lauluja olen etsinyt muun muassa koululaulukirjoista noin vuosilta 1960–2015. Käytän myös paljon eri maiden kansanlauluja. Niissä esiintyy paljon rytmisiä vaihteluita ja duurimelodioita vastapainoksi suomalaisille hieman surumielisille kansanlauluille. Lisäksi olen etsinyt ohjelmistoon lasten musikaalilauluja. Yleensä transpoinnin laulut korkeampaan sävellajiin. 9–12-vuotiailla laulattamani laulut liikkuvat

noin oktaavin alueella. Yritän tuoda vanhempaakin lastenlaulujen kulttuuria esille, koska on olemassa paljon hienoja lapsille tuntemattomia lauluja.
(Tenkanen-Lindeman)

Käytämme pääasiassa rytmimusiikin biisejä ja joitain lastenlauluja. Lapsia on haastava motivoida laulamaan lastenlauluja, joita heidän mukaansa lauletaan kouluissa. Meillä on ollut esimerkiksi soittava ja laulava apinaorkesteri, johon on otettu mukaan pienrytmiäsoittimia tai muita sellaisia.
(Kiviranta)

En ole käyttänyt lastenlauluja missään vaiheessa, koska työskentelen populaarimusiikin piirissä: jazzia, bluesia, suomipopia ja soulpohjaista musiikkia kaikista genreistä. Olen kokenut, että lastenlaulut olivat jo liian lapsellisia, koska oppilaat olivat yllättävän kehittyneitä siinä mitä kuuntelevat, eivätkä he kuuntele enää pikkukakkosmateriaalia. Kouluun mentäessä musiikinkuuntelu muuttuu, ja myös koulun bändeissä soitetaan jo vaativaakin rytmimusiikin ohjelmistoa. Tutkimusjaksoni aikana kaikki oppilaat lauloivat kansanlaulun, koska se on mielestäni äänenkäytöllisesti neutraalia ja melodisesti vaativaa, eikä kansanmusiikissa ole artistiesikuvia. Suomalaisista artisteista käytin esimerkiksi PMMP:n ja J. Karjalaisen tuotantoa. Tämän lisäksi kaikki lauloivat M. Jacksonia ja Coldplayta.
(Puurtinen)

Tenkanen-Lindeman ja Orpana kertoivat laulattavansa oppilailtaan lastenlauluja, kun taas Puurtinen ja Kiviranta kertoivat laulattavansa lapsilla pääasiassa populaarimusiikin ohjelmistoa. Mielenkiintoinen huomio on, että Tenkanen-Lindeman ja Orpana ovat klassiseen musiikkiin suuntautuneita ja Kiviranta ja Puurtinen sen sijaan rytmimusiikin osaajia.

Jussi Rasinkangas totesi haastattelussaan:

Yllättävän paljon lapset, esimerkiksi 5–6-luokkalaisetkin tykkäävät laulaa lastenlauluja, vaikka eivät niitä kuuntele. Esimerkiksi *Lasten liikennelaulu* saattoi joskus olla päivän hitti, jota kaikki tykkäsivät laulaa, myös isokokoisimmat pojat. Tämä mieltymys ei ole kadonnut minusta minnekään, vaikka lastenlauluja ei enää oikein mistään kuulekaan. Fyysinen ja henkinen kehitys ei kulje käsi kädessä.

Sekä Puurtinen että Kiviranta olivat kokeneet, että lapset itse pitivät lastenlauluja liian "lapsellisina" eivätkä motivoitu laulamaan niitä. Orpana totesi puolestaan, että lapset eivät "koskaan kyllästy" jo klassikoiksi muodostuneisiin lauluihin ja haluavat laulaa niitä "uudelleen ja uudelleen". Tenkanen-Lindeman oli asiasta samaa mieltä. Myös Rasinkangas kertoi, että koulussa alakoulun vanhimmat oppilaat innostuvat ajoittain laulamaan lastenlauluja. Tältä osin tutkimustulokset ovat ristiriitaisia. Asiaa olisi varmasti syytä tutkia enemmän ja yksityiskohtaisemmin. Lapset käsitteenä sisältää laajan ikäkauman ja lastenlaulu käsitteenä jäi asiantuntijoilta määrittelemättä.

Miksi lapset ilmaisevat kyllästyneensä lasten lauluihin? Sinkkonen (2010, 45) toteaa, että "nuoruus on taakse jäävän lapsuuden suremista ja iloa kaikesta siitä mikä odot-

taa". Hänen mukaansa (2003, 119) nuorille on tärkeää, että vanhemmat eivät ikään kuin ymmärrä heidän musiikkimakuaan, koska he haluavat kokea olevansa erilaisia kuin vanhempansa. Olen itse kokenut, että lapset haluaisivat aina astua jo askeleen edemmäksi ja "isommaksi": laulaa isompien lauluja, pukeutua isompien vaatteisiin, tulla myöhemmin kotiin, mennä alaikäisenä baariin, saada isompaa viikkorahaa, pyöräillä hieman kauemmaksi kotipihasta ja niin edelleen.

Keränen (2010, 33) toteaa, että aikuisuuden ja lapsuuden raja on hämärtynyt. Lehtosaari-Juntusen (2008, 89) mukaan lapsi saa kyllä olla lapsi vaikka aika ajoin laulaisikin niin sanottuja aikuisten lauluja. Hän huomauttaa Jaakko Salon näkemyksestä, että aikuisten lauluista lapsi voi löytää oman näkökulman. Samaa totesivat haastattelemiini asiantuntijat. Näihin asioihin perehdyinkin lisää luvussa, jossa käsittelen tekstisisältöjen merkitystä.

Halusin selvittää myös sitä, kuinka aktiivisesti lapset ovat itse mukana valitsemassa ohjelmistoa ja vaikuttamassa laulettaviin lauluihin. Tuija Kiviranta ja Aija Puurtinen pitivät molemmat tärkeinä sitä, että oppilaat otetaan mukaan ohjelmiston valintaan. Myös Susanna Tenkanen-Lindemanista oli tärkeää, että ohjelmisto on lapsille mieluisaa ja mielekästä.

Kaikki asiantuntijat kokivat opettajan velvollisuudeksi ja vastuuksi laajentaa oppilaiden ohjelmistotuntemusta. Kiviranta oli havainnut, että jos oppilaiden antaa vain itse valita laulamansa ohjelmiston, niin se on suppea ja suoraan verrannollinen radiossa soiviin hitteihin. Kivirannan kokemuksen mukaan lapset saattavat aluksi asenteellisesti kommentoida opettajan valintaa, mutta myöhemmin kappaleesta tulee yleensä suosikkilaulu, jota pyydetään laulettavaksi uudelleen ja uudelleen.

Tenkanen-Lindeman korosti, että laulun pitää olla kullekin ikäryhmälle soveltuva. Hän oli kokenut, että on "iso ero lauluissa, joita 9-vuotiaat ja 12-vuotiaat" laulavat. Hän perusteli kokemustaan sillä, että "tekstin taso on eri" suhteessa lapsen elämäkokemukseen ja henkiseen tilaan. Hänen kertoi, että "laulutekstit ovat lapsellisempia 7-vuotiaille kuin 12-vuotiaille ja koki positiivisena sen, että "palaute tulee välittömästi" mikäli hän oli valinnut oppilaille liian lapsellisen laulun. Hänen mielestään ammattitaitoinen opettaja kykenee valitsemaan lapsille sopivat laulut esimerkiksi 8-vuotiaalle ja 12-vuotiaalle, joita molemmat ikäluokat hänen mielestään edustavat.

Cantores Minoresin koulutusryhmien toiminnassa opettajat valitsevat laulettavan ohjelmiston käyttötarkoituksen, kehitystarpeiden sekä laulajien kykyjen ja tason mukaan. Kehitystarpeita voivat olla esimerkiksi melodiassa olevien hyppyjen tai pitkien melodialinjojen harjoittaminen. On tärkeää, että valittu ohjelmisto innostaa myös poikia.

Yhden haastattelukysymykseni tarkoitus oli selvittää konkreettisesti, millaista ohjelmissä asiantuntijat laulattivat oppilaillaan. Valitettavasti en saanut kuitenkaan kuin Susanna Tenkanen-Lindemanilta materiaalia kyseisestä aiheesta. Seuraavassa listassa on eriteltyä esimerkinomaisesti, mitä lapsilla voi laulattaa. Tenkanen-Lindeman on eritelty kappaleet ikätason mukaisesti sekä purkanut auki, mitä instrumentin hallintaan ja musiikillisiin asioihin liittyviä asioita kappaleiden kautta voi työstää.

Kappale/Säveltäjä/Ambitus	Valintaperuste
Tirolin kähkönen Sveitsiläinen kansanlaulu (c ¹ -c ²) 9-10-vuotiaille	Liikkuu mukavasti oktaavin alueella, duuri, mukava teksti, tarttuva melodia. Laulun avulla voi harjoitella fermaattia, pisteellistä rytmiä, hyvää artikulaatiota ja kielen liikkuvuutta. Käännösteksti on hyvä.
Kesän viime kukka/ The last rose of summer Irlantilainen kansanlaulu (c ¹ -c ²) 11-12-vuotiaille	Kolmijakoinen kappale, jossa melodia kulkee duurissa, mutta molliaiheinen jäähyväisteksti joka sisältää vertauskuvia. Melodia kulkee a ¹ :n molemmin puolin. Voi harjoitella intervalleja, synkooppeja, äänen legatoa. Käännöstekstissä vanhahtavaa tekstiä jonka avulla viedään perinetietoa eteenpäin.
Nyt on syys Jukka Salminen (c ¹ -b ¹) 8-9-vuotiaille	Teemalaulu. Tasajakoinen pisteellinen rytmi. Haasteellisia hengityspaikkoja. Reipas tempo. Lapset tykkäävät. Hauskat sanat. Pisteellinen rytmi. Alkukieli suomi.

Taulukko 1. Susanna Tenkanen-Lindemanin esimerkkikappaleita ikäryhmittäin.

Seuraavaan taulukkoon olen koonnut haastatteluiden ja observointien kautta kertynyttä ohjelmistoa, jonka tarkoituksena ja tavoitteena on toimia inspiraationa sidosryhmille lasten laulunopetuksen ohjelmistovalinnassa.

Laulun nimi	Laulun nimi
Nalleni puh	Tästä kesä voi alkaa (muokatut sanat)
Lintu	Hengaillaan
Mamma mia	Rakkaus on lumivalkoinen
Can you feel the love tonight	Pidä huolta
Keltainen	Apinaorkesteri
Aamunkuiskaus	Lentäjän poika

Leijonalla on kuuma	Navanpudotuslaulu
Afrikassa on kuuma	Gou gou
Säävalssi	Metsämajalle
Sammakon kekkerit	Ping Pong
Pieni rumpalipoika	Tapio
Syksy saapui kaupunkiin	Koulutie
Zumbaraa	Hiihtäjät
Pyry pyry	Jaakko kulta

Taulukko 2. Observoitaessa ja haastatteluissa esiinnousseet laulut

Yksi työni tavoitteista oli antaa laulunopettajille konkreettisia vinkkejä siitä, mitä laulattaa lapsille laulutunneilla. Olen koennut Susanna Tenkanen-Lindemanin opinnäytetyössä esiintyvät laulut seuraavaan taulukkoon.

Laulun nimi	Säveltäjä
Mitä itket lintu pieni	P.J. Hannikainen
Saunavihdot	Kansansävelmä
Mörrimöykky	Marjatta Pokela
Tapio	Jussi Rasinkangas
Härnäajät	Kansansävelmä
Kuului laulu enkelten	Ranskalainen kansansävelmä
Päivää tyttö	Italialainen kansansävelmä
Pääskysten syyslaulu	Suomalainen kansansävelmä
Ping Pong	Carl Orff
Sammakon kekkerit	Saksalainen sävelmä
Kautta tyynen vienon yön	P.J. Hannikainen

Taulukko 3. Susanna Tenkanen-Lindemanin opinnäytetyössä esiintyneet kappaleet.

Lasten laulukilpailut ovat yksi lasten laulunopetukseen liittyvä konteksti. Työssäni en keskity asiaan sen enempää, mutta seuraavassa listassa ovat Sanna Hollströmin vinkit lapsille sopivasta ohjelmistosta esimerkiksi laulukilpailuihin. Tapasin Hollströmin Laulupedagogit ry:n koulutuspäivillä Tampereella 2016. Hän on kiertänyt tyttärensä Helmin kanssa lasten laulukilpailuja useiden vuosien ajan.

Kappaleet nimi	Säveltäjä/Esittäjä
Jänöjussin mäenlasku	
Ystävyden laulu	Jussi Rasinkangas
Tangoprinsessa	Jussi Rasinkangas
Almaz onnen lapsi	Katri-Helena
Enkelin silmin	Arja Koriseva
Hetken tie on kevyt	Tehosekoitin
Katson sineen taivaan	Katri-Helena
Lapin tango	Tamara Lund
Linnuton puu	Anna Puu
Lintu	Iina Kangasharju
Lintu ja lapsi	Katri-Helena

Siskoni	Laura Närhi
Sun särkyä anna mä en	Johanna Kurkela
Minä soitan harmonikkaa	
Daa da daa	Sammy Babitzin
Hengaillaan	Kirka
Kaksi puuta	Juha Tapio
Lentäjän poika	Edu Kettunen
Pikkuveli	PMMP
Päivänsäde ja menninkäinen	Tapio Rautavaara
Satunmaa	Reijo Taipale
Sininen ja valkoinen	Jukka Kuoppamäki
Vielä on kesää jäljellä	Mamba
Tuulen värit	Disney Pocahontas
Tunnetko jo rakkauden/ Can you feel the love tonight	Leijonakuningas
Unelmiin mä jään	Pieni merenneito
Tyttö sekä hän	Kaunotar ja hirviö
Let it go	Frozen
Thank you for the music	Abba
Mestaripeerros	Anna Puu
Ainutlaatuinen	Johanna Kurkela
Lohtu	Lastensairaallalle sävelletty laulu
Onnellinen	Robin
Puuttuva palanen	Robin
Hiljainen tyttö	Robin
Smile	C. Chaplin

Taulukko 4. Sanna Hollströmin vinkit lapsille sopivasta ohjelmistosta.

5.2 Mitä lauluohjelmiston kautta opetetaan lauluinstrumentista ja musiikista?

Usein lasten laulunopetusta aloitteleva opettaja saattaa miettiä, mitä lauluteknisiä asioita lapsille voi opettaa. Sosiaalisen median keskusteluja seuranneena olen saanut sen käsityksen, että jotkut opettajat saattavat kokea lasten laulunopetuksen turhauttavaksi, koska he mieltävät sen vain ”lauleskeluksi”. Uskoisin tämän johtuvan siitä, että tiedotetaan lasten keskeneräinen instrumentti mutta ei ehkä ole rohkeutta, työkaluja ja tietotaitoa tarttua lasten laulunopetuksen haasteisiin.

Lasten laulunopetuksen ominaispiirteet -teeman alla esitin haastatteluissa muun muassa seuraavat kysymykset: Nimeä kolme instrumentin rakentamiseen liittyvää asiaa/teemaa, jotka ovat mielestäsi tärkeimpiä lasten laulunopetuksessa. Kerro muutama esimerkki siitä, minkälaisia musiikillisia asioita opetat lapsille. Näiden kysymysten tavoitteena on sanallistaa lasten laulunopetusten parissa työskentelevien ammattilaisten kokemuksia ja näkemyksiä siitä, mitä lapsille voi laulutunneilla opettaa. Toivon, että tämän luvun kautta lasten laulunopetusta aloitteleva tai jo sen parissa toimiva pedagogi

löytää uusia näkemyksiä ja oppii tiedostamaan opetettavia ja opiskeltavia asiakokonaisuuksia paremmin.

Osa tässä luvussa mainitsemistani tuloksista saattoi tulla esille jonkin muun teeman yhteydessä, koska haastattelussa keskustelu virtasi vapaasti asiantuntijan johdattelemana. Olen koonnut haastattelutuloksia siten, että jokaiselta asiantuntijalta olen maininnut jonkin hänen kanssaan keskustellessani tulleen asian. Tämä ei tarkoita sitä, etteivätkö muut asiantuntijat olisi voineet nostaa esiin samaa asiaa tai olisivat olleet asiasta eri mieltä.

Seuraavaksi nostan esille lyhyitä lainauksia käymistämme keskusteluista teemahaastattelun tiimoilta. Olen muokannut kommentteja helpommin ymmärrettäväksi ja sujuvammaksi tekstiksi. Kysymyksiin laullisista ja musiikillisista asioista sain seuraavanlaisia vastauksia:

Opetan lapsille esimerkiksi fraseerausta, hengitystä, ja stemmalaulamista. Kokonaisvaltainen rentous on mielestäni myös tärkeää, koska sen kautta hengityskin alkaa asettumaan oikeisiin linjoihin. Tärkeintä on, että ääni on pakottamaton ja rennosti tuotettu, minkä jälkeen pikkuhiljaa alamme etsimään äänenväriä ja soundia. Musiikillisista asioista opetellaan esimerkiksi musiikkisanoja, nyansseja, rakenteita ja tahtilajeja.
(Kiviranta)

Mielestäni tärkeintä on kehon löytäminen ja aktivointi. Joskus voi käydä niin, että energia katoaa kun aletaan laulamaan. Kehon aktivoimiseksi käytän paljon liikettä ja esimerkiksi tasapainolautaa tai kuminauhaa, koska en ohjeista lihastoimintaa lapsille. Äänen erilaisia resonaatiotiloja harjoittelimme erilaisilla äänellisillä efekteillä ja ääni-improvisoinnilla, joilla haettiin erilaisia soundeja esimerkiksi hassuja ääniä animaatioleffoista tms. Hengitykseen en puutu, ellei siinä ole selkeästi ongelmaa. Pidän tärkeänä harjoittaa myös breikkialuetta. Musiikillisista asioista opetellaan esimerkiksi kolmimuunteisuutta, moodeja ja bluesasteikkoa.
(Puurtinen)

Poikien laulutaidon kehittämisessä kiinnitämme huomiota kehonhallintaan sekä hengityksen syventämiseen ja vapauttamiseen, jotta ääni soi kokonaisvaltaisesti ja terveesti. Yksilöllisen kehityksen seurannassa havainnoidaan mm. äänen puhautta ja äänialan laajuutta. Yleismusiikillisista asioista opetellaan esimerkiksi dynamiikkaan, harmoniaan ja muotorakenteisiin liittyviä asioita liikkeen ja kehorytmien kautta. Kohotahdin ja taukojen sisäistäminen ovat merkittäviä asioita kuorolaulussa.
(Orpana)

Luonnollinen syvähengitys on mielestäni hyvin tärkeää, ja se yritetään pitää tai saada takaisin tiedostetuksi toiminnaksi. Työstän hengitystä esimerkiksi kehittämäni sukellusharjoituksen avulla. Toinen merkittävä asia on artikulaatio, jotta voidaan tuottaa selkeää tekstiä. Itsestäänselvyys, joka ilmeni selkeästi myös omassa tutkimuksessani, on, että aktiivisen artikulaation takana on pääosin myös kehollisesti aktiivinen laulaja. Tavoitteeni on, että a¹:n molemmin puolin on helppo laulaa, ja käytän liikettä apuna tarvittaessa. Liike on tärkeämpi kuin ääni; ääni on prosessin lopputulos, ja liikkeet voivat olla ihan mitä vain, vain mielikuviutus on

rajana. Musiikillisista asioista olemme opetelleet esimerkiksi legato- ja marcato-laulun eroja, nyansseja sekä kaanonien laulamista, joita laulettaessa on tärkeää opetella kuuntelemaan muita ja säilyttämään oma pulssi: usein otetaankin liike mukaan, jotta pulssi pysyy.
(Tenkanen-Lindeman)

Kaikki asiantuntijat pitävät tärkeänä opettaa lapsille kehontuntemusta ja mainitsevat työstävänsä sitä esimerkiksi liikkeen kautta. Kaikki mainitsevat myös pyrkimyksestä siihen, että lapsen lauluääni soi, ja sanovat jotain hengityksestä. Tenkanen-Lindeman pyrkii saamaan syvähengityksen tiedostetuksi toiminnaksi. Puurtinen puolestaan toteaa, ettei ohjeista lihastoimintaa lapsille ollenkaan eikä puutu hengitykseen, ellei ole jotain selkeää ongelmaa. Tenkanen-Lindeman ei kuitenkaan sanoita harjoituksia hengitysharjoituksiksi vaan käyttää muun muassa itse keksimäänsä ”sukellusharjoitusta”. Siinä pyritään liikkeen ja leikillisten mielikuvien avulla saamaan kehon hengitykseen osallistuvat lihakset kokonaisvaltaisesti aktivoitua. Harjoituksen tavoitteena on myös, että lapset oppisivat itse tiedostamaan ja tunnistamaan, kun näin tapahtuu.

Sekä Puurtinen että Tenkanen-Lindeman nostavat esille myös sen, että heidän mielestään breikkialueen työstäminen on tärkeää. Puurtinen lisää, että hänen kokemuksensa mukaan on yleistä pelätä sellaisten äänialueiden käyttämistä, joihin ei ole totuttu. Hän kertoo työstävänsä näitä epämukavuusalueita harjoituksilla, joissa leikin ja hassuttelun kautta tutustutaan niihin äänen alueisiin ja ominaisuuksiin, jotka ovat vielä vieraita. Puurtisen mielestä on tärkeää, että lapset kuulevat, miten oma ääni käyttäytyy ja miten toisten äänet käyttäytyvät esimerkiksi breikkialueella. Näin ei jäädä vain sen kuulokuvan varaan, jonka voi kuulla levytyksistä. Puurtinen pitää tärkeänä, että alarekisteriä laulettaessa ei lähdetä liikkeelle liian paksulla äänihuulimassalla.

Musiikillisista asioista Kiviranta kertoo opettavansa ihan perusasioita eli nuottikuvasta löytyvän informaation ymmärtämistä ja tulkintaa. Itsekin olen kokenut, että nuorimpien lasten laulunopetuksessa, joita Kivirannankin tiedän opettavan, tämä on hyvin oleellinen asia tunnin sujuvuuden kannalta. Usein ei tule ajateltua, että nuorimmille lapsille nämäkin kaikki asiat ovat uusia, kuten myös lukemisen taito itsessään.

Puurtinen kertoo samasta asiasta näin:

Jotta lapset pystyivät paremmin keskittymään tekstiin, jaoin vain tekstin erillisellä paperilla. Opetin laulun lapsille mallioppimisen kautta niin, että lauloin fraasin eteen ja pyrin pitämään omalla energiallani yllä ääniharjoituksilla saavutettuja asioita. Sitten lapset lauloivat perässä mutta saivat myös kuunnella kappaletta ennen nuottikuvan näkemistä. Lapset ovat kokemukseni mukaan hyviä lukemaan nuotteja, mutta mielestäni nuottikuva kahlitsee ja syö emotionaalista tekemistä.

Puurtisen tutkimusjaksoon osallistuneet lapset olivat Kaisaniemen ala-asteen 3.-luokkalaisia ja vanhempia. Kivirannan laulustudiolaisten musiikillisesta taustasta en tiedä tarkemmin. Koen nuottikuvan lukemisen sujuvuuteen vaikuttavan opiskelijan iän ja harjaantuneisuuden. Myös aikuisilla on hankaluuksia tulkita nuotista löytyvää informaatiota, mikäli he eivät ole saaneet siihen opastusta: he kuitenkin osaavat usein lukea nuotissa olevat sanat vasemmalta oikealle ja seurata rivinvaihtoja.

Hyviksi musiikillisiksi harjoituksiksi Tenkanen-Lindeman ja Orpana nostavat kaanonit, joiden kautta on mahdollisuus oppia monia asioita kokonaisvaltaisesti. Kivioja kertoo opettavansa stemmalaulantaa ja Puurtinen opettaa lapsille muun muassa moodeja ja bluesasteikkoja. Itse tulkiten vastaukset niin, että lapsille opetetaan ihan samanlaisia asioita kuin aikuisillekin huomioiden lasten kyvyt ja taidot.

Puurtinen nostaa esille myös äänileikit, ja Tenkanen-Lindeman mielikuvilla höystetyt liikeharjoitteet. Niitä myös Orpana pitää erittäin tärkeänä ja kertoo saavansa niiden avulla lasten ääneen ja ilmaisuun erilaisia sävyjä. Näin ollen voidaan todeta, että leikki ja mielikuvat ovat aktiivisesti mukana instrumentti- ja musiikkitaitojen opetusmetodina.

5.3 Rökkikukko, hevisaurus ja satakieli

Tähän lukuun olen koonnut asiaa äänialasta, ambituksesta ja ääniharjoituksista sekä lasten laulunopetuksen ja lastenmusiikin sävellyksen kontekstissa työskentelevien näkemyksiä. Lasten ääniala on erilainen kuin aikuisen. Koska käytettävä instrumentti on niin sanotusti pienoiskoossa, se on myös paljon herkempi ulkoisille riskitekijöille.

Sävellajista Puurtinen kertoo haastattelussaan seuraavaa:

Sävellajin tulee olla aina muunneltavissa lapselle miellyttäväksi. Wilsonin tutkimuksen mukaan noin 7-vuotiaiden ääniala on c^1 – c^2 . Oman kokemuksen mukaan lapset menevät kepeästi yli c^2 :n, ja omassa tutkimusryhmässäni suurin osa lauloi ambituksella a – e^3 . Perusasia on, että nuoren äänen pitäisi toimia kolmella rekisterialueella, mikä ei tietenkään tarkoita samaa kuin käyttöala.

Tenkanen-Lindeman on samoilla linjoilla ja kertoo näin:

Ambitus ei saa lauluissa olla liian laaja, vaikka ääniharjoituksia tehdäänkin huomattavasti laajemmin. Käytän apuna liikettä, mikäli laulutekniset asiat tuottavat

hankaluuksia. Tällöin liike on tärkeämpi kuin ääni ja ääni on prosessin lopputulos. Näin katsottuna lasten kokonaisääniala on helposti kaksi ja puoli oktaavia. Liikkeet voivat olla ihan mitä vain, vain mielikuvitus on rajana.

Tenkanen-Lindemanilla on tapana transponoida kappaleet niin, että ne menevät a^1 :n yläpuolelle, koska hän pitää tärkeänä sitä, että lapsi oppii käyttämään ääntään tasaisesti a^1 :n molemmin puolin. Hänen ihanteenaan on ääniala, joka on yli oktaavin, mielellään kaksi oktaavia ja "ilman kuuluvia rajoja". Aloituvaiheessa Orpana pitää ihanteellisenä lauluja, joiden ambitus lepää yksiviivaisessa oktaavissa (c^1-c^2) ja hiukan sen yläpuolella, ja vain piipahta c^1 :n alapuolella. Näin siksi, että muuten lapsi saattaa alkaa niin sanotusti painaa ääntä. Äänialaa laajennetaan pikkuhiljaa ylöspäin ääniharjoitteiden avulla, joissa ääntä käytetään mahdollisimman laajasti. Koulutusryhmissä, joita Orpana opettaa, laulaa pääosin 7–9-vuotiaita poikia kun taas Puurtisen post doc - tutkimukseen osallistuneet lapset olivat 3.-luokkalaisia ja vanhempia.

Orpana pitää tärkeänä sitä, ettei lasten kykyjä aliarvioida. Hän ilmaisee huolensa koululaulujen matalista sävellajeista, joiden vuoksi "jää kokonaan käyttämättä se kirkas alue äänestä, joka on parhaimmillaan ja luontaisinta tuossa iässä". Kiviranta korostaa, että ambituksen laajuus on lapsilla todella yksilöllistä. Hän on kokenut, että ryhmäopetuksessa ambitus on usein suppeampi. Kiviranta kertoo näin:

Jokaisesta kappaleesta etsitään lepoalue, mutta joskus on kuitenkin pakko mennä epämukavuusalueelle. Harvat pienimmistä oppilaista pääsevät matalalle, missä rytmimusiikin kappaleet yleensä lepäävät. En kuitenkaan käytä kappaleita, joissa ollaan epäinhimillisillä korkeuksilla, esim. f^2 :ssa, koska mahdollisten kurkkujännitysten purkaminen on iso työ.

Sekä Puurtinen, että Kiviranta kertovat transponoivansa sävellajit niin sanotulle lepoalueelle ja lapselle miellyttäväksi, kun taas Tenkanen-Lindeman kertoo transponoivansa sävellajit aina niin että ne menevät a^1 :n molemmin puolin. Tämä kertoo mielestäni siitä, että Tenkanen-Lindeman pyrkii työstämään aktiivisesti breikkialuetta.

Rasinkangas on luokanopettajataustansa vuoksi huomioinut sävellystyössään ryhmäopetuksen haasteet ja toteaa näin:

Uran alkuaikoina en osannut aristella liikaa. Kokemuksen myötä olen kuitenkin pyrkinyt tiivistämään, koska olen huomannut käytännön työssäni lapsia laulattaessa, että tietty yksinkertaisuus toimii. Se ei kuitenkaan ole helposti sävellettävissä. On olemassa haastaviakin lauluja, joita lapset tykkäävät laulaa, kuten Liikennelaulu tai Chydeniuksen tai Malmsténin laulut. Malmstén oli itse loistava tenori, mistä syystä hänen sävellyksensä lienevät laajalla ambituksella, kuten esimerkiksi Jänöjussin mäenlasku. Haastetta täytyy olla. Mutta jos lauluja käytetään ryhmäopetuksessa, niin olen kokenut käyttökelpoisimmiksi ne laulut, joiden ambitus ei ole liian suuri. Niissä lapsetkin saavat positiivisen laulukokemuksen.

Rasinkankaan kommentista käyvät ilmi ryhmäopetuksen haasteet, varsinkin koulumaailmassa, jossa opettajilla ei ymmärrettävästi ole samanlaisia valmiuksia lasten laulamisen ohjaamiseen kuin esimerkiksi laulunopettajilla. Kiviranta ja Puurtinen nostavat esille rajoitukset lasten ja nuorten ohjelmiston valinnassa. Heidän mukaansa kappale ei saa vaatia liian voimallista laulutyyliä ja sellaista kehon aktiivisuutta, jota lapsen ja nuoren äänielimistöllä ja keholla ei ole vielä edellytyksiä toteuttaa. Kiviranta huomauttaa:

Mielestäni on aina riski laulaa liian raskaasti ja painavasti. Tällöin voi käydä niin, että äänihuulimassa paksuuntuu eikä laulaja enää kykene laulamaan kevyesti. Kaikista nuorimpien laulajien kanssa en laulata raskainta soulia, heviä tai raskasta rokkia.

Myös Puurtinen nostaa esille joitain tyylilajeja, joihin tutustumista hän lasten ja nuorten kanssa rajoittaisi. Hänen mielestään lapsen ääni-instrumentti ei sovellu hevirokin ja raskaamman rokin laulamiseen, koska kyseiset tyylilajit vaativat esimerkiksi sellaista äänen volyyymia, mihin lapsen ääni-instrumentti ei ole vielä valmis. Hän pitää riskinä sitä, että lapsi tai nuori saattaa rikkoa instrumenttinsa imitoimalla huomattavasti vanhemman ja kehittyneemmän laulajan instrumentilla toteutettua äänenkäyttötapaa ja soundia. Mielestäni tämä on verrattavissa siihen, että lapset yrittäisivät pärjätä tavallisen liikenteen seassa polkuautoilla, vaikka ovatkin siinä vallan taitavia. Puurtinen nostaa esiin myös mielestäni tärkeän asian, nimittäin sen, että lastenlevyjen tulisi olla lasten laulamia, jotta lapset ymmärtäisivät, ettei heidän tarvitse eikä ole mahdollista laulaa samoin kuin aikuisen.

Lasten lauluohjelmistoa valitessa tulisi siis huomioida ambituksen ja tekstisisällön lisäksi vaaditun voiman ja volyymin laatu, jotta ei vahingoitettaisi herkkää, kasvuvaiheessa olevaa instrumenttia. Kappaleet transponoidaan tilannekohtaisesti ja lapsioppilaan tai -ryhmän taitojen mukaan. Kappaleen sävellaji määräytyy opettajan tietotaidon ja audiokinsteettisen kuulokuvan mukaiseen ihanteelliseen sävellajiin.

Sekä Puurtinen että Kiviranta rajoittavat lasten lauluohjelmistoa ja äänenkäyttöä äänihuulimassan ja kehon voimankäytön mukaan. Mielestäni he ymmärtävät opettajan vastuun ja veloitteen tukea lasten keskeneräistä ja herkkää äänielimistöä. Tenkanen-Lindeman ja Orpana eivät mainitse kyseisestä asiasta. Tulkitsen tämän johtuvan siitä, että heidän työssään opettaja tekee yleensä kappalevalinnat. Tämän lisäksi oletan eroavuuden johtuvan osittain klassisen ja rytmimusiikin äänenkäytön tyyli- ja äänielimistön toimintaeroista.

Ritva Eerolan (2016) mukaan klassisen ja rytmimusiikin perussointi on erilainen, mikä johtuu äänielimistön erilaisesta työskentelystä. Rytmimusiikissa kehon lihasten aktiivisuus on suurempi ja äänihuulimassa on lyhyempi ja paksumpi. Eerola kuitenkin huomauttaa, että rytmimusiikin eri tyyleissä on eroavuuksia myös perussoinnin osalta. Oletan Puurtisen ja Kivirannan lausuntojen mukaan, että he suosivat lasten laulunopetuksessa käytettävän rytmimusiikin tyylilajeja, joita voi toteuttaa ja tulkita kevyemmällä äänihuulimassalla. Sekä Kiviranta että Puurtinen huomauttavat myös, että opettajan on tiedostettava artistiesikuvien merkitys lasten laulunopetuksessa. Seuraavien kommenttien mukaan lapset oppivat paljon matkimalla ja imitoimalla.

Kiviranta on huomannut että:

"Artistiesikuvat on tärkeämpiä pienille. JVG on ihku ja Antti Tuisku on niin out. Lapset ovat kartalla siitä mikä on pinnalla. Isommat ovat vastaanottavaisempia ohjelmistoehdotuksille ja ehdottavat myös itse kappaleita, vaikkakin ovat hieman varovaisia sen suhteen mitä."

Puurtinen toteaa saaneensa selvillä kaksivuotisen post doc -tutkimuksensa aikana samankaltaisia asioita:

Artistiesikuvat tulivat tosi vahvasti mukaan. Tämäkin oli osittain yksilöllistä, joillekin ne eivät merkinneet niin paljon ja näin ollen lähtivät neutraalimmalta tasolta. Artistiesikuvia fanitetaan myös äänellisesti, niin hyvässä kuin pahassa.

Kivirannan mukaan artistiesikuvat ovat tärkeitä pienille. Oletan hänen tarkoittavan pienillä esimerkiksi Jyväskylän ammattiopistossa toimivaa 7–12-vuotiaiden lauluryhmää. Mielenkiintoista, että kyseisen ikäisillä näyttäisi olevan yhtenäinen musiikkimaku ja solidaarinen käsitys siitä mikä on suosittua ja mikä ei ole enää pinnalla. Vanhemmat laulunopiskelijat puolestaan ovat Kivirannan mukaan avoimempia laulamaan monipuolisempaa ohjelmistoa mutta arkailevat itse ehdottaa kappaleita. Johtuuko tämä siitä, että tässä vaiheessa aletaan hieman itsenäistyä ja uskalletaan jo erottautua ryhmästä mutta pelätään kuitenkin ryhmän reaktiota suhteessa omiin mieltymyksiin? Mallioppiminen ja imitoiminen ovat mielestäni lasten leikkimistä; niiden kautta lapset samaistuvat artistiesikuviiin ja leikkivät olevansa joku muu. Leikin kautta oppiminen on merkittävässä osassa lasten laulunopetuksessa. Miten sitä voisi hyödyntää lasten laulunopetuksessa rakentavasti?

Puurtinen nostaa myös esille opettajan oman ääniesimerkin merkityksen ja toteaa että:

Lapsella on taipumus miellyttää. Siksi opettajan omaa äänellistä esimerkkiä ei tulisi mielestäni olla liikaa, jotta lapset löytäisivät oman äänen.

Kaikki asiantuntijat pyrkivät luomaan lasten laulunopetuksen piirissä olevalle oppilaalle laajan ääni-instrumentin. Mielenkiintoista olisi ollut myös päästä seuraamaan opetusta, jossa kaikki asiantuntijat olisivat työstäneet lapsiryhmän kanssa jotain samaa kappaletta. Tällöin olisi voinut anysoida sävellajin, opettajan mielestä ideaalin lepoalueen sekä kuulla lasten lauluäänen kvaliteetin. Näin olisi saanut ehkä konkreettisempaa tietoa eri lapsiryhmien ambituksista ja kappaleen tessituurasta. Olisiko siitä löytynyt yhteneväisyyksiä?

5.4 Tekstisisällön merkitys lasten laulunopetuksessa

Toinen lasten lauluohjelmiston valintaan liittyvä haastattelukysymysten teema oli tekstin merkitys laulamissa. Tekstin merkitystä ja sen työstämistapoja lasten laulunopetuksessa kartoitin seuraavilla kysymyksillä: Mikä merkitys mielestäsi tekstillä on lasten laulunopetuksessa ja laulettavissa kappaleissa? Miten työstätte tekstiä lasten kanssa opetustilanteessa?

Näiden kysymysten avulla halusin kartoittaa tekstienergian vaikutusta laulamiseen ja tekstisisällön merkitystä ohjelmistovalintoihin muiden pedagogien näkökulmasta katsottuna. Kysymykset tuovat ilmi sen, että laulu instrumenttina on poikkeuksellinen verrattuna soittimiin, koska laulamissa on sanallinen ulottuvuus sävelkielen lisäksi. Sanalliseen omaksumiseen vaikuttaa oleellisesti lapsen ikä. Näiden kysymysten kautta sain myös käsitystä siitä, millä kielellä lapset laulavat ohjatuilla tunneilla. E erityisen kiinnostavaa mielestäni oli kuulla muiden lasten laulunopetuksen parissa työskentelevien kollegoiden kokemuksia siitä, oliko ohjelmistoa heidän mielestään ja kokemuksestaan syytä rajata jotenkin. Heti haastatteluiden alussa kävi ilmi, että asiantuntijat rajaavat lasten laulamaa ohjelmistoa tekstisisällön vuoksi.

Osa kommenteista ei tullut yhtäjaksoisesti saman teeman alle vaan tuli esille vapaassa keskustelussa mahdollisesti jonkin muun kontekstin kohdalla. Olenkin jonkin verran muokannut tekstiä niin, että siitä tulee lukijalle paremmin ymmärrettävä. Työn etenemisen vuoksi puran auki ensin vain tekstin merkitykseen liittyviä ajatuksia. Tekstin merkityksestä laulamisen osa-alueena sain seuraavia kommentteja.

Teksti on hirvittävän tärkeä, ja se kulkee melodian kanssa käsi kädessä. Teksti ja melodia voivat antaa myös ristiriitaista informaatiota. Pyrkimyksenä on löytää kappaleen oikea tunnetila sen kautta, että ymmärretään tekstisisältö. Tämän vuoksi ohjaan oppilaita valitsemaan tekstejä ja kappaleita sen mukaan, mihin he voivat löytää edes vähän omaa näkemystä tai tulkintaa.
(Kiviranta)

Valitsin kappaleet niin, että ne olivat ennen kaikkea tekstillisesti sopivaa materiaalia. Mielestäni on tosi tärkeää, että lapsi ymmärtää tekstin, jolloin se henkilöityy aivan toisella tavalla. Haimme tekstien tarinoista sellaisen kontekstin tai konkreettisen lapsen maailmasta olevan kulman, miten lähestyä tekstiä ja tulkita sitä. (Puurtinen)

Wahlroos-Kaitilan mielestä "tekstistä lähtee kaikki", ja hänen mukaansa olisi hyvä, että teksti aukeasi lapselle mahdollisimman selkeänä. Tenkanen-Lindeman kertoo:

Tekstien täytyy olla kullekin ikäluokalle sopivaa laulettavaa ja sellaisia, joihin lapsi voi samaistua. Kokemukseni mukaan on iso ero lauluissa, joita 9- ja 12-vuotiaat laulavat. Kun lapsi voi sisäistää ja kokea tekstissä olevan tarinan omaakohtaisesti, se auttaa lasta myös laulun ilmaisussa sekä ulkoa oppimisessa. Vanhahtavien sanojen kielen perinne säilyy, kun sanan tarkoitus kerrotaan sukupolvelta toiselle.

Myös Orpana pitää tekstin merkitystä suurena:

Vaikka on pienestä ihmisestä kyse, on tärkeää, että hän omalla tavallaan oivaltaa ja ymmärtää tekstisisällön ja pääsee sanojen taakse. Täytyy olla jotain merkityksellistä välitettävää!

Kaikkien asiantuntijoiden vastauksista käy ilmi, että tekstisisällöllä on merkitystä. He pitävät ohjenuorana sitä, että lapsi voi löytää tekstistä jollakin tavalla kosketuspintaa omaan elämäänsä. Kiviranta nostaa esille sen, että kappaleen musiikillinen ja tekstisisältö voivat olla myös ristiriidassa keskenään esimerkiksi silloin kun melodia on kaunis mutta tekstisisältö ahdistava. Tenkanen-Lindeman tuo esille näkökulman, että tekstin kautta voidaan opettaa sanastoa sukupolvelta toiselle. Hän huomioi ikätason merkityksen ohjelmistovalinnassa, myös tekstin osalta.

Laulajana ja opettajana lähestyn laulumusiikkia yleensä tekstin kautta, kuten myös asiantuntijat kertovat tekevänsä. Näin ollen minua kiinnosti se, kuinka lastenlaulujen tekstit syntyvät ja mitkä asiat ovat säveltäjän näkökulmasta tärkeitä ja huomioonotettavia seikkoja.

Rasinkankaan mukaan tekstiä tärkeämpää lasten lauluissa on muoto. Hän toteaa kuitenkin näin:

Lapsille suunnatussa laulussa täytyy olla uskottava tarina, johon lapsi voi samaistua, sekä sisältö, jolla on jotakin sanottavaa. Riimipolitiikka on myös tärkeä, koska se sitoo lapsen muistia, ja tekstin avulla voi luoda myös tunnelmaa.

Rasinkangas on siis samoilla linjoilla lauluasiantuntijoiden kanssa siinä, että hyvässä lasten laulamassa laulussa on tarina ja tunnelma. Petter Ohls on pääasiassa itse sanoittanut omat sävellyksensä. *Etkö ymmärrä* -laulu on syntynyt siskon ystävien kanssa leikityn kotileikin muistosta. Ujona poikana Ohls ei puhunut rakkaudesta vaan välittämisestä. Lyriikat Ohlsin sävellyksissä ovat osittain fiktiota, mutta niillä on vahva perusta hänen omissa lapsuudenkokemuksissaan. Ohlsin tekstien taustalla ovat lapsuuden onnelliset muistot, joita hän kuvailee näin:

Minulla on ollut tapana rakennella pahvilaatikkoon maisemia: igluja, eskimoita, intiaaniteltoa, joki. Nämä maisemat toimivat sanoituksien tukena, kuten on esimerkiksi kappaleessa *Kolme yötä jouluun on*. Lapset laskevat, kuinka monta yötä, ei päivää. Ensimmäiset tekstini olivat ”kömpelöitä”, mutta jostain on aloitettava... Minulla on vahva sanojen oikeellisuuden vaisto: en käytä ”kuin”- tai muita tilkesanoja. Mielestäni kieltä ei arvosteta, jos noita käytetään. Olen hirveän konservatiivinen puhtaasti kielen vuoksi. Tekstin idea saattaa olla kielipiillinen hoksahdus, hauska sanankäännö tai ulkomaankieliset konsonantit, esim. Banaanimestari tai Herra X on tuntematon.

Tenkanen-Lindeman nostaa esille laulun Lintu, jonka tekstisisällön on kokenut haasteelliseksi lasten ymmärtää. Teksti sisältää muun muassa käsitteellistä ajattelua, vertauskuvia, kielikuvia ja abstrakteja sanoja. Ne kaikki liittyvät oleellisesti kyseisen ikäryhmän ajatuksellisiin ja kielellisiin kehityshaasteisiin. Kaikki asiantuntijat näyttävät lähtevän siitä, että tekstisisällön tulee olla lapselle ymmärrettävä ja lapsen kokemusmaailmaan sopivia. Ohls kertoo, että lapsuusajan leikit ja niiden muistot voivat olla myös inspiraation lähde sävellystyössä.

5.4.1 Tekstin työkalut ja sanan rytmi

Lasten lauluohjelmiston tekstisisällön merkittävyyden lisäksi tiedustelin kuinka asiantuntijat työstävät tekstiä lasten kanssa. Nämä kaksi kysymystä liittyvät mielestäni oleellisesti toisiinsa. Sain seuraavanlaisia vastauksia.

Käymme läpi sanat ja niiden merkitykset ja käännämme vieraskieliset sanat. Jos on rytmisiä haasteita niin sanoja rytmitetään ja lorutellaan taputellen, liikkuen ja toistaen lukuisia kertoja.
(Orpana)

Puurtinen kertoo työstävänsä sanoja ja niiden merkityksiä samoin kuin Orpana ja lisää:

Sitten mietimme mistä kappale voisi kertoa oppilaan elämässä: ”Ootko nähnyt leffan, josta tää voisi kertoa?” Mikäli emme löydä kosketuspintaa lapsen omaan elämään otetaan jokin rooli tai karakteri. Ei aina tarvitse laulaa itsestään tai läheisestä. Jos teksti on monimutkainen, sitä saatetaan harjoittaa jonkin äänneen, diftongin tai muun tavulla. ”

Tenkanen-Lindeman huomioi lapsen ikäkohtaiset kyvyt tekstin lukemisessa ja tuottamisessa, Orpana kertoo työstävänsä tekstiä myös huumorin ja Puurtinen roolin tai karakterin avulla. Roolileikki on mielestäni myös oiva tapa opettaa esimerkiksi vuorovaikutusta ja empatiaa, jolloin yritetään samaistua toisen ihmisen elämään, tunteisiin ja ajatuksiin – sitähän laulujen tarinat parhaimmillaan ovat. Mielestäni huumori on aikuisten määre leikille ja hassuttelulle. Se on leikkelyä esimerkiksi sanoilla ja ilmeillä. Roolileikit ovat lasten arkipäivää, kuten myös loruttelu ja ”lällättely”. Näitä kaikkia voi hyödyntää lasten laulunopetuksessa esimerkiksi tekstin työstämisen opetusmetodeina.

Tenkanen-Lindeman kertoo tekstin prosessoinnista näin:

Lapset lukevat tekstin yhdessä tai vuorotellen fraasi ja säkeistö kerrallaan. Sanojen lukeminen saattaa olla hyvinkin hidasta ja mielestäni tärkeää on, että he saavat tekstin luettua sisäistettyä. Sitten käymme vielä tarinan läpi ja pohdimme yhdessä löytyykö siitä tunnetiloja, joihin lapsi voisi samaistua. Vasta sen jälkeen tutustumme melodiaan; ei kahta uutta asiaa kerralla.

Wahlroos-Kaitila kertoo, että on käyttänyt yksityisoppilaansa kanssa tekstin työstämiseen myös taideintegraation keinoja. Piirtämisen tai maalaamisen kautta kuvat elävät tekstin ja musiikin kanssa. Tämä menetelmä kehittää mielikuvitusta, innostaa lapsia sekä antaa aikuiselle käsityksen siitä, minkälaisena tekstin maailma välittyy lapselle.

Orpana, Puurtinen ja Kiviranta kertovat laulavansa lasten kanssa myös vieraskielistä ohjelmistoa, josta Kiviranta kertoo seuraavaa:

Vanhemmat lapset opiskelevat englantia koulussa ja voivat olla jo tosi taitavia: he kaipaavat englanninkielistä ohjelmistoa. Suosittu kappale on esimerkiksi Abban *Mamma mia*, jossa pienemmät roikkuvat mukana ns. ”siansaksalla” ja yhtyvät sitten ”Mamma mia” -kohtaan. Olen pyrkinyt valitsemaan hitaita kappaleita, joiden kertosäkeessä on kaikilla mahdollista pysyä mukana.

Tekstin työstämisen ohella keskusteluissa tuli ilmi sanarytmin merkitys. Puurtinen toteaa:

Sanarytmi ohjaa tekemistä, koska muuten suomenkieli alkaa kuulostamaan tosi hassulta. Nuottikuvaa on usein yksinkertaistettu, eikä se vastaa laulettua versiota. Tätä on erityisesti jazzissa, soulissa ja popissa. Sanarytmistä poikkeamisessa edelläkävijänä voi olla joku artisti, joka painottaa suomenkieltä omaperäisellä ja persoonallisella tavalla, kuten esimerkiksi Ismo Alanko ja Kaija K.

Kiviranta on samaa mieltä sanarytmin tärkeydestä. Hän pyrkii mahdollisimman tarkasti noudattamaan puheenomaista, luontevaa, tyylin mukaista fraseerausta, jossa painotetaan oikeita tavuja, mutta huomauttaa, että se voi olla ryhmäopetuksessa haastavaa.

Ohls toteaa että:

Suomenkieli on upea kieli. Kielen rytmi on äärettömän tärkeä, ja minua risoo, jos sanan luonnollista rytmiä pahoinpidellään. Rytmii on musiikin tärkein tekijä: jos se heittää vottia niin kaikki tuhoutuu. Mieluusti sanoitan niin, että kaikki säkeistöt sopivat sanarytmiltään ensimmäisen säkeistön tekstin kanssa yksin.

Rasinkangas kertoo näin:

Ykkössäkeistön ja kakkossäkeistön ekalla rivillä pitää olla sama määrä tavuja. Tarvittaessa pyydän tekstittäjää muokkaamaan tekstin niin, että säkeistöt ovat tasapainoisia keskenään, jotta minun ei tarvitse muuttaa nuottikuvaa. Pysin välttämään pikkunuottien kirjoittamista, koska nuottikuvan pitää olla selkeä. Kirjoitan ehkä jopa yksitoikkoisesti, mutta on haastavaa, jos kolmessa säkeistössä on eri melodia tai rytmi, jolloin myös nuotin kirjoittaminenkin on jo vaikeaa. Nuottikuva on vain käsikirjoitus ja teksti kuljettaa rytmiä. Olen huomannut, että oppikirjoissa yksinkertaistetaan nuottikuva, koska jos se on liian vaikea, niin opettajan oma ammattitaito voi estää ottamasta sitä käyttöön.

Sekä Ohls että Rasinkangas nuotintavat säkeistolaulut pääasiassa vain yhdellä rytmillä ja pyrkivät siihen, että tekstin luontainen rytmi on kuitenkin sama. Rasinkangas nostaa esille myös sen, että pyrkii pelkistämään nuottikuvaa sen vuoksi, että sitä olisi mahdollisimman helppo lukea. Hän ei halua laulujen jäävän laulamatta siksi, että esimerkiksi luokanopettajan omat musiikilliset taidot estävät tarttumasta liian vaikealta näyttävään kappaleeseen. Näin ollen voidaan todeta, että Rasinkankaan oma ammatillinen tausta on vaikuttanut hänen sävellystensä laatuun ja ominaisuuksiin, kuten esimerkiksi ambientukseen ja nuotinnukseen.

Lasten laulunopetuksessa käydään tekstisisällöt läpi sana sanalta, joten on tärkeää valita sellaista ohjelmistoa, jonka tekstit ovat lapselle ymmärrettäviä. Kiviranta toteaa myös, että usein tekstin energia ja artikulaatio saattavat löytyä sitäkin kautta, kun saa johdateltua oppilaan oikeaan tunnetilaan.

Asiantuntijahaastattelussa tuleekin usein esille tunteiden merkitys laulamissa ja opettamisessa. Kivirannan toteaa haastattelussaan seuraavaa: "

Tunnetila sytyttää äänen. Ja äänestä kuuluu, onko kivaa ja tuntuuko se rennolta kehossa: mitä parempi fiilis sitä parempi ääni. Yritän aina pitää mahdollisimman kauan kiinni laulamisen ilosta ja unohtaa liian murehtimisen. Se on mielestäni ideaalia ja sillä saa aikaan tuloksia.

Kivirannan kommentti tunteista laulunopetuksen kontekstissa liittyy kehon aktivoimiseen, opetukselliseen vuorovaikutukseen ja musiikilliseen tulkintaan. Puurtinen kertoo seuraavaa:

Käytän englanninkielisiä termejä, kuten "happy face" ja "happy body". Ne sven-gaavat mulle paremmin kuin suomenkieliset. Surullisessakin laulussa on iloisen aktiivinen keho; suru vie usein kehon pieneksi.

Edellä mainittuja tunnetiloja ja niiden löytämistä Puurtinen työstää mielikuvien avulla. Niitä hän pyrkii etsimään lasten ja nuorten maailmasta, kuten Harry Potterista, Angry Birdsistä tai Miatsukin piirretyistä. Tunnetiloja etsitään lasten maailmasta myös kysymyksillä, kuten: ”Miten laulat, jos saat kokeesta vitosen?” Puurtinen lisää:

Laulutunnilla oppilas tutustuu itseensä, jokainen omalla tavallansa: heillä on jo estoja, mutta tulkinta on mukana koko ajan. Pysin ruokkimaan ajatusta tekstisisälöstä ja koskettamaan sielua ja sydäntä, mutta en sanallista heidän omia ongelmiaan vaan puhumme musiikin kautta. Se eheyttää persoonaa: miksi jättäisin hyödyntämättä sellaisen emotionaalisen sanoman. Opettajan täytyy myös osata samaistua oppilaan emootioon, mikäli oppilas kertoo esimerkiksi kouluasioista: huono numero voi murskata mielen viikoiksi.

Puurtisen kommentissa tunteet ja mielikuvat liittyvät lauluteknisiin asioihin, empatiaan, vuorovaikutukseen, tutustumiseen, ilmaisuun, lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja lapsen yksilöllisyyteen.

5.4.2 Lapset aikuisten maailmassa

Haastattelujen ensi metreillä kävi ilmi, että kaikki haastateltavat pitävät tekstisisällön merkitystä suurena. He painottivat ennen kaikkea sitä, että teksti sopii lapsen suuhun. Kun herättelin keskustelua siitä, mikä teksti ei sovi lasten suuhun, sain seuraavia vastauksia.

12-vuotias ei voi laulaa *Vanha nainen hunningolla*, koska hänellä ei ole mitään kosketuspintaa kyseisen laulun tekstiin. Perustelisin sopimattomuuden lapselle sillä, että avaisin tekstin alkua ja toteaisin, että löydetään sinulle varmasti sopivampi laulu. Lapset voivat laulaa kotona mitä vain, ja mielestäni tärkeintä on, että ylipäänsä laulavat. En kuitenkaan lähde opettamaan edellä mainittua laulua, koska käyn tekstisisällön läpi lapsen kanssa enkä koe, että minun tehtäväni laulunopettajana on puhua lapselle kyseisessä laulussa esiintyvistä teemoista ja aihepiireistä. Olen tehnyt kantani selväksi myös lasten vanhemmille, eikä asia ole aiheuttanut mitään keskustelua.
(Tenkanen-Lindeman)

Kiviranta nostaa esille ”sen kivan heppalaulun” ja kertoo, ettei laulata sitä oppilaillaan. Hän jatkaa:

Mielestäni lasten laulamissa lauluissa ei voi olla esimerkiksi kiro sanoja tai seksiin liittyviä aikuisten juttuja. Miksi tietoisesti laulattaisiin biisejä, jotka on suunnattu 50–60-vuotiaille, jotka käyvät vaikka vieraissa. Toivon ja pyrin laulamissa ja opettamisessa siihen, että laulaja pystyy seisomaan kappaleen tarinan takana. Vanhemmuuden kautta koen, että minulla on myös opettajana pedagoginen moraalinen vastuu siitä, mitä oppilailla laulatan. Kotona he voivat laulaa mitä haluavat.

Puurtinen huomauttaa:

Oppilaat olivat hyvin erilaisista etnisistä ja uskonnollisista taustoista lähtöisin, jonka halusin huomioida. Tästä syystä ja siitä, että tekstisisältö pitää myös ymmärtää, emme laulaneet poliittisia, seksuaalisia tai uskonnollisia tekstejä: kuten

esimerkiksi *Juodaan viinaa* tai *Haluun rakastella sinua*. Eikä Britney Spearsin tai Peter Nygårdin biisejä. Ei kymmenenvuotiaan tarvitse laulaa kyseistä ohjelmistoa, enkä toivo tällaisista lauluteksteistä löytyvän punaista lankaa nuoren omaan elämään. En rajoita kenenkään musiikinkuuntelua, koska kuunnellessa asiat ajatellaan eri tavalla. Rakkaudesta voi puhua ja syvällisiä tekstejä löytyy. Lauloimme esimerkiksi jotkut baby-laulut lemmikeistä tai ystäväistä. Koen, että minun tehtäväni ei kuitenkaan ole oppilaiden ohjaaminen aikuismaailman teksteihin.

Puurtinen, Tenkanen-Lindeman ja Kiviranta kertovat, että eivät laulata lapsilla seksuaalisuuteen tai aikuismaailmaan liittyviä tekstejä. Kiviranta nostaa esille myös kirosanoja sisältävät tekstilyriikat ja Puurtinen uskonnollisävytteiset sekä poliittiset tekstit.

Puurtinen, Tenkanen-Lindeman ja Kiviranta toteavat, että vaikka eivät voi eivätkä halua tai koe tarpeelliseksi rajoittaa lasten kuuntelemaa musiikkia, laulutunneilla he rajoittavat ohjelmistoa tekstisisällön vuoksi. Mielestäni tämän kautta nousee esille se, että kuuntelemalla lapsi ja nuori voi ymmärtää tekstistä itselleen sopivan määrän sisällöstä tai muokata sitä itselleen sopivaksi ymmärtää. On paljon väärinkuultuja sanoituksia, jotka avautuvat vasta, kun näkee nuottikuvan tai lukee lyriikat paperilta. Usein lapsi ja nuori jäsentää kuulemansa myös omaan kokemusmaailmaansa sopivaksi, esimerkiksi *Madafuckin darra* saattaakin lasten korvissa muuttua ”Marakatin tarraksi”. Laulutunnilla kappaleiden työstäminen on syvällisempää kuin kuunneltaessa.

Puurtinen toteaa, että laulujen valinta tai poissulkeminen ei ole kuitenkaan yksiselitteistä. Hän kertoo, että ei aina avaa lapselle tai nuorelle kaikkea tekstin alkuperästä. Kiviranta on samoilla linjoilla:

Rakkaus on lumivalkoinen on mielestäni ihan ok, vaikka onkin aikuisten laulu. Riippuu paljon kappaleesta, mikä on lapsille soveltuva ja mikä ei. Hyviä kappaleita on paljon, joten en ymmärrä, miksi sitten laulattaa kyseenalaisia vaihtoehtoja, varsinkaan ryhätunnilla, jossa nuorimmat oppilaani ovat 7-vuotiaita. Avaan tekstiä niin paljon kuin ajattelen, että lapset pystyvät itse käsittelemään. Esimerkiksi vaikka itse tietäisi, että *Lautturi* kertoo Paula Vesalan isän kuolemasta ja siitä, kuinka hän isäänsä kaipaa, en kerro sitä lapsille, koska se saattaa olla jollekin liian vaikea aihe käsiteltäväksi. Olemme laulaneet kappaletta *Todella kaunis*, vaikka siinä lauletaan viinapullosta. Eivät lapset tiedä, että se on viinapullosta, enkä myöskään kerro sitä. Mutta varsinaisia juomalauluja emme laula. Monesti kysyn lapsilta, mistä laulussa saattaisi heidän mielestään olla kyse. Lapsilta saatetaan tulla näkökulmia, joita ei itse ole tullut ajatelleeksikaan. Lapsen maailma voi olla ihan erilainen; siellä asiat ymmärretään ja käsitellään eri tavalla kuin aikuisten maailmassa.

Puurtinen ja Kiviranta ovat samoilla linjoilla siinä, että aikuisen ei välttämättä tarvitse tai kannata avata tekstiä syvällisemmin tai kertoa kaikkea informaatiota, mitä tekstisisällöön liittyy, vaan hänen kannattaa muokata se lapsen ymmärryksen tasolle. Molemmat mainitsevat myös tavoittelevansa kysymysten kautta tietoa siitä, kuinka lapset itse ko-

kevat tekstisisällöt. Orpana ei maininnut asiasta, joten ehkä hän ei ole törmännyt kyseiseen aiheeseen pääasiassa klassisia kuoroteoksia lasten kanssa työstäessään.

5.4.3 Olipa kerran laulu

Mitä on lastenmusiikki ja miten lastenlaulu käsitteenä määritellään? Halusin yhdistää työssäni lasten laulamisen sidosryhmien ajatuksia ja näkemyksiä laaja-alaisesti. Tähän lukuun olen koonnut lastenmusiikin säveltäjien sekä laulunopettajien näkemyksiä ja kokemuksia lapsille soveltuvista ja sävelletyistä lauluista.

Petter Ohlsin lastenlaulut, esimerkiksi *Hyvin hiljaa*, *Matkustan ympäri maailmaa*, *Etkö ymmärrä*, *Kolme yötä jouluun on*, *Faaraon kissa*, *Havupuu ja lehtipuu* ovat jo klassikoita. Olen laulanut kyseisiä lauluja lapsena sekä opettanut niitä omille oppilaille laulu- ja musiikkileikkikoulutunneilla. Kempeleläisen säveltäjän Jussi Rasinkankaan lastenlaulut Tapio, Ystävyyden laulu, Tyttö Lapinmaan ovat olleet suosittuja esityskappaleita lasten laulukilpailuissa ja koulujen musiikitunneilla. Jussi Rasinkangas nimenä on tuttu oman työhistoriani vuoksi, jonka alkutaival sijoittuu Oulun seudulle, jossa Rasinkangaskin vaikuttaa.

Säveltäjien oma elämä ja sen lähtökohdat vaikuttavat siihen, millaisia sävellyksiä syntyy. Näin ollen kerron hieman Petter Ohlsin ja Jussi Rasinkankaan taustoista. Petter Ohls on syntyisin perheestä, jossa musiikin eri ilmenemismuodot olivat mukana arkipäivässä useiden sukupolvien ajan. Hän on itse opiskellut klassisista pianonsoittoa Sibelius-Akatemiassa ja tehnyt pitkän uran luokanopettajana. Jussi Rasinkangas toimii edelleen luokanopettajana Kempeleessä sekä säveltää aktiivisesti monenlaista musiikkia.

Miten lastenlaulut syntyvät? Petter Ohlsin kokemuksen mukaan "musiikki ei synny tyhjästä". Hänen sävellystensä inspiraationa ovat olleet esimerkiksi läheiset, ja osa on syntynyt voimakkaiden tunnekokemusten myötä. Monet suosituimmista lastenlauluista hän on ammentanut omasta sydämestään ja siellä olleista lapsuuden herkistä ja kauniista muistoista.

Rasinkangas kertoo puolestaan ensimmäisistä sävellyksistään näin:

Ensimmäinen levy oli Appisen eli äidinkielen kirjaan ja sen hahmoin perustuva teemalevy, jota lähdettiin tekemään yhdessä sanoittajien kanssa. Yksi menestyk-

sen salaisuus oli se, että tekstit olivat lasten laulettavia. Sen jälkeen perustettiin Musarit-kuoro koulun kerhotoiminnan yhteyteen, ja tälle kuorolle aloin säveltämään materiaalia.

Ohlsin kappaleet ovat pääasiassa syntyneet tarpeesta säveltää tunnekokemukset ulos, Rasinkangas taas on säveltänyt työelämän tarpeisiin.

Seuraavaksi olen koonnut asiantuntijoiden näkemyksiä siitä, millainen on ihanteellinen laulu 7–12-vuotiaille laulettavaksi. Tämän avoimen kysymyksen kautta tavoitteenani oli kartoittaa kaikkia mahdollisia esille tulevia asioita, jotka vaikuttavat ohjelmiston valintaan sekä laulun sävellysprosessiin. Näihin kysymyksiin liittyen keskustelimme monenlaisista asioista. Kysymyksen tarkoituksena oli myös luoda siltaa laulunopettajien ja lastenmusiikin säveltäjien kesken lasten laulunopetuksessa käytettävästä ohjelmistosta.

Orpana vastaa ihannekappalekysymykseen seuraavaa:

Olisi hyvä, että laulu liikkuisi yksiviivaisessa oktaavissa painopisteen ollessa mieluummin ylhäällä jo menossa toiseen oktaaviin. Toki on hyvä käydä kevyesti myös alarekisterissä. Esimerkiksi Es-duuri on kivasti soiva sävellaji. Kappaleessa voisi olla hyviä melodisia kaaria tai melodinen koukku, joka jää soimaan päähän. Myös vieraskieliset laulut viehättävät lapsia, erityisesti latinan kieli on itsessään lapsille leikki. Osa tuoreimmista lastenlauluista on tehty ambitukseltaan kovin vaatimattomaksi: ei pidä aliarvioida lasten kykyjä.

Tenkanen-Lindemanin mielestä ihanteellinen teksti on lapsille mieluisa ja sisältää emotion, koska hän pitää tunnetiloja tärkeinä. Hänen mielestään ihanteellisessa laulussa säveltäjä on nuotintanut melodian rytmin tekstin sanarytmin mukaan ja sävellaji liikkuu $c^1:n$ ja $e^2:n$ välillä. Kivirannan unelmakappale olisi mieluinen lapsille ja opettajalle ja loisi hyvää ”fiilistä”. Hän pitää sanarytmin luontevuutta, ”svengaavuutta” ja merkitystä tärkeänä.

Puurtinen kertoo ajatuksiaan lapsille suunnatun kappaleen sanoitusten teemoista:

Ystävyys, kotieläimet, luonto ja rakkaus vertauskuvallisesti, jossa otettaisiin kantaa nuorten elämänmenoon. Lasten pulssi on luontaisesti nopeampi, joten materiaali voisi olla menevää ja energistä: ei liikaa hempeilyä, vaikkakin tytöt tykkäävät balladeista ja kauniita melodialinjoista. Kappaleen tunnesisältö on myös oleellinen.

Kivirannan kuvailee ihannekappaletta näin:

Rauhallinen teksti ja pitkää kaunista linjaa ja kauniisti sävellettyjä melodioita. Niitä lauletaan vuodesta toiseen lasten pyynnöstä. Lapset ovat itsekin huomanneet, että tätä on kiva laulaa ja tämä soi hyvin. Hyvässä kappaleessa suomenkielisesti teksti soi, ja on aikaa soitattaa tekstiä. Olisi hyvä olla äänelle soivaa tilaa ja josakin kohtaa pidempiä vokaaleja, ettei mennä ihan rytinällä läpi. Järkevät sanat

pitkään korkeaan säveleen. Suurin osa laulunharrastajaoppilaistani on ollut tyttöjä, joten rakkaudesta kertovat kappaleet, esimerkiksi Thousand years, Christina Perryltä ja Can you feel the love tonight ovat olleet suosittuja.

Kaikkien laulun asiantuntijoiden mielestä ihannekappale on lapsille mieluisa ja sisältää emotion. Puurtinen huomioi lasten luontaisesti nopeamman pulssin. Varhaisiän musiikinopettajakoulutuksessa on puhuttu samasta asiasta, mutta työkokemukseni myötä olen sitä mieltä, että lasten liikkeellisesti nopeampi pulssi ei ole kuitenkaan rinnasteinen kielenkehityksen ja -toteutuksen kykyyn. Eli vaikka lapset ovat kehollisesti aktiivisia ja nopeita liikkeissään, kielellinen toteutus eli artikulaatio voi asettaa haasteita.

Ohlsin ihannekappaleessa olisi seuraavia asioita:

Tekstissä voisi olla spontaania hoksausta ja arkipäiväisesti sanottuja ihania asioita, kuten kädenpitämistä: vaikkakaan en pidä siirappimaisuudesta enkä teennäisyydestä. Haaste on siinä, että sen pitäisi olla luonnollista lapsen maailmassa: aikuisena voit muotoilla sen taiteelliseen muotoon, jotta siitä tulee pirteä ja elävä. Se voi vaatia pientä kääntelyä jonkin sanan tai rytmikan kautta. Jos joudut selittämään lapselle, mistä laulu kertoo, se ei ole hyvä: voit joutua ansaan aikuisessa älykkyydessäsi!

Ohls kokee, että palkitsevinta säveltäjälle on, kun sävellykset jäävät elämään ja ihmiset jakavat omia kokemuksiaan niistä. Rasinkangas toteaa että: "Laulujen historiaa ei voi tietää: esimerkiksi Musareille tehty laulu päättyi koulukirjaan ja sieltä Diandran levyille".

6 Lasten laulunopetuksen ominaispiirteitä

Lasten laulunopetuksen ominaispiirteet -teemasta kysyin haastattelijoilta, mitä ominaispiirteitä lasten laulunopettamiseen ja opetukselliseen vuorovaikutukseen heidän mielestään ja kokemuksensa mukaan liittyy. Tällä kysymyksellä halusin kartoittaa esimerkiksi sitä, miten lasten laulunopetus poikkeaa aikuisten laulunopetuksesta opetusmetodien tai opetusympäristön osalta, ja kokevatko asiantuntijat opettajan roolissa tapahtuvan jotain muutoksia verrattuna aikuisten laulunopetukseen.

Orpana kuvailee lasten laulunopetukselle ominaista vuorovaikutusta näin:

Vertaan lasten opetusta näyttämötyöskentelyyn, jossa pitää laittaa oma persoona peliin ja antaa kaikkensa siihen hetkeen: lapset aistivat ja haistavat jos on jotain niin sanotusti päälle liimattua. Ehdoton ja äärimmäisen intensiivinen läsnäolo korostuu: opettaja on jatkuvasti käyvä moottori, joka puskee ilmoille iloa ja energiaa. Opettajalla täytyy olla vastavuoroisuus lukea tilanteita sekä kyky napata ja hyödyntää lapsilta tulevia ja heitä motivoivia juttuja.

Sirkku Wahlroos-Kaitila on samoilla linjoilla. Hän on kokenut, että suurin ero lasten ja aikuisten opetuksessa on niin sanottu "tempoero", joka on lasten kanssa "vivace ja presto". Tämä tempoero on Wahlroos-Kaitilan mielestä opettajalle tärkeä oivallus. Hän pitää myös oleellisena ryhmänhallintataitoja: opettajan tulee kyetä jouheviin siirtymiin, reagoimaan lapsilta tuleviin uusiin impulsseihin sekä saamaan hallintaansa ja rauhoittamaan ryhmäopetukselle oleelliset kuohupäät ja aallonhuiput. Tenkanen-Lindemanin mielestä lasten laulunopettajan täytyy mennä lasten tasolle ajatuksissaan ja puheessaan sekä pyrkiä keskustelemaan asioista, jotka ovat kullekin ikäryhmälle merkityksellisiä. Tenkanen-Lindeman toteaa: "On kiva, että palaute on välitöntä ja suoraa: sekä hyvä että huono."

Olen itse kokenut lasten ryhmäopetuksen vaativan opettajalta erittäin suurta intensiteettiä, kuten Orpanakin kertoo. Tenkanen-Lindemanin mukaan lapset ovat spontaaneja ja impulsiivisia, ja Orpanan tavoin hänkin toteaa, että parhaimmillaan lasten ehdotusten kautta syntyy jotain ihan uutta. Kiviranta kokee, että opettajalla pitää olla enemmän "mukaansatempaava", innostava ote, tekemisen meininki ja napakka vauhti lasten kanssa työskenneltäessä. Hän on kokenut ryhmäopetuksen kuormittavan enemmän kuin yksilöopetuksen. Kiviranta tähdentää, että opetusilmapiiri täytyy luoda lapselle turvalliseksi ja mukavaksi. Tenkanen-Lindemanin, Kivirannan ja Orpanan kokemukset tukevat Marjasen toteamusta lasten kanssa työskentelevän opettajan ominaisuuksista: herkkyyttä, kykyä asettua lapsen asemaan sekä taituruutta pitää yllä lasten mielenkiintoa opetettavaan asiaan. Myös Puurtinen mainitsee asiasta, ja hänen kommenttinsa olen koonnut lukuun 6.1 "Leikki on lapsen työtä". Orpana mainitsee, että leikilliset mielikuvat ovat tärkeitä samoin kuin opettajan energinen malli. Myös "huumori on iso osa opetusta, erityisesti poikien kanssa".

Lasten laulunopetuksessa ominaista näyttäisi haastattelujen valossa olevan lasten energisyys. Kaikki haastateltavat mainitsivat, että lasten energiataso on aikuisen silmin katsottuna korkea. Usein tuli ilmi myös se, että lapset ovat palautteessaan hyvin suoraviivaisia. Puurtinen painottaa, että lasten välillä on paljon yksilöllisiä eroja, ja kehottaa muodostamaan käsityksen oppilaan kyvyistä yksilöllisesti eikä vain iän perusteella.

Kiviranta on huomannut että murrosiän lähestyessä oppilailla alkaa olla haasteita oman itsensä ja äänensä hyväksymisessä, ja tunneilla tunteet ovat herkässä. Hän pitää tärkeänä sitä, että lapset saavat silloin paljon tukea ja positiivista huomiota. Tästä lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukemisesta kerron omassa luvussaan.

6.1 Leikki on lapsen työtä

Kivirannan mielestä lasten laulunopetuksessa ”tärkeintä on löytää yhdessä tekemisen riemu ja laulamisen ilo”. Hän jatkaa: ”Siinä se ääni kypsyy ajan ja laulun kanssa, kun tulee laulettua ryhmässä.” Hänen mielestään sosiaalisuus on tärkeää ryhmäopetuksessa. Leikistä hän kertoo näin:

Leikki vapauttaa, ja sillä on ollut suuri merkitys ryhmäytymisen kannalta: sen avulla lapset löytävät nopeammin kavereita. Leikin kautta löytyy ihan automaattisesti hyvä opetusilmapiiri: kaikilla on hyvä ja turvallinen olo laulaa, jopa väärin. Lapset kokevat yhteenkuuluvuutta, ja leikki jäsentää oppitunnin rakennetta. Leikki on lapsille mieluista ja he odottavat, koska on leikin aika. He ovat sen kautta tekemisissään rohkeampia ja reippaampia. Yhdessä tekemisen ja leikkimisen kautta hitsautuu nopeammin yhteen kuin että avataan vain ääni, lauletaan ja sanotaan ”heiippa”. Kotiin lähdettäessä on hyvä mieli, koska on tehty töitä mutta on ollut myös kivaa.

Wahlroos-Kaitila pitää myös leikin merkitystä lasten laulunopetuksessa ja ylipäänsä lasten elämässä erittäin tärkeänä. Puurtinen on Kivirannan kanssa samaa mieltä siitä, että leikki on ryhmäytymisen kannalta tärkeää. Hän kuvailee leikin läsnäoloa, opettajan roolia ja vuorovaikutusta näin:

Leikki vapauttaa tunnelmaa, ja siinä ei arvioida: ei mitään sellaista, että joku on parempi, ei vertailua toisiin, vaan kaikilla on leikin kannalta hyvä ääni. Opettajankin on pistettävä itsensä likoon ja oltava mukana. Ei riitä, että antaa vain ohjeita, koska muutoin leikki murenee. Opettajan ei tarvitse olla pääroolissa, mutta opettaja ohjailee ja syöttää tarvittaessa uusia ajatuksia. Opettajan osallistuminen on myös fyysistä, koska kaikkiin ääniin eläydytään kehollisesti. Mielikuvissa leikissä on mukana koko keho, ilmeistä lähtien. Silloin ääni toimii parhaimmillaan.

Puurtisen kommentissa korostuu opettajan aktiivinen ja intensiivinen rooli, niin kuin myös Kiviranta ja Orpana kommentoivat aiemmin. Puurtisen mukaan leikki tukee laulutunneilla lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja eheyttää vokaalista minäkuva.

Orpana kommentoi näin:

Huumori on iso osa opetusta, erityisesti poikien kanssa, kuten myös leikkisät mielikuvat. Usein käytän pojilta tulleita ideoita esimerkiksi ääniharjoituksiin, mikä motivoi ja lisää intoa tekemiseen. Lasten ryhmäopetus on tasapainoilua ajankäytön kanssa, johon vaikuttavat myös ryhmän vireystila ja ryhmädynamiikka. Kaikkea ei pysty ennakoimaan, mutta auttaa, kun elää voimakkaasti hetkessä.'

Myös Tenkanen-Lindeman pitää leikin merkitystä suurena mutta kertoo, ettei hän oppilaan kanssa varsinaisesti leiki, vaikka ”kaikki jutut tehdään leikin ja mielikuvien kautta”. Kaikki haastateltavat pitävät leikin merkitystä lasten laulunopetuksessa suurena, ja Kiviranta sekä Puurtinen pitävät sitä merkittävänä etenkin ryhmäytymisen kannalta. He

ovatkin ottaneet leikin konkreettisesti opetusmetodiksi ja ovat myös itse mukana leikissä oman kehonsa ja persoonansa kautta. Leikki yhdistää, kasvattaa, parantaa, eheyttää, tuottaa iloa, jäsentää tunnin rakennetta, motivoi ja on lapsille mieluisaa. On tärkeää, että lapsille luodaan mahdollisuus leikkiin, myös tavoitteellisessa toiminnassa!

6.2 Lapsen kokonaisvaltaisen kasvun tukeminen lauluharrastuksen avulla

Haastatteluissa kävi ilmi, että kaikki laulun asiantuntijat pitävät tärkeänä lapsen kiinnostuksen herättämistä ja musiikin ilon löytämistä. Kiviranta sanoo:

Koen hirveän tärkeänä musiikin terapeuttisen puolen, sen, että löytäisi rakkauden musiikkiin ja laulamisen ilon. Vaikka pyritään esimerkiksi laulamaan puhtaasti, tärkeämpää on kuitenkin tekemisen riemu, eikä haittaa, vaikka joku vetäisi ohi viereen. Olen sitä mieltä, että jos liikaa vakavoituu, usein tekemisen riemukin häviää. Sen huomaa isompien kanssa, kun heillä alkaa olla itsekritiikkiä.

Kiviranta kokee tärkeäksi laulamisen ”terapeuttisen puolen”, jota laulamisen ja musiikin tekemisen riemu ja ilo ruokkivat. Kivirannan mukaan laulamisen opettaminen ja opiskelminen on tuloksellisempaa ”mitä kauemmin saisi pidettyä kiinni laulamisen ilosta ja pystyisi unohtamaan liian murehtimisen”.

Aija Puurtinen toteaa haastattelussa seuraavaa:

Opettajan on tärkeää tietää lapsen kehitysvaiheista. Ei vain äänellisestä vaan myös psykologisista kehitysvaiheista, yksilöllisesti: ikä ei kerro niitä, vaan täytyy katsoa tapaus.

Puurtinen huomauttaa siis, että laulunopettajan on hyvä huomioida oppilaan kyvyt ja taidot yksilöllisesti eikä pelkästään kronologisen iän perusteella. Mielestäni tämä on erittäin tärkeää myös ohjelmistoa valitessa. Kokemukseni mukaan henkinen kypsyys ja fyysinen koko eivät kulje käsi kädessä. Usein itse syyllistyn siihen, että luon oppilaan henkisestä kypsyudesta tai luonteenpiirteistä mielikuvan ulkoisen olemuksen perusteella. Pitkänhuiskean 5-vuotiaan äitinä olen huomannut tämän olevan hyvin yleistä. Mielestäni on surullista, jos lasta tai nuorta kohdellaan kokonsa vuoksi vanhempana kuin hän onkaan ja näin ollen vaaditaan myös erilaisia asioita. Kypsemmän ulkokuoren omaava lapsi ja nuori voi olla sisäisesti hyvinkin lapsellinen ja herkkä.

Tuija Kiviranta kertoo seuraavaa:

Musiikinopiskelu kulkee käsi kädessä henkisen kehityksen ja kasvun kanssa ihan lapsesta asti. Se on hirvittävän tärkeä henkireikä se musiikki... Pitää olla tosi herkillä tuntosarvet ylhäällä ja kuulostella, missä mennään. Juuri se oman identiteetin löytyminen oman äänen kautta, oma laulajuus, että se alkaa kasvamaan,

on tärkeää. Millainen minä olen? Mistä tykkään, mitä haluan laulaa ja mikä minun äänelleni passaa parhaiten?

Kiviranta pyrkii opettajana auttamaan lapsen ja nuoren vokaalisen minäkuvan rakentamisessa sekä tukemaan myös lapsen ja nuoren kokonaisvaltaisen identiteetin kehittymistä. Susanna Tenkanen-Lindeman kertoo lapsen ja nuoren kokonaisvaltaisen kehityksen tukemisesta ja pedagogisista arvoistaan seuraavaa:

Pyrin siihen, että toiminta on ryhmätunneilla ja esiintymisissä tasapuolista: kaikki laulavat sooloja tai sitten ei laula kukaan. Haluan, että lapset kokevat olevansa tasa-arvoisia laulutaidostaan ja laulutasostaan riippumatta. Vielä tässä vaiheessa kaikki ovat samalla viivalla, kilpailu alkakoon joskus myöhemmin! Lapset kyllä vertailevat omia ja kaverin taitoja, ainakin mielessään, ja uskon että tasa-arvoisuus kasvattaa hyvää itsetuntoa: minäkin olen hyvä ja pystyn laulamaan soolon.

Musiikillinen ja vokaalinen minäkuva voi muodostua positiiviseksi tai negatiiviseksi. Kiviranta on myös huomannut, että lapset ja nuoret vertailevat toisiaan ja kuvailee näin:

Mitä enemmän lapset kasvavat, niin sitä enemmän kasvaa myös itsekritiikki, toisten kyräily ja vertaaminen. Se korostuu murrosiän ja äänenmurroksen iskiessä, kun alkaa olla haasteita itsetunnon ja sitä myötä oman äänen hyväksymisen kanssa. Lapset vertailevat esimerkiksi äänenlaajuutta: ”tuo laulaa noin ylhäältä ja mä en pääse ja mulla loppuu ääni” tai ”tollon parempi soundi ja mulla on niin kähee”. Välillä tunteet ovat herkillä, ja silloin heitä täytyy tosi paljon tsemptata. Koen, että isommat tarvitsevat enemmän kannustusta kuin pienet. Pienemmät jotenkin räpiköivät rempseämmällä meiningillä, ja mitä kauemmin saisi pidettyä kiinni siitä laulamisen ilosta, se olisi ideaali.

Kivirannan mukaan murrosiän kynnyksellä lasten ja nuorten kehitykselliset haasteet tuovat myös haasteensa laulun harrastamiseen. Myös Puurtinen pitää tärkeänä lapsen ja nuoren kokonaisvaltaisen kehityksen ja vokaalisen minäkuvan tukemista vuorovaikutuksen keinoin. Puurtinen kertoo opettajan ja oppilaan välisestä vuorovaikutuksesta näin:

Koen, että minun tehtäväni laulunopettajana on erilainen kuin esimerkiksi luokanopettajan. Pyrin luomaan todella positiivisen oppimisympäristön, jopa sairaalalolaisen kannustavan. Positiivinen, iloinen mieliala luo halun oppia lisää ja vahvistaa oppimista: ”mä rakastan tätä ja tätä haluan tehdä”. Yritän aina löytää jonkin positiivisen asian. Koska lapset ovat itse tosi ankaria, en etsi virheitä enkä kirjaa puutelistaa. Ennemmin olen ylikannustava olematta kuitenkaan epärealistinen. Lapsia arvioidaan paljon peruskoulusta alkaen ja he arvioivat itse itseään valtavasti.

Opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus on oleellisessa asemassa Puurtisen kuin myös Kivirannan mielestä. He molemmat haluavat tukea lapsen ja nuoren minäpystyvyyttä kannustamalla ja luomalla positiivisen ilmapiirin. Puurtinen tuo esille sen, että lapsia arvioidaan kouluiässä jatkuvasti. Myös Kiviranta on huomannut, että lasten itsekritiikki lisääntyy, mitä vanhemmaksi he kasvavat. Molemmat asiantuntijat ovat oman

käytännön työnsä kautta huomanneet, että lapset itse arvioivat ja vertailevat itseään ja ovat Puurtisen kokemuksen mukaan ankaria itselleen. Lapsille ominaisia ajatuksia ja kommentteja voivat olla: ”Mää en osaa!” tai ”Toi on paljon parempi ku minä!” Opettajan onkin tärkeää tukea lasta näiden ajatusten kohtaamisessa ja auttaa häntä luottamaan omiin kykyihinsä.

Kiviranta ei anna yksilöllistä ohjausta 8–10-vuotiaille oppilaille ryhmäopetuksen aikana. Sen sijaan hän pyrkii ohjeistamaan vain yleisellä tasolla, esimerkiksi mainitsemalla, että ”on korkeita ääniä ja matalia ääniä ja jollakin on helppoa alhaalla ja toisella ylhäällä”. Tällaisille ohjeille hän on kokenut olevan tarvetta nimenomaan sen vuoksi, että lapset vertailevat omaa lauluääntään ja laulutaitoaan muihin. Myös Tenkanen-Lindeman kertoo, että ei anna henkilökohtaista palautetta oppilaille ryhmätuntien aikana.

Minäkuvan ja identiteetin rakentumiseen vaikuttaa oleellisesti vuorovaikutuksen ja palautteen merkitys: soitto- ja laulutunnilla oleminen on jatkuvaa vuorovaikutusta ja palautteen antamista puolin ja toisin. Näin ollen voidaan todeta, että minäkuva, itsetunto ja identiteetti rakentuvat osittain musiikkiharrastuksen kautta ja että oppituntien aikana tapahtuva sosiaalinen vuorovaikutus on erittäin merkittävässä asemassa yksilön minäkuvan ja itsetunnon kehittymisen osalta. Laulun asiantuntijahaastatteluihin tuli useasti ilmi lasten laulunopetuksessa tapahtuvan vuorovaikutuksen merkittävyys. Haastattelemani asiantuntijat tiedostivat lauluharrastuksen olevan merkittävässä osassa muodostamassa oppilaan minäkuvaa, minäpystyvyyttä ja identiteettiä.

Laulaminen on yksi musiikin muodoista, instrumentti, joka kulkee aina mukana. Tähän lukuun olen koonnut ne tiedot, jotka ilmenivät kysymyksen ”Mitä muuta lapset laulutunnilla oppivat?” kautta, sekä muita keskusteluissa esiin tulleita asioita, jotka vastaavat saman kysymyksen.

Laulamisen lisäksi Tenkanen-Lindemanin mukaan lapset oppivat laulutunneilla esimerkiksi esiintymistä, ilmaisua, ryhmädynamiikkaa, toisten huomioonottamista ja kuuntelemista. Myös Kiviranta mainitsee lasten oppivan toisten huomioonottamista. Hän jatkaa, että ryhmäopetuksen kautta kehittyvät sosiaaliset taidot ja vastuunkantaminen, koska ”seilataan kaikki samassa veneessä”. Usein monille lapsille musiikista tulee tärkeä osa elämää.

Orpanan mielestä lapset oppivat kuoro toiminnan kautta hyvin paljon erilaisia asioita, kuten käyttäytymistä, itsehallintaa, esiintymistaitoja ja -käytäntöjä, hyviä tapoja ja vuorovaikutusta. Hän on huomannut, että lapsille on erityisen haasteellista olla "passiivinen" kuuntelija. Esimerkiksi konserttitilanteet edellyttävät sekä kuulijan että esiintyjän roolin omaksumista. Orpana toteaa, että kuorokulttuuriin kuuluu kuoronjohtajan auktoriteetin hyväksyminen. Hän on havainnut, että kuorossa laulavat pojat nauttivat roolissaan ja saavat siitä onnistumisen elämyksiä. Näin ollen voidaan todeta, että lauluharrastuksen kautta lapsi ja nuori oppii monenlaisia asioita, jotka auttavat elämän matkalla.

7 Oman opetuskokeilun tuloksia

Oman opetuskokeiluni kautta minulle tarjoutui mahdollisuus opettaa laulua lapsille ryhmässä. Tästä minulla ei ollut aiempaa kokemusta. Observointien ja asiantuntija-haastatteluiden avulla minulle syntyi käsitys siitä mitä haluaisin tehdä ja kuinka toteuttaisin opetuksen. Päätin keskittyä omassa opetuskokeilussani opettamaan laulua leikin kautta varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapoja hyödyntäen sekä luomaan mahdollisuuksia avoimeen dialogiin lasten kanssa, jotta saisin käsityksen heidän ajatuksistaan ja näkemyksistään laulusta ja elämästä ylipäänsä.

Halusin työssäni saada kuuluviin myös lasten omia ajatuksia, näkemyksiä ja mielipiteitä. Pohdin, kuinka saisin dokumentoitua kyseisiä asioita mahdollisimman tehokkaasti ja helposti. Aluksi ajattelin haastatella lapsia, mutta rajallisen ajankäytön vuoksi päädyin videoimaan tunnit ja suunnittelemaan tuntirakenteen niin, että siinä olisi mahdollisimman paljon tilaa lasten kommunikoinnille ja asioiden sanallistamiselle.

Kurssini aikana minulla oli mahdollisuus heittäytyä opettamisen ja oppimisen vuorovaikutukseen, koska ei ollut mitään, mitä olisi pitänyt oppia tai opettaa. Lähtökohtana oli tutustua, tutkia ja pohtia asioita yhdessä lasten kanssa. Minulla ei siis ollut mitään ennalta määrättyä tarvetta tai pakotetta opettaa lapsille joitain tiettyjä asioita, vaan pystyin etenemään hyvin lapsilähtöisesti tunnin rakenteen ja sisällön osalta sekä keskittymään niihin asioihin, joita nousi spontaanisti esiin. Tällainen heittäytyminen vaatii kuitenkin ryhmänhallintataitoja sekä ennalta mietittyjä toimintatapoja tai toimintoja, joihin siirtyä, mikäli lapsilta ei tulekaan mitään impulsseja. Tällainen opettamisen lähestymistapa on tavoitteellista, kun opettajalla on riittävästi kokemusta ja asiantuntemusta.

Minulle tärkeää lasten opetuksessa on positiivisen ja innostavan musiikkisuhteen luominen, yleensä jopa tärkeämpää kuin opetuksen tuloksellisuus tai muut tavoitteet. Lasten ominaispiirteiden ja oppimisen huomioiminen konkretisoituu opetuksessani myös ajankäytöllisissä asioissa sekä keskustelunavausten ja dialogin määrässä. Positiivisen ja turvallisen oppimisilmapiirin luomisen yksi edellytys on mielestäni sanallinen vastavuoroinen vuorovaikutus ja kontaktin ottaminen. Mikäli lapsi ei uskalla puhua asioista, voi olla liian haasteellista laulaa, mikä on yleensä hieman vieraampaa toimintaa. Tästä syystä pidän tärkeänä esimerkiksi juttelua tunnin alussa, jolloin vaihdetaan kuulumisia puolin ja toisin. Silloin kysytään esimerkiksi: Mitä kuuluu? Mitä olet tänään puuhailut? Mitä tänään lauletaan? Heräsikö viime tunnin jälkeen joitain kysymyksiä? Mielestäni kuulumisten vaihto ja sanallinen dialogi on tärkeää muun muassa sen vuoksi, että se antaa informaatiota oppilaan persoonasta sekä luo oppilaalle kuvan, että opettaja on hänestä kiinnostunut. Mikäli oppilaan kehonkieli ja ilmaisu antavat ymmärtää, että hän ei koe mukavaksi kysymyksiä tai ei osaa vastata niihin, käänän keskustelun ympäristökäsitteisiin (esim. säähän) tai itseeni. Kerron joitain pieniä yksityiskohtia päivästäni, minkä tavoitteena on rohkaista lasta kommunikointiin ja luoda mukava ilmapiiri. Tämä ”small talk” saattaa viedä tunnista minuutin tai kymmenen minuuttia riippuen tapauksesta ja päivästä. Ryhmäopetuksen aloitin aina alkupiirillä, jonka aikana jokainen sai kertoa kuulumisia ja juttelimme kurssiin liittyvistä asioista, kuten läksyistä.

Opetusurani alkuaikoina pidin tärkeänä sitä, että ei unohduttu juttelemaan liian pitkäksi aikaa ja etteivät lasten tarinat päässeet niin sanotusti poukkoilemaan epäolennaisuuksiin. Silloin minulle oli tärkeää, että ehdin käydä läpi kaikki tuntisuunnitelmaani kirjaa- mat asiat, sekä opiskelun ja oppimisen maksimaalinen tehokkuus ja tuloksellisuus. Tällä kurssilla lähestyin asiaa kuitenkin eri tavalla, koska yksi tutkimuksen kohteeni oli juuri lasten ajatukset, käsitykset ja mielipiteet laulamista, oppitunnilla tapahtuvasta toiminnasta ja tekstisisällöistä. Donaldson (1983, 17) kirjoittaa:

Jotta keskustelu voisi edetä sujuvasti sen osanottajien täytyy pyrkiä ymmärtämään mitä toiset jo tietävät ja mitä he eivät tiedä, mitä he haluavat tietää vain huvin vuoksi ja mitä heidän täytyy tietää omien pyrkimysten vuoksi.

Kurssilla pidin ensisijaisen tärkeänä positiivisen, luottamuksellisen ja avoimen oppimisilmapiirin luomista. Ilmapiirin rakentumiseen vaikuttivat mielestäni se, millaista tunnilla tapahtuva toiminta oli ja millaista vuorovaikutusta se synnytti. Varhaisiän musiikinopettajataustani vaikutti jälleen kerran siihen, kuinka tunti rakentui; tunnilla oli selkeä alku ja selkeä loppu, ja ne toistuivat samanlaisina joka tapaamisessa. Ryhmämuotoisessa opetuksessa koen erittäin merkityksellisenä sen, että ryhmäytyminen onnistuu hyvin.

Tästä syystä teen aina ryhmämuotoisten kurssien alussa paljon nimi- ja tutustumisleikkejä, jotka sisältävät runsaasti vuorovaikutusta eri muodoissa.

Mikäli harrastusryhmässä keskitytään liian suuressa määrässä suorituksiin, toverisuhteet voivat kärsiä (Donaldson 1983, 90). Toverisuhteiden kärsiminen oletettavasti vaikuttaa oppilaiden viihtyvyyteen ja motivaatioon. Tästä syystä halusin antaa tilaa vapaalle keskustelulle ja ajatustenvaihdolle tuntien aikana. Tämän ajatuksen keskellä en voi välttyä pohtimasta sitä, ovatko nykyajan koulukiusaamisen liittyvät ongelmat heijastuksia siitä, että taideaineiden määrää vähennetään jatkuvasti. Ne ovat aineita, joiden kautta annetaan siivet luovuudelle ja vapaalle vuorovaikutukselle.

Ryhmätunnin jälkeen laulatin jokaista ryhmäläistä itsenäisesti 10–15 minuuttia, jonka aikana muut ryhmäläiset söivät eväitä tai tekivät antamiani ryhmätehtäviä toisessa tilassa. Ryhmässä oli kuusi lasta, joten vapaampaa aikaa oli noin 60 minuuttia jokaisella opetuskerralla. Itsenäiset ryhmäharjoitukset ilman opettajan läsnäoloa olivatkin kurssilaisille mieluisia hetkiä. Tuovilan (2003, 248) tutkimuksessa ilmeni, että opiskelijoiden omaehtoinen musiikin harjoittaminen ja toverisuhteiden toimivuus ovat merkittävässä osassa musiikin harrastamisessa. Opetukseni sisällölliset tavoitteet olivat siis ryhmäytymisen tukeminen ja sitä kautta lasten vapaan kommunikaation mahdollistaminen sekä leikin maksimoiminen opetusmetodina.

7.1 Leikki ja liike kokonaisvaltaisen laulunopetuksen tukena

Vastasyntynyt ihmisen taimi lähestyy ääntä leikin avulla. Leikillisuus, äänen tuottaminen, kielen oppiminen ja liike toimivat saumattomasti yhteydessä toisiinsa. Näin ollen on mielestäni erittäin luontevaa lähestyä lasten laulunopetusta samasta näkökulmasta, yhdistämällä leikki, liike, ääni ja kielen oppiminen. Samoin lapsi on lähestynyt asiaa omaehtoisesti ja intuitiivisesti syntymänsä jälkeen. Tuovila (2003, 43) kirjoittaa, että leikkimällä luodut musiikkikokemukset ovat pohja lapsen myöhemmille taide-elämyksille ja musiikinopiskelulle

Kaikki haastattelemani asiantuntijat pitivät tärkeänä sitä, että lapselle opetetaan kehontuntemusta. Useassa yhteydessä kävi ilmi, että lasten laulunopettamisessa pidettiin tärkeänä myös liikettä. Esille nousi myös minäkuvan ja minäpystyvyyden tukeminen sekä leikin merkitys. Kehontuntemuksen opettamista päätin oman tanssitaustani vuoksi

lähestyä tanssimisen ja liikkeen kautta. Käydessäni observoimassa laulunopetusta kehittämishankkeeni alkuvaiheessa tein havainnon, että usein opetustila oli hyvin pieni ja mahdollisuus liikkumiseen oli rajallinen ryhmän ja tilan koon vuoksi.

Ollessani yhteydessä kurssin järjestäjään Äänekosken kansalaisopistoon halusin saada opetustilaksi sellaisen luokan, missä mahtuu liikkumaan ja leikkimään. Ensimmäisen tunnin päätavoite oli ryhmäytyminen ja positiivisen vuorovaikutusilmapiirin luominen. Ryhmäytymisen kannalta pidän oleellisena sitä, että opitaan ja opetellaan tuntemaan osallistujat nimeltä. Luottamuksellisen vuorovaikutusilmapiirin luomisessa on mielestäni tärkeää, että pyritään olemaan aktiivisesti vuorovaikutuksessa ryhmäläisten kesken sanallisesti, kehollisesti ja katseen kautta. Näitä asioita työstin leikin kautta.

Varhaisiän musiikinopettajan työssä on ollut pakko oppia pilkkomaan asiakokonaisuudet pienempiin osakokonaisuuksiin tavoitteiden saavuttamiseksi. Pienellä lapsella ei riitä keskittymiskykyä eikä kapasiteettia tehdä montaa asiaa intensiivisesti yhtä aikaa. Kyseisen alan työkokemuksen kautta olen joutunut myös pohtimaan, missä järjestyksessä opetettaviin asioihin edetään ja minkälaisella aikavälillä. Oppiminen on mielestäni prosessi, myös laulunopetuksessa. Vaikka laulaminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa monta eri ulottuvuutta kulkee käsi kädessä ja samanaikaisesti, on kuitenkin osattava eriyttää niitä ja viedä kutakin osa-aluetta itsenäisenä elementtinä eteenpäin. Mielestäni ei voi edellyttää, että oppilas pystyisi rakentamaan montaa osa-aluetta tietoisesti samaan aikaan. Tämän asian huomioiminen liittyy mielestäni oleellisesti opiskelijan minäpystyvyyden tukemiseen.

Oman opetuskokeiluni kulmakivenä pidinkin sitä, että tehdään asioita mahdollisimman yksinkertaisesti ja eriyttäen. Tehtäviä on helppo luoda hieman haastavammaksi mikäli näytti siltä, että oppilaat eivät motivoitu niiden tekemiseen koska ne eivät aseta riittävästi haastetta. Mikäli tehtävät taas ovat liian vaikeita, se antaa kolauksen minäpystyvyydelle ja luo oppilaalle helposti kuvan epäonnistumisesta ja pettymyksestä.

Kansanlaulujen teemapäivänä pidin lapsille myös niin sanotun musavisan. Valitsin parisenkymmentä erilaista kansanlaulua, joita esitin lapsille pianosäestyksellä. Annoin lapsille tehtäväksi kirjoittaa/ merkitä jokaisesta laulusta mikäli se oli heille entuudestaan tuttu tai tuntematon. Osalle kirjoittaminen sujui jo hienosti ja suhteellisen nopeasti, ryhmän nuorimpia kehotin merkitsemään omiin muistiinpanoihinsa joko iloisen tai neutraalin hymiön sen mukaan oli kappale tuttu vai ei. Osa lapsista toivoi samaa tehtävää

seuraavinkin viikkoina ja muutama halusi opetella esittämiäni lauluja seuraavilla kerroilla. Samalla periaatteella ajattelin pitää musavisaa jatkossa eri teemoilla. Musavisa oli yksi leikillinen keino lisätä lasten ohjelmistotuntemusta sekä ns. piilo-opettaa uusia lauluja.

Toinen käyttämäni leikki oli lauluhippa, johon sain idean observoidessani JAO:n laulustudion tunteja. Lauluhipassa yksi on hippa ja muu ryhmä kokoontuu esimerkiksi luokan takaseinän edustalle, josta saa liikkua vain laulamalla ennalta määrättyyn turvapaikkaan. Hippa saa ottaa kiinni niitä ryhmäläisiä, jotka lopettavat laulamisen. Leikin aluksi määräsimme teemalauluja, joita laulamalla sai liikkua. Niitä olivat esimerkiksi eläinlaulut, vuodenaikalaulut tai tietyllä vokaalilla alkavat laulut. Samaa laulua ei saanut laulaa toista kertaa. Leikin avulla lapsi motivoituu opettelemaan lauluja ulkoa, rohkaistuu laulamaan yksin, oppii jäsentelemään lauluja teemoittain, miettimään sanoitusten merkitystä ja hahmottamaan kirjaimia sekä äänneitä. Mikäli joku ei uskaltanut liikkua tai ei keksinyt enää laulua, saatoin hyräillä jotain laulua vinkiksi ilman sanoja, mikä kehittää melodianhahmotuskykyä. Tai sitten joku jo turvassa ollut, sopivan laulun keksinyt sai käydä pelastamassa kaverinsa ottamalla tätä kädestä kiinni. Leikki oli lapsille mieluinen, ja he halusivat leikkiä sitä joka kerta. Leikin avulla tulivat esille lapsille tutut laulut, ja sen kautta he motivoituivat laulamaan ihan perinteisiä lastenlauluja.

Halusin myös ruokkia luovuutta tunneilla tapahtuvan toiminnan kautta ja kyseisen ikäryhmän lapset kykenivät jo hienosti itsenäiseen työskentelyyn, joten eräällä tunnilla kokeilin tehtävää, jossa he saivat yhdistää tiettyjä mielestäni lauluteknisesti oleellisia ääniefektejä mielikuvitushahmoon. Tällaisia olivat esimerkiksi putoava pallo (glissando), haukkuva koira (rintääni) ja naukuva kissaa (pää-ääni). Lapset saivat kehittää näiden ääniefektien ympärille oman tarinan siinä esiintyvine hahmoineen ja esittää sen sitten tunnin loppuksi minulle. Isompien ryhmässä tytöt innostuivat esittämään ääninäytelmänsä monta kertaa, kukin esiintyen aina eri roolissa vuorotellen. Pienempien ryhmässä kaksi tyttöä halusi luoda oman esityksen, muu ryhmä teki omansa. Tämä oli myös pedagogisesti hyvä ratkaisu, koska muuten esityksessä olisi ollut turhan monta roolia pienempien lasten käsiteltäväksi ja kirjoitettavaksi.

Kahden lapsen ryhmässä tytöt olivat ryhmän vanhimpia ja he keksivät käyttää esityksessään Pet shop -hahmoja, joita heillä oli mukanaan. He kuvasivat esityksensä omassa harjoittelupaikassaan kännykällä, ja se katsottiin yhdessä. Mielestäni näiden pienten lelujen käyttö vapautti tyttöjen äänenkäyttöä, vaikka sen seurauksena kehollinen ilmai-

su jäi vähemmälle. Poissa ollessani kuvatussa videomateriaalissa oli ratkiriemukkaita pätkiä, joissa tytöt olivat innostuneet hulluttelemaan sekä äänellisesti että ilmaisullisesti. Varsinaisessa esityksessä he uskaltautuivat paljastamaan potentiaalistaan vain pienen osan. Tärkeintä onkin itse prosessi eikä varsinainen ”esitys” itsessään.

7.2 Lasten omat ohjelmistovalinnat

Kurssin alkuinfossa lasta pyydettiin tuomaan mukanaan vähintään yhden laulun nuotti, jotta saisin käsityksen, millaisista lauluista lapset pitävät. Varsinaista nuottia pyysin, koska nuottikuvassa oli saatavilla haluamani informaatio, esimerkiksi sanoitukset, ambitus, sointumerkit ja sävellaji. Jälkeenpäin ymmärsin, että tehtävä oli aika haastava. Monilla lapsilla ei ollut kotona yhtäkään nuottikirjaa.

Ensimmäisellä tunnilla keskustelimme lasten valitsemista lauluista, kävimme niiden tekstejä läpi sekä tiedustelin, miksi he olivat valinneet juuri kyseisen kappaleen. Minulla oli tavoitteena tutustua lasten laulustudion aikana heidän mielimusiikkiinsa, musiikilliseen ympäristöönsä sekä kuuntelumielityksiinsä. Tästä syystä annoin tehtäviä, jotka liittyivät lauluohjelmistoon.

Lasten omavalintaiset kappaleet olivat hyvin erilaisia. Ensimmäisessä ryhmässä oli kaksi 7-vuotiasta, kaksi 8-vuotiasta ja kaksi 9-vuotiasta tyttöä. Kaikista nuorimpien lasten laulut olivat selkeästi lastenlauluja kuten Peppi Pitkätossu ja Tao tao. Eräs lapsista oli valinnut laulukseen Chisun Yksinäisen keijun tarina, jonka ehkä luokittelisin kuuluvan popmusiikin piiriin.

7–9-vuotiaiden omavalintaiset kappaleet	Miksi valitsit kyseisen laulun?
Matti Pahtoja: Lumiukot	Koska osaan sen niin hyvin ja se on mun lempilaulu.
Karel Svoboda: Tao tao	Se on kiva.
Jan Johansson: Peppi Pitkätossu	Koska se on kiva ja haluan oppia sen ulkoa.
Reino Helismaa: Päivänsäde ja menninkäinen	Koska se on kiva ja haluan oppia sen ulkoa.
Chisu: Yksinäisen keijun tarina	Koska mä tykkään siitä ja se muistuttaa mua mun isoisästä, joka on vanha ja voi kohta kuolla.
Satu Sopanen: Lintuset	Oon laulanut ja soittanut tätä kantelemuskarissa.
Heinillä härkien kaukalon	Koska se on tuttu.
Petri Virtanen: Minun ystäväni	-

Taulukko 5. Taulukkoon on koottu kappaleet, joita laulustudioon osallistuneet 7–9-vuotiaat lapset olivat omatoimisesti valinneet laulettavaksi ensimmäiselle tunnille.

Perusteluita lasten lauluvalintoihin oli monenlaisia. Yksinäisen keijun tarina -kappaleen valinnut tyttö kertoi sen muistuttavan häntä isovanhemmastaan, jonka epäili pian menettävänsä. Vanhempien ryhmässä kappalevalinnoissa ei esiintynyt ollenkaan lastenlauluja, vaan lasten omavalintaisen kappaleet sijoittuivat enemmän populaarimusiikin ja iskelmän genreen. Osa ei osannut perustella valintaansa. Itselleni kivoja uusia tuttavuuksia olivat Milli Menninkäisen laulu sekä jo edellisessä ryhmässä tutuksi tullut Yksinäisen keijun tarina, joka tarinansa puolesta sopii mielestäni lasten laulunopetukseen hyvin. Laulu oli usealle lapselle tuttu ja mieluinen. Se sisälsi hienon tarinan ja emootiion, ja melodia asetti mielestäni sopivasti haastetta, koska se liikkui laajalla ambituksella. Tämän tyyliä kappaleita lasten ja nuorten laulunopetukseen kaivattaisiin lisää.

10–12-vuotiaiden lasten omavalintaiset kappaleet.	Miksi valitsit kyseisen laulun?
Asikainen-Constantine: Boom Kah	-
Jukka Kuoppamäki: Sininen ja valkoinen	Mun mielestä kiva ja olen laulanut sitä ennenkin.
Allu Tuppurainen: Milli Menninkäisen laulu	-
Tik Tak: Heilutaan	Mullekin ne on tuttuja ja ne on kivoja.
Chisu: Yksinäisen keijun tarina	Mää oon laulanut sitä tosi paljon karaokessa ja osaan sen ulkoa.
Tommie Connor: Kun joulupukki suokon sai	-
Robin: Frontside Ollie	Mullekin ne on tuttuja ja ne on kivoja.
Didi/Suvi Teräsniska: Taivas sylissäni	-

Taulukko 6. Taulukkoon on koottu kappaleet, joita 10–12-vuotiaat lapset olivat omavalintaiset valinneet ensimmäiselle tunnille.

Lasten musiikilliseen ympäristöön vaikuttavat vertaisryhmän ja koulumaailman lisäksi tietysti perhepiirissä olevien aikuisten mieltymykset ja osaaminen. Tästä syystä halusin selvittää myös, mitä laulustudioon osallistuneiden lasten vanhemmat tai isovanhemmat olivat laulaneet kouluikäisenä ja mitkä laulut olivat jääneet mieleen. Annoin lapsille tehtäväksi haastatella jotain aikuista ja kysellä hänen muistojaan kouluikäisistä lauluista.

Vanhempien muistamia lauluja omilta kouluajoilta:
Rati riti ralla
Minun kultani kaunis on
Vanhoja poikia viiksekkäitä
Suvivirsi
Ostakaa makkaraa
Minä olen muistanut (Tenavatähti / Timo Turunen)
Onks Tiina kotona
Tunnista toiseen

Diivaillen
Tuollainen tyttö
Kuudenikäinen
Hei älä mee,
Sealed with the kiss
Suklaasydän
Keski-Suomen maakuntalaulu
Lintu
Punahilkka – musikaali
Jänöjussin mäenlasku
Sininen ja valkoinen
Päivänsäde ja menninkäinen
Heinillä härkien kaukalon
Jaakko kulta
Kanootin kapean
Suvivirsi
Minun kultani kaunis on
Oi maamme Suomi, synnyinmaa
Pienen pieni veturi
Reippahasti käypi askeleet
Varpunen jouluaamuna
Enkeli taivaan
Ukko Nooa
Hepokatti
Karhunpoika sairastaa
Mörri möykky
No, onkos tullut kesä
Porsaita äidin oomme kaikki

Taulukko 7. Taulukkoon on koottu kappaleet, jotka nousivat esille aikuisille tehdyissä haastatteluissa.

Tehtävänanto oli hieman epätarkka, koska olin pyytänyt kysymään kouluaikaisia lauluja enkä antanut mitään varsinaista ikäjakaumaa, mutta minun ja lasten mielestä oli kiva kuulla heidän vanhempiensa tai muiden lähipiirissä olevien aikuisten lapsuudessa laulamia lauluja. Lapsille tehtävä vaikutti olevan mieluinen. Itselleni pedagogina on tärkeää, että aikuiset ovat jollakin tavalla mukana lasten harrastuksissa vaikka sitten antamieni kotitehtävien kautta haastateltavana. Toivomuksenani oli luoda mahdollisuus dialogiin lasten ja heidän lähipiirissään olevien aikuisten välille.

Koska olen perinteisesti laulattanut omilla lauluoppilaillani kansanlauluja, annoinkin ryhmilleni yhdeksi kotitehtäväksi etsiä jokin tuttu kansanlaulu. Ensin pohdimme mitä kansanlaulu tarkoittaa, ja kerroin joitain esimerkkejä. Osalle lasten vanhemmista oli epäselvää mitä käsite kansanlaulu tai kansansävelmä tarkoittaa. Tehtävän tarkoitus oli hieman kartoittaa, mitä kansanlauluja lapset tunnistivat ja kannustaa etsimään ja tiedostamaan laulujen alkuperä.

Keskityin lähinnä purkamaan auki ohjelmistoon liittyviä asioita sekä antamaan ideoita ryhmämuotoisen laulutunnin sisältöihin, vaikka omasta laulukurssista olisi riittänyt paljon muutakin asiaa kirjoitettavaksi. . Kurssi kaiken kaikkiaan oli lapsille mieluinen ja sai paljon positiivista palautetta. Tämän perusteella ryhmää tarjotaan Äänekosken kansalaisopiston tarjontaan lukuvuonna 2017–2018.

8 Pohdinta

Työni aiheen kimmokkeena oli omakohtainen kokemus siitä, että sopivan ohjelmiston löytäminen nuorille laulajille voi olla haastavaa. Opettaessani aktiivisesti työurani alussa lapsille ja nuorille laulua koin, että sukelsin pedagogina niin sanotusti syviin, vieraisiin vesiin. Syvillä vesillä tarkoitan sitä, että jo opetusurani alkuvaiheessa ja jo ennen tämän kirjoitustyön aloittamista tiedostin olevani monisyisten, tärkeiden ja vastuullisten asioiden äärellä. Vierasta oli se, että minulla ei ollut valmista mallia, jolla toteuttaa lasten ja nuorten laulunopetusta. Työkokemukseni kautta minulle syntyi vahva visio siitä, kuinka lasten ja nuorten laulunopetus tulisi toteuttaa, mutta esille nousi myös paljon kysymyksiä. Visiooni sisältyi useita pedagogisia arvoja, joita en aluksi edes tiedostanut olevan. Niitä olivat esimerkiksi niin sanottu genrettömyys ohjelmistovalinnoissa, kansanperinteen ja lasten musiikkikulttuurin vaaliminen, lapsen kokonaisvaltaisen kasvun tukeminen sekä leikin merkitys opetusmetodina. Alun perin olin kiinnostunut erityisesti siitä, pitäisikö lauluissa olla ikärajat tekstisisällön vuoksi, kuten mediassa ja kirjallisuudessa.

Prosessin edetessä totesin sen kuitenkin olevan liian haastava aihe tutkia ja myös kapeakatseinen näkökulma näin laajaan aiheeseen. Voiko laululyriikoiden tekstisisällöistä olla haittaa lapsen ja nuoren kokonaisvaltaisen kehityksen näkökulmasta? Tähän kysymykseen oli erittäin hankala löytää aineistoa ja lähteitä. Enemmän on tutkittu musiikin vaikutuksia esimerkiksi tunteisiin ja käyttäytymiseen. Näin ollen en keskittynyt työssäni siihen, onko tietyistä tekstisisällöistä haittaa, vaan kartoitin, mitä muut alalla toimivat ammattilaiset ajattelevat ja ovatko he rajoittaneet laulettavaa ohjelmistoa tekstisisällön perusteella.

Aloitin työni varsinaisen kirjoitusvaiheen sillä, että kirjoitin auki omat työskentelytapani, opetushistoriani ja ajatukseni lasten laulunopetuksesta. Tarkoitukseni oli tiedostaa omat käyttäytymis- ja opetustapani. Vasta purettuani paperille oman tapani toimia pys-

tyin avoimesti katsomaan omasta ikkunastani ympäröivään maailmaan, siihen, miten muut näkevät saman asian ja millainen näkymä heidän ikkunastaan lasten laulunopetuksen kentälle avautuu.

Observoiminen oli hyvin mielenkiintoinen keino avata omia silmiä ja laajentaa omaa näkemystä aiheesta. Observointien jälkeen minulla oli mahdollisuus vaihtaa ajatuksia kollegoiden kanssa. Esitin paljon kysymyksiä tarkoitukseni ymmärtää ja sanoittaa erilaisia tapoja toimia sekä laajentaakseni omaa ajatusmaailmaani. Observoinnin ja niistä seuranneiden keskusteluiden aikana en kuitenkaan halunnut liikaa avata omia näkemyksiäni. En halunnut johdatella heidän ajatuksiaan enkä mielipiteitään, koska asiantuntijahaastattelut olivat vielä tekemättä. Tavoitteeni ei ollut löytää mahdollisimman paljon yhteneväisyyksiä vaan ainoastaan kartoittaa ja ymmärtää toisten pedagogien tapoja ja syitä toimia lasten laulunopetuksessa niin kuin he toimivat. Erilaisten tapojen, ajatusten ja mielipiteiden kautta on mielestäni mahdollisuus oppia ja ymmärtää uutta sekä kehittää omaa asiantuntijuuttaan.

Työni alkuvaiheessa tuhlasin kenties aikaa yrittämällä miettiä, selvittää ja ennakoida asioita ennen observointien aloittamista. Olisi ollut aikataulullisesti järkevämpää sukeltaa observointien kautta lasten laulunopetuksen maailmaan jo heti prosessin alkuvaiheessa. Suoraan aitiopaikalle meneminen olisi todennäköisesti nopeuttanut ja selkiyttänyt suuntaviivoja toisin kuin kaukoputkella päämäärättömästi kauempaa tähyileminen.

Asiantuntijahaastatteluiden perusteella näyttää siltä, että lapset laulavat hyvin erilaista ja monipuolista ohjelmistoa riippuen opettajan omista mieltymyksistä ja erityisosaamisesta sekä lasten mieltymyksistä, kyvyistä ja taidoista. Oman opetuskokemukseni ja asiantuntijahaastatteluiden perusteella kävi ilmi, että osa lapsista ei halua laulaa varsinaisia lastenlauluja, koska he kokevat ne liian tylsiksi, lapsellisiksi tai motivoimattomiksi. Tenkanen-Lindeman ja Orpana kertoivat laulattavansa oppilaillaan lastenlauluja, kun taas Puurtinen ja Kiviranta kertoivat oppilaidensa laulavan pääasiassa populaarimusiikin ohjelmistoa. Mielenkiintoinen huomio on, että Tenkanen-Lindeman ja Orpana ovat klassiseen musiikkiin suuntautuneita ja Kiviranta ja Puurtinen sen sijaan rytmimusiikin osaajia. Onko lastenlaulujen suosiminen jotenkin genresuuntautunutta vai silkkää satumaa?

Tutkimuksen kannalta olisi ollut järkevää pyytää asiantuntijoita määrittelemään käsite lastenlaulu. Näin ollen olisin saanut tuloksia siitä, onko asiantuntijoiden mielestä lastenlaulujen välillä eroja. Ehkä tämä kysymys ei juolahtanut mieleeni prosessin alkuvaiheessa, koska pidin itsestään selvänä, että 7–12-vuotiaiden kanssa lauletaan pääasiassa lastenlauluja: samanlaisia lauluja, joita itse lauloin lapsena kyseisen ikäisenä. Niitä olivat esimerkiksi Hyttys-Hubert, Lounatuulen laulu ja niin edelleen. Vasta yläasteella koulun musiikkituntien kautta mukaan tulivat Juicen tuotanto ja muut ajankohtaiset rytmimusiikin kappaleet.

Tutkimustulosten mukaan muutkin asiantuntijat ovat törmänneet samaan ilmiöön kuin minä lasten laulunopetusurani alkutaipaleella: lapset pitävät ajoittain lastenlauluja liian lapsellisina ja tylsinä. Edellinen lause itsessään on mielestäni liian suuri yleistys; lapsi käsitteenä voi koskea tässä tutkimuksessa 7-vuotiasta tai 12-vuotiasta ja kaikkia ikäryhmiä tuon ikäjanan välillä. Itse luokittelen esimerkiksi kappaleet Peukaloisen retket ja Ei hassumpaa (Risto Räppääjä) lastenlauluiksi, joita todennäköisesti tarjoaisin kuitenkin eri-ikäisille lapsille laulettavaksi.

Lasten näkemyksien kartoittamiseksi olisin voinut valita muutaman lastenlaulun, joita kaikki asiantuntijat olisivat laulattaneet oppilaillaan. Tämän jälkeen olisi kirjattu ylös lasten ajatuksia valitusta kappaleesta. Se ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa olisi ollut käytännössä mahdollista toteuttaa, koska kaikki asiantuntijat työskentelivät eri tavalla lasten laulunopetuksen piirissä. Osa toimi pääasiassa ryhmäopetuksessa, osa yksityisopetuksen parissa, osa laulunopettajaopiskelijoiden opettajana. Mielenkiintoista olisi myös tietää, miten kotikaupunki vaikuttaa lasten musiikkimieltymyksiin, koska niiden muodostumiseen vaikuttaa oleellisesti lasta ympäröivä elinpiiri. Omassa opetuskokeilussani keskityin lähinnä kuulostelemaan sitä, minkälaisia lauluja lapset haluavat itse laulaa. En niinkään keskittynyt siihen, mitä he eivät halua laulaa ja miksi.

Mielestäni lasten laulunopetuksessa ohjelmistoa miettiessä nousee esiin se, että laulunharrastajille kuudesta vuodesta ylöspäin ei löydy oman ikäistä laulajaidolia, jonka ohjelmistoon voisi tutustua. Haastattelussa muun muassa Aija Puurtinen nosti esiin, että lasten on tärkeää kuulla vertaisryhmän laulua, jolloin laulaminen on niin sanotusti vertailukelpoista lapsen näkökulmasta käsin. Myöskään mediasta ei juurikaan tule alakouluikäisille suunnattua vertaisryhmän musiikkiesityksiä lukuun ottamatta kausittaisia Idols- ja Voice Kids -ohjelmia, joissa yleensä pisimmälle pääsevät laulutaitoisimmat ja näin ollen yleensä jo vanhemmat laulajat. Mielenkiintoista olisikin saada uutta tietoa

alakouluikäisten musiikkimieltymyksistä sekä esimerkiksi lasten laulukilpailuissa esiintyvistä ohjelmistosta.

Pohtiessani sitä, mitä lasten tulisi laulaa ja miksi lapset eivät halua laulaa lastenlauluja, törmäsin moniin muihin kysymyksiin: Mikä on lapsuuden merkitys elämänkaareissa? Mikä on lapsen ja lapsuuden merkitys yhteiskunnassa? Toisaalta ymmärrän kouluikäisten lasten haluttomuuden laulaa lastenlauluja: ne sisältävät harvoin yhtä suuren emotion ja mielenkiintoisen tarinan kuin niin sanotut aikuisten laulut.

Asiantuntijat korostivat haastatteluissaan tekstisisällön merkitystä. Oman kokemukseni mukaan väitän, että kouluikäisille suunnatuissa lauluissa harvoin sukellaan tunteiden ääripäihin, joita aikuisten laulujen sanoitukset usein pitävät sisällään. Mielestäni kouluikäisten elämässä olisi monenlaisia väkeviä ja vaikeita aiheita käsiteltäväksi musiikin ja laulamisen keinoin. Lasten elämässä tunteet kulkevat ääripäästä toiseen. Onko tätä uskallettu huomioida lastenlauluja sävelletessä ja sanoittaessa? Vai ovatko lastenlaulujen aiheet aikuisten romantisoimia ja kultareunojen kultaamia muistoja? Uskon, että olisi hedelmällisintä ottaa lapset mukaan sävellys- ja sanoitusprosessiin. Oman lapsuuteni yksi hittibiiseistä oli *Äiti, en tahdo mennä kouluun* (Konsta Hietanen). Vastaavia koskettavia ja voimakasta ilmaisua vaativia aiheita on varmasti muitakin, pitäisi vain saada lasten oma ääni ja tarinat kuuluviin siihen musiikkiin, jota he esittäisivät. Saattaisin olla toista mieltä, mikäli olisin perehtynyt koululaulukirjoihin paremmin.

Mikä on lapsille soveltuvaa ja mieluista laulettavaa? Omien lasteni kautta olen saanut kokemuksia siitä, että lasten mieltymykset lauluihin ovat hyvin ennalta-arvaamattomia. Esimerkiksi 2-vuotias kuopukseni laulaa lakkaamatta pääasiassa lastenlauluja. Hän on erityisen ihastunut lauluun *Kun Chicago kuoli*. Häntä viehättää fraasi "jäi äiti itkemään" ja haluaa aina, että siinä kohdassa alan itkemään, jonka jälkeen hän sitten tulee lohduttamaan minua silittäen poskesta jne. Aikuisen silmin katsottuna kappale on oiva siinä mielessä, että siinä kyseisen fraasin kohdalla käsitellään surullista asiaa erittäin iloisen rytminkäsittelyn ja melodian kautta, huomioiden vielä fraasin lopussa tulevat "lällätykset", joita lapset rakastavat. Tällaisiin yhtälöihin törmää harvoin lastenlauluissa. Yleensä surullisia tekstejä korostetaan melankolisella melodialla ja harmonialla, joka on oman kokemukseni mukaan joskus lapsille liian intensiivistä ja kokonaisvaltaista.

Esikoiseni puolestaan katsoo, kuuntelee ja imitoi innoissaan Vain elämää -sarjan klippejä, jossa Pave Maijanen karjaisee laulun aikana ilmentäen kappaleen tunnelmaa. En

ole koskaan törmännyt lapsille suunnattuun lauluun, jossa saisi luvalla karjaista. Omat lapseni karjuvat ja huutavat päivittäin. Myönnän, että se ajoittain häiritsee mielenrauhaani. Mitään äänihäiriöihin viittaavaa en ole havainnut.

Lapset laulavat myös lakkaamatta uudelleen sanoitettua *Joulupukki* -laulua vanhalla, tutulla melodialla:

Joulupukki, joulupukki, parta poikki, silmä puhki.
 Käypä tänne, emme pelkää, isä antaa sulle selkään.
 Mummo ampuu haulikolla, pappa heittää kalsareilla...ÄÄK! ("Cheek-ynähdys").

Mielikuva mummosta haulikon kanssa ja papasta heittelemässä kalsareita aiheuttaa lapsissani kerta toisensa jälkeen hilpeyttä. En usko, että heille haulikkomielikuva tuo mieleen perheväkivaltaa, terrorismia tai kouluampumisia. *Kulkuset*-laulun melodiaa puolestaan lauletaan seuraavilla sanoilla:

Kulkuset, kulkuset oven väliin jää.
 Isä huutaa sisälle ja lapset säikähtää. Ääk! ("Cheek-ynähdys").

Lapseni eivät ymmärrä sanan "kulkuset" kaksoismerkitystä, joka yleensä aikuisille avautuu. Kaikkia näitä hieman kyseenalaisia sanoituksia yhdistävät riimit ja epätodelliset mielikuvat, hieman samalla tapaan kuin muinoin suuren suosion saaneen Ally McBeal -sarjan päähenkilön epärealistiset mielikuvat erinäisistä tapahtumista.

Voisivatko lasten laulujen sanoitukset olla sellaisia, joihin ei kirjaimellisesti voi samautua vaan joiden kautta vain hassutellaan ja pelleillään? Yleensä kyseisen tyyliset sanoitukset aiheuttavat aikuisissa jossakin määrin paheksuntaa, mutta lapset rakastavat niitä. Voisiko tällaisia lällätyslauluja käyttää hyödyksi lapsen rohkaisemisessa äänenkäyttöön ja laulamiseen? Vai onko se huonoa käytöstä?

Asiantuntijahaastatteluiden perusteella näyttää siltä, että lapsille opetetaan tunneilla hyvin erilaisia asioita, jälleen kerran riippuen opettajan omasta erityisosaamisesta ja lasten kyvyistä. Huomioitavina seikkoina lasten lauluohjelmistovalinnoissa nousevat esille tekstisisältöjen merkitys sekä laulutyylin merkitys: voimallista laulutyyliä ja kehon aktiivisuutta tulee välttää, mikäli lapsen tai nuoren äänielimestöllä ja keholla ei ole vielä edellytyksiä toteuttaa niitä.

Leikillä on tärkeä tehtävänsä lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä. Mikäli opetus on liian tulosorientoitunutta ja vakavasti tavoitteellista, evätään lapsen mahdollisuus olla lapsi. Vakavasti tavoitteellisella tarkoitan sitä, että opetusmenetelmät ovat aikuislähtöi-

siä ja aikuisen näkökulmasta katsottuna tehokkaita. Usein lasten leikkiminen saattaa aikuisen silmin näyttää turhalta ja tehottomalta sekoilulta, jossa ei ole päätä eikä hantää. Leikin kautta lapsen on kuitenkin mahdollista tutustua syvällisesti ja oman kokemusmaailmansa näköalapaikalta asioihin, jotka ovat hänelle itselleen merkityksellisiä.

Oman kehittämishankkeeni kautta sukelsin moniin eri vesiin. Aiheen ympärille nivoutuu monia eri näkökulmia: Mikä on lapsuuden merkitys yhteiskunnassa? Mikä on lastenmusiikkikulttuurin merkitys? Millaiselta nämä asiat näyttävät lasten silmin katsottuna? Miten lasten laulunopetusta voisi ja tulisi kehittää? Millaisia opetusmetodeja voisi käyttää? Millaisia lapsille suunnattuja lauluja laulupedagogit tarvitsisivat? Toivon, että työni kautta lukija löytää jotain uutta omaan käytännön työhönsä sekä herää pohtimaan aihetta syvällisesti. Prosessin aikana heräsi haave lasten laulunopetuksen oppikirjasta, joka sisältäisi monipuolisia artikkeleita, ohjelmistoa eri-ikäisille lapsille, harjoitteita ja muuta opetuksessa käytettävää materiaalia.

Lähteet

Airas, Christel & Brumme, Kaarina. Leikki on ikkuna lapsen sisäiseen maailmaan. Teoksessa J. Sinkkonen (toim.) 2002: Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajille. Vantaa: WSOY, 162–183.

Alakoskela, Heli, Leppälä, Elisa & Veikkola, Satu-Maarit 2009. Laulun opetussuunnitelman kehittäminen lapsille ja nuorille. Kehittämishanke. Tampereen ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Donaldson, Margaret 1983. Miten lapsi ajattelee. Suomentanut Marja-Leena Sakki. Englanninkielisestä alkuperäisteoksesta Children's mind. Espoo: Amer-yhtymä Oy, Weilin+Göös kirjapaino.

Eerola, Ritva 2007–2008. Klassisen ja ei-klassisen laulutekniikan eroavuuksia. Verkko-dokumentti. Saatavuus <http://www.provoce.suntuubi.com/?cat=22>

Hakkarainen, K., Lonka, K. & Lipponen, L. 2001. Tutkiva oppiminen. Älykkään toiminnan rajat ja niiden ylittäminen. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Himberg, Lea, Laakso, Juhani, Peltola, Ritva, Näätänen, Risto & Vidjeskog, Jan 2000. Kehittyvä ihminen. Psykologia 2. Porvoo: WSOY.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena, 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hongisto-Åberg, Marja, Lindeberg-Piiroinen, Anne & Mäkinen, Leena 1998. Musiikki varhaiskasvatuksessa. Hip hoi, musisoi! Tampere: Tammer-Paino Oy.

Jarasti, Pirkko & Sinervo, Nina 1998. Elämää varten. Kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Jokela, Eero & Pruuki, Heli 2010 (toim.). Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Jääskeläinen, Jaana 2007. Seksuaalikasvatuksen kehittäminen lukion 2. luokkalaisten antaman palautteen perusteella. ”Pupu pöksyyn ja pöksyt pöydälle”. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden osasto.

Kallioniemi, Arto 2010. Oppiva lapsi. Kokonaisvaltaisesti oppiva lapsi. Teoksessa Jokela, Eero & Pruuki, Heli 2010 (toim.). Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy, 130–145.

Keitel, Niina 2005. Laulaa vai vaieta? Tapauksittainen tutkimus oopperalaulajien kokemuksista äänenmurroksesta. Tutkielma. Musiikkikasvatuksen osasto. Sibelius-Akatemia.

Keltinkangas-Järvinen, Liisa 2000. Hyvä itsetunto. Juva. WS Bookwell Oy.

Keränen, Teija 2012. Lasten näkemyksiä aikuisuudesta. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Oulu.

Kivelä-Taskinen, Elina & Setälä, Harri 2006. Rytmikylpy. Helsinki: Edita Prima Oy.

Koistinen, Mari 2003. Tunne kehosi – vapauta äänesi. Äänitimpurin käsikirja. Helsinki: Sulasol.

Koppinen, Mari 2016. Lapset kuuntelevat nyt lauluja ”hutsuista” ja ”madafakin darrasta”. Onko se vaarallista? Helsingin Sanomat. Verkkodokumentti. Saatavuus <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1462070002992?jako=b164d8d44b05a28a049b87de648082ea&ref=fb-share>. Luettu 25.5.2016.

Krokkfors, Maisa 1985. Lapsi ja musiikki: Laulaminen. Mannerheimin Lastensuojeluliiton P-julkaisusarja N:o 14. Toimitus: Anna-Leena Välimäki & Sinikka Kuosmanen. Porvoo: WSOY.

Kuula, Arja 2001. Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Lahikainen, Anja-Riitta, Punamäki, Raija-Leena & Tamminen, Tuula. Kulttuuri lapsen kasvattajana. 2008. Vantaa: WSOY.

Lehmusvesi, Jussi 2016. Sannin musiikkivideolla lapset laulavat seksistä – levy-yhtiö poisti videon netistä kysymysten jälkeen. Helsingin-Sanomat. 16.8.2016. Verkkojulkaisu. Saatavuus

<http://www.hs.fi/kulttuuri/a1471313571493?jako=e2577f17fb353d38966fd5f303683769&ref=og-url>

Leppänen, Taru 2013. Aikuinen tutkija lastenmusiikin kentällä. Teoksessa Moisala, Pirkko & Seye, Elina (toim.) 2013. Musiikki kulttuurina. Sastamala: Vammalan kirjapaino, 337–355.

Lindeberg, Anna-Mari 2009. Musiikki ja minä: Opiskelijan vokaalinen minäkuva. Teoksessa Louhivuori, Jukka & Saarikallio, Suvi (toim.) 2010. Musiikkipsykologia. Jyväskylä: WS Bookwell Oy, 233–244.

Linnankivi, Marja, Tenkku, Liisa & Urho, Ellen 1998. Musiikin didaktiikka. Porvoo. WSOY.

Lämsä, Päivi 2012. Minä pystyn! Vai pystynkö? Minäpystyvyys Minä olen tärkeä -projektin pienryhmätoiminnassa. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. (Verkkodokumentti). Saatavuus

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/41420/lamsa_paivi.pdf?sequence=1

(luettu 7.2.2016).

Marjanen, Kaarina 2009. Musiikkisuunnittelu varhaisiän musiikinopetuksen näkökulmasta. Teoksessa Louhivuori, Jukka, Paananen, Pirkko & Väkevä, Lari toim. 2009. Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Vaasa: Ykkös-Offset Oy, 385–406.

Mäki, Silja & Kinnunen, Pirjo 2005. Lapsi ja nuori sadun peilissä. Teoksessa Mäki, Silja & Linnainmaa, Terhikki (toim.) 2005. Hoitavat sanat. Opas kirjallisuusterapiaan. Jyväskylä: Kustannus Oy Duodecim. Gummerus Kirjapaino Oy, 26–49.

Näre, Sari 2008. Intimisoitunut julkisuus kasvuympäristönä. Teoksessa Lahikainen, Anja-Riitta, Punamäki, Raija-Leena & Tamminen Tuula. Kulttuuri lapsen kasvattajana. 2008. Vantaa: WSOY, 35–44.

Orpana, Terhi 2015. Lapsen laulu – Ääntä päästä varpaisiin. Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Musiikin koulutusohjelma.

Paananen, Pirkko 2003. Monta polkua musiikkiin. Tonaalisen musiikin perusrakenteiden kehittyminen musiikin tuottamis- ja improvisaatiotehtävissä ikävuosina 6–11. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Pajamo, Reijo 2009. Musiikkikasvatuksen historia. Laulusta tulee kansakoulun pakollinen aine. Teoksessa Louhivuori, Jukka, Paananen, Pirkko & Väkevä, Lauri (toim.). Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Vaasa 2009: Suomen Musiikkikasvatusseura FiSME ry., 37–50.

Partanen, Anne 2012. Elinikäisen ohjauksen verkkolehti. Asiaa elinikäisestä oppimisesta ja ohjauksesta. Koulutuksellinen minäpystyvyys ohjauksen lähtökohtana. (Verkkodokumentti). Saatavuus <http://verkkolehdet.jamk.fi/elo/2012/01/10/koulutuksellinen-minapystyvyys-ohjauksen-lahtokohtana/> (luettu 7.2.2016).

Peippo, Jenni-Sofia 2016. Oppilas oman soittonsa asiantuntijana: Itsearviointitaitojen kehittyminen itseohjautuvassa soitonopiskelussa. Metropolia ammattikorkeakoulu. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Musiikin koulutusohjelma.

Peltomaa, Aino 2010. Laulun kehityksen vaiheet varhaisiässä. Teoksessa Louhivuori, Jukka & Saarikallio, Suvi (toim.) Musiikkipsykologia.

Penttilä, Ari 2004 (suom.). Miten opimme. Aivot, mieli, kokemus ja koulu. Juva: WS Bookwell Oy (National Research Council, 2000. How people learn. Brain, mind, Experience, and School. National Academy Press).

Pihkanen, Timo 2011. Lapset laulavat. Tutkimus tavoitteellisesta lasten laulunopetuksesta ja opas opetuksen tueksi. Licensiaattityö. Kehittäjäkoulutus. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen osasto.

Puurtinen, Aija 2016. Verkkodokumentti. Laulupedagogit ry/Rytmimusiikki/Pop/jazz lauluohjelmistoa: Popjazzlaulunopetuksen haasteita: nuoret laulajat ja laulunharrastajat. Saatavuus <http://laulupedagogit.suntuubi.com/?cat=22> (luettu 4.1.2016).

Rautiainen, Katri-Helena 2009. Musiikkikasvatuksen historia: Laulunopetusmetodien kehityslinjoja. Teoksessa Louhivuori, Jukka, Paananen, Pirkko & Väkevä, Lauri (toim.). Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Vaasa 2009: Suomen Musiikkikasvatusseura FiSME ry., 51–66.

Rödström, Monica 1992. Lapsen kehitys 7-12 vuotta. Keuruu: Otava.

Schmitt, Florence 2002. Riittävän hyvä vanhemmuus. Teoksessa Sinkkonen, Jari (toim.) 2002. Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajille. Vantaa: WSOY, 298–326.

Sinkkonen, Jari 2010. Nuoruusikä. Juva: WSOY.

Sinkkonen, Jari 2003. Leikkiä vakavilla asioilla. Vantaa: Dark Oy.

Tammilehto-Juntunen, Elina 2008. Kappalevalinnat ja esiintymiskokemukset tenavähtähtikilpailussa – Kaksi tarinaa. Pro gradu -tutkielma. Musiikkikasvatus. Jyväskylän yliopisto.

Tamminen, Tuula 2001. Median vaikutuksia lapsiin on tutkittu liian vähän. Teoksessa Kohtaamispaikkana lapsuus. Vuoropuhelua lapsen maailmasta. Artikkelit: Helsinki: Oy Edita Ab.

Tenkanen-Lindeman, Susanna 2014. Lasten kanssa laulaen. Laulupedagogin kokemuksia lasten laulunopetuksesta. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Musiikin koulutusohjelma.

Tuovila, Annu 2003. ”Mä soitan ihan omasta ilosta!” Pitkittäinen tutkimus 7–13-vuotiaiden lasten musiikin harjoittamisesta ja musiikkiopisto-opiskelusta. Väitöskirja. DocMus Esittävän säveltaiteen ja tutkimuksen tohtorinkoulutusyksikkö. Sibelius-Akatemia.

Turkka, Seppo 2003. Koulussa kasvamassa isoksi ja ehjäksi. Teoksessa Sinkkonen, Jari 2003 (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajille. Vantaa: WSOY, 269–288.

Ursin, Kalervo af & Ursin, Klaus af 2002. Sietämätön uteliaisuus! Ihmisen oppimisvietti ja sen ohjaaminen. Tampere: Hämeen kirjapaino Oy.

Valtasaari, Hannele 2012. Ääntöbalanssi-metodi TM laulunopetuksessa. Pro gradu - tutkielma. Musiikkitiede. Jyväskylän yliopisto.

Vilkko-Riihelä, Anneli & Laine, Vesa 2012. Mielen maailma. 2, Kehityopsykologia. Helsinki. Sanoma Pro.

Wahlroos-Kaitila, Sirkku 2011–2012. Lasten laulukoulutuksesta Suomessa vuonna kivi, miekka ja tietsikka. Teoksessa Laulupedagogit 2011–2012 verkkojulkaisu. Verkkodokumentti. Saatavuus: <http://www.laulupedagogit.fi/wp-content/uploads/2013/11/Laulupedagogi2011-2012-vedos2.pdf> (luettu 31.5.2016).

Haastattelut

Kiviranta, Tuija. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. 26.2.2016.

Ohls, Petter. Säveltäjä. Jämsä. 18.1.2016.

Orpana, Terhi. Musiikkipedagogi Yamk. Espoo. 2.2.2016.

Puurtinen, Aija. Helsinki, Sibelius-Akatemia. 16.2.2016.

Rasinkangas Jussi. Säveltäjä. Kempele. 18.2.2016.

Teemahaastattelu laulun asiantuntijoille

Hei!

Teen Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä aiheesta 7–12-vuotiaiden lasten ja varhaisnuorten laulunopetus ja lauluohjelmistot. Haastattelen työhöni kokeneita lasten laulunopetukseen perehtyneitä laulopedagogeja, 7–12-vuotiaita laulun harrastajia sekä lasten musiikin säveltäjiä. Tapaisin mielelläni henkilökohtaisesti haastattelukysymysten merkeissä tammi–helmikuun aikana. Tarkoituksena olisi nauhoittaa haastattelu, jotta voin ajan kanssa perehtyä haastattelumateriaaliin. Sinun on mahdollista saada työni luettavaksi ja tarvittaessa muuttaa kommenttien sanamuotoja. Toivon, että saisin kysyä myös haastattelussa mahdollisesti esiin tulevia muita kysymyksiä ☺. Alla haastatteluteemat.

Teema 1: Minä lasten laulunopettajana

Kerro itsestäsi ja opetushistoriastasi lasten laulunopetuksen osalta.

Teema 2: Lasten lauluohjelmisto

Millaisia lauluja lapset laulutunneillasi laulavat?

Kuinka kappaleet valitaan?

Millainen olisi opettajan unelmalaulu 7–12-vuotiaalle lauluoppilaalle?

Onko kyseisen ikäryhmän ohjelmistoa mielestäsi tarpeen rajata jollakin tavalla?

Valitse ja nimeä kolme hyvää kappaletta/laulua, joita olet käyttänyt 7–12-vuotiaiden lasten laulunopetuksessa. Voisitko ottaa mukaan nuottikopiot haastatteluun tai skannata ne osoitteeseen: susanna.tuhkala@metropolia.fi.

Minkä vuoksi valitsit kyseiset kappaleet?

Mitä lauluoppilaat niiden kautta/avulla oppivat?

Teema 3: Teksti lauluissa

Mikä merkitys mielestäsi tekstillä on lasten laulunopetuksessa ja laulettavissa kappaleissa?

Minkälaisia elementtejä ihanteellisessa laulutekstissä olisi ajatellen lasten laulamista?

Miten työstätte tekstiä lasten kanssa opetustilanteessa?

Teema 4: Lasten laulunopetuksen ominaispiirteet

Nimeä kolme instrumentin rakentamiseen liittyvää asiaa/teemaa, jotka ovat mielestäsi tärkeimpiä lasten laulunopetuksessa.

Kerro muutama esimerkki, minkälaisia musiikillisia asioita opetat lapsille.

Mitä muita asioita lapset laulutunneilla mielestäsi oppivat?

Mitä opettamiseen ja vuorovaikutukseen liittyviä ominaispiirteitä lasten laulunopettamisessa opettajan näkökulmasta mielestäsi on?

Annatko lapsioppilaille (7–12 v.) kotiläksyjä?

Kiitos ☺!

Säveltäjän teemahaastattelu

Hei!

Teen ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä aiheesta 7–12-vuotiaiden lasten ja varhaisnuorten laulunopetus ja lauluohjelmistot. Haastattelen työhöni kokeneita lasten laulunopetukseen perehtyneitä laulopedagogeja, 7–12-vuotiaita laulun harrastajia sekä lastenmusiikin säveltäjiä. Tapaisin mielelläni henkilökohtaisesti haastattelukysymysten merkeissä tammi–helmikuun aikana. Tarkoituksena olisi nauhoittaa haastattelu, jotta voin ajan kanssa perehtyä haastattelumateriaaliin. Sinun on mahdollista saada työni luettavaksi ja tarvittaessa muuttaa kommenttien sanamuotoja. Toivon, että saisin kysyä myös haastattelussa mahdollisesti esiin tulevia muita kysymyksiä ☺. Alla haastattelu-teemat.

Teema 1: Minä lastenmusiikin säveltäjänä

Kerro itsestäsi ja sävellystyösi historiasta lastenmusiikin osalta.

Teema 2: Lasten lauluohjelmisto

Kuinka kappaleet syntyvät?

Valitse ja nimeä muutama suosittu/onnistunut säveltämäsi laulu.

Minkä vuoksi valitsit kyseiset kappaleet?

Mitä lapsi voi oppia niiden kautta laulamalla?

Teema 3: Teksti lauluissa

Kerro, mikä merkitys mielestäsi tekstillä on lastenmusiikkia sävelletessä.

Miten laulutekstisi lastenlauluihin syntyvät?

Miten työstät tekstiä sävellysprosessin edetessä?

Mitä asioita otat huomioon sävellystä nuotinnettaessa?

Minkälaisia elementtejä ihanteellisessa lapsille suunnatussa laulutekstissä olisi?

Teema 4: Lasten laulumusiikin sävellysprosessin ominaispiirteet

Millaisia asioita on mielestäsi hyvä huomioida, kun sävelletään 7–12-vuotiaille lapsille laulumusiikkia?

Millainen olisi säveltäjän unelmalaulu 7–12-vuotiaille lapsille?

Mitä asioita lapset voivat laulujen kautta oppia?

Kiitos ☺